

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΖ'.

ΙΟΥΝΙΟΣ 1954

ΑΡΙΘ. 150

ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Α'.

Ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Παπαδιαμάντης δὲν εἶναι μόνον οἱ δύο κορυφαῖοι συγγραφεῖς τῆς νέας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ὁ ἓνας στὴν ποίηση καὶ ὁ ἄλλος στὴν πεζογραφία. Εἶναι συγχρόνως καὶ οἱ κορυφαῖοι «ἐθνικοὶ» συγγραφεῖς τῆς.

Καὶ ὅταν λέμε «ἐθνικός», δὲν ἐννοοῦμε βέβαια τὸν συγγραφέα, πὺν γράφει ἀπλῶς ἔργα μὲ πατριωτικὸ περιεχόμενον. Τέτοιοι συγγραφεῖς ὑπάρχουν πολλοί—καὶ προπάντων στὴν Ἑλλάδα, πού, μὲ τοὺς μεγάλους ἐθνικούς τῆς ἀγῶνης, ἐμπνέει ἀφθονα πατριωτικὰ ἔργα.

Ἄλλὰ τὰ ἔργα αὐτά, τὶς περισσότερες φορές, δὲν κατορθώνουν—καὶ δὲν εἶναι ἀλλῶς τε καὶ εὐκόλο νὰ τὸ κατορθώσουν—νὰ γίνωνται ξεχωριστὰ ἐπιτεύγματα ἀληθινῆς τέχνης. Καὶ μένουν ἀυθόρμητες κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ συγκινητικὲς συχνὰ ἐκδηλώσεις πατριωτικοῦ αἰσθήματος, ἀλλὰ καὶ χωρὶς κανένα οὐσιαστικώτερον καὶ εὐρύτερον ἐθνικὸν χαρακτήρα.

Ὁ ἐθνικός συγγραφεὺς πρέπει πρῶτα-πρῶτα νὰ εἶναι συγγραφεὺς, μὲ τὴν ἀληθινὴν σημασία καὶ ἀξία τοῦ τίτλου. Καὶ νὰ εἶναι συγχρόνως ἐθνικός ὄχι στὰ θέματα ἀπλῶς τῶν ἔργων του, ἀλλὰ στὴ βαθύτερη πνευματικὴ τους οὐσία, στὴν ἄμεση καὶ πιστὴ ἀνταπόκρισή τους μὲ τὸν παλμὸ τοῦ ἔθνους, μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ Λαοῦ. Μονάχα τότε ὁ ἀληθινὸς συγγραφεὺς μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ ἀληθινὰ τὸ ἔθνος του, καὶ μονάχα τότε μπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ «ἐθνικός».

Ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Παπαδιαμάντης εἶ-

ναι. Ὁ πρῶτος ὄχι μόνο γιατί ἔγραψε τὸν «Ἕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» καὶ τοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους». Ἄλλὰ προπάντων, γιατί ἡ ποιητικὴ ψυχὴ του εἶχε ἐνωθῆ καὶ εἶχε ἀφομοιωθῆ μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἔθνους του, καὶ εἶχε μπορέσει νὰ τὴν μετουσίωση ποιητικὰ καὶ νὰ τὴν ἐκφράσῃ ποιητικὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὅ,τι ἔγραψε εἶναι ἐθνικό. Γιατί παντοῦ, σὲ κάθε ποιήμα του, σὲ κάθε στίχο του, ὑπάρχει ζωντανὸ καὶ γνήσιο, σταθερὸ καὶ μόνιμο, σὰν βαλμένο μὲ καυτὴ σφραγίδα, τὸ ἀποτύπωμα τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους.

Ὁ γνωστός Ἰταλὸς κριτικὸς Μοντάνα, πὺν εἶχε συνδεθῆ μὲ τὸν Σολωμὸ ὅταν ἔμενε στὴν Ἰταλία καὶ πὺν ἤξερε καλὰ μὲ ποιὲς τάσεις καὶ προθέσεις ὁ νεαρὸς τότε ποιητὴς κατέβαινε στὴν Ἑλλάδα, τὸν ἐπέπεμψε μ' ἓνα θερμὸ χαρακτηριστικὸ γράμμα.

«Στὸ καλό, ἀγαπημένε μου Διονύσιε—τοῦ γράφει— στὸ καλό! Τὸ πνεῦμα τῶν θαλασσῶν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀγίας φιλίας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἄς σὲ συντροφεύουν. Ἄν ἀφιερωθῆς, ἔστω καὶ ἀποκλειστικά, στὴν τέχνη τῶν μουσῶν, θὰ ἔχῃς νὰ ἐκφράσῃς ἀληθινὰ καὶ γενναῖα αἰσθήματα, νὰ διεγείρῃς ὑψηλὰ πάθη, νὰ εἰσαγάγῃς μίαν ἄδολη εὐγένεια. Ὁ πατριωτισμὸς θὰ σοῦ δίνη ὑπέροχες ἐμπνεύσεις, κι' ὅσο πὺν καλὸς ποιητὴς, τόσο καὶ πὺν καλὸς πολίτης θὰ μορῆς νὰ εἶσαι». Καὶ παρακάτω, ἐκφράζοντας μεταμέλεια πὺν εἶχε προσπαθῆσει νὰ κρατήσῃ

τὸν Σολωμὸ στὴν Ἰταλία, προσθέτει: «Καὶ κατηγοροῦσα κιόλας τὸν ἑαυτό μου, πού σου φανέρωσα ἐπιθυμίες, πού, ἂν τὶς ἀκολουθοῦσες, χώρια πού μποροῦσαν νὰ σου κλείσουν ἓνα δοξασμένο στάδιο, θὰ σ' ἔκαναν διπλά ἀπάνθρωπο, κ' ἀπέναντι στὴν πατρίδα σου κ' ἀπέναντι στὴ μητέρα σου, πού τόσο ἀγαπᾶς».

*

Καὶ ἀλήθεια. Τὸ «πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας» συντρόφεισε—ὅπως εὐχήθηκε καὶ ἐπρόβλεψε ὁ Μοντάνα—τὸν Σολωμὸ στὴν ἐπιστροφή του στὴν Πατρίδα καὶ ἔμεινε πάντα τὸ πιὸ ἀγνό, τὸ πιὸ σταθερὸ καὶ ἀναλλοίωτο πνεῦμα τῆς ζωῆς του καὶ τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου.

Ἦταν τότε Αὐγούστος τοῦ 1818. Τὰ Ἑπτάνησα εἶχαν στὸ ἀναμεταξὺ ἀποτελέσει τὸ «Ἠνωμένον Κράτος τῶν Ἴονίων Νήσων», ὅπως τὸ ἔλεγαν, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ζωὴ σ' αὐτὰ κυλοῦσε ἡσυχῇ, καὶ ὁ Σολωμὸς εἶχε βρῆ μὴν καλὴ συντροφιά ἀπὸ πνευματικούς νέους, πού ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ Τερτσέτης καὶ ὁ Ἀντώνης Μάτσης, κ' ἔκανε μαζὺ τους φιλολογικὲς κουβέντες καὶ αὐτοσχέδιους στίχους.

Ὅμως, κάτω ἀπὸ τὴν ἡσυχία αὐτῆς ζωῆς, κυλοῦσε μιὰ μυστικὴ καὶ ἀνήσυχη φλόγα ἐλευθερίας. Ἦταν ἡ ἱερὴ φλόγα, πού ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ τὴν κρυφανάβη στὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων ἢ «Φιλικὴ Ἐταιρεία». Μαζὺ μὲ ὅλο τὸ Ἕθνος, καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι, ἔνοιωθαν κ' αὐτοὶ τὴν ἴδια φλόγα νὰ ζεσταίνη τὰ στήθια τους. Καὶ εἶναι γνωστὸ πὼς ἀπὸ τότε τὰ πιὸ διαλεχτὰ πνεύματα τῶν ἑπτὰ Νησιῶν καὶ μαζὺ μ' αὐτὰ ὁ λαὸς τους ζητοῦσαν μὲ σταθερότητα καὶ πάθος τὴν ἐλευθερία τους.

«Μήγαρις ἔχω ἄλλο στὸ νοῦ μου πάρεξ ἐλευθερία καὶ γλῶσσα;» λέγει ὁ Σολωμὸς στὸν «Διάλογό» του. Μία μικρὴ φράση, πού ὅμως ἀναδίνει τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἔργου του. Γιατί δείχνει ὅτι ὁ Σολωμὸς εἶχε ἀντιληφθῆ καὶ εἶχε νοιώσει ἀπὸ τὴν ἀρχή, σωστὰ καὶ ἀληθινά, τὰ πιὸ βασικά αἰτήματα τοῦ Ἕθνους, τὶς πιὸ ζωτικὲς ἀνάγκες του, τὸν μοναδικὸ δρόμο τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποστολῆς του.

Δείχνει πὼς ὁ Σολωμὸς εἶχε σκύψει ἀπὸ τὴν ἀρχή, μὲ ἀγάπη καὶ κατανόηση, πάνω στὴν ψυχὴ τοῦ Λαοῦ, καὶ τὴν ἀφουγκράστηκε, καὶ τὴν ἔνοιωσε, καὶ τὴν πόνεσε, κ' ἔσμιξε μαζὺ τῆς σὲ μιὰν ἱερὴ ἐνότητα, πού αὐτῆ, ἴσα-ἴσα, τὸν ἔκαμε καὶ νὰ τὴν ἐκφράσῃ τόσο ἀληθινὰ καὶ τόσο ἐξαισία.

*

Ὅταν ὁ Σολωμὸς πῆγαινε κ' ἔβρισκε τὸν γέρο Κοκονδρῆ, τὸν τυφλὸ τραγουδιστή, καὶ «ἔκλινε πρόθυμα τὸ αὐτί»—ὅπως γράφει ὁ Πολυλάς—στὰ δημοτικὰ ἢ καὶ στ' αὐτοσχέδια τραγούδια πού τοῦ ἔλεγε, δὲν ἀφουγκραζόταν ἀπλῶς ἓναν ἄνθρωπο καὶ δὲν μάζευε μόνο λέξεις· ἀφουγκραζόταν ἓναν Λαὸ, καὶ ἄκουε καὶ μάζευε τοὺς παλμούς του καὶ τοὺς πόθους του, καὶ τοὺς ἔσμιγε μὲ τοὺς δικούς του. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἔκανε τραγούδι.

Καὶ ὅταν, σὲ λίγο, ἐξέσπασε ἡ Ἐπανάσταση, καὶ οἱ Τούρκοι πολιορκοῦσαν τὸ Μεσολόγγι, λένε πὼς ὁ Σολωμὸς ἀνέβαινε σὲ κάποιο λόφο, κ' ἀκούοντας τὴ βοὴ τῶν κανονιῶν πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἀντικρυνή στεριά, ἔκλαιγε καὶ φώναζε: «Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα!» Ἀπ' αὐτὰ τὰ δάκρυα, ἀπ' αὐτὴ τὴν κραυγὴ, ἀναδύθηκε ὁ «Ἕθνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» καὶ οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι».

Τὰ δύο αὐτὰ συμβολικὰ περιστατικά—ἡ πρόθυμη συντροφιά τοῦ ποιητῆ μὲ τὸν λαϊκὸ τραγουδιστὴ καὶ ἡ δακρυσμένη ἀπαντοχή του πάνω στὸ λόφο τῆς Ζακύνθου—μᾶς κάνουν νὰ νοιώσουμε βαθιὰ καὶ παραστατικὰ πόσο ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ του εἶχε ἐνωθῆ καὶ ἀφομοιωθῆ μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἕθνους του καὶ γιατί ἐπομένως μπόρεσε νὰ τὴν ἐκφράσῃ τόσο ζωντανὰ καὶ τόσο ἀληθινὰ.

Οἱ ἀκόλουθες στροφές ἀπὸ τὸν «Ἕθνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε καὶ νὰ χαροῦμε βαθύτερα καὶ καλύτερα αὐτὸ τὸ πλατὺ καὶ ὑψηλὸ ἐθνικὸ πνεῦμα τοῦ ποιητῆ. Πρόκειται, στὴν ἀρχή, γιὰ τοὺς στίχους πού περιγράφουν μὲ διθυραμβικὴ ἔξαρση καὶ μὲ εἰκόνες ἐπικού μεγαλείου τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς Κορίνθου:

Τῆς Κορίνθου ἰδοῦ καὶ οἱ κάμποι·
δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχά
εἰς τοὺς πλάτανους, δὲν λάμπει
εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά·

εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
τώρα ἀθῶα δὲν ἀντηχεῖ
τὰ λαλήματα ἢ φλογέρα,
τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί·

τρέχουν ἄρματα χιλιάδες
σάν τὸ κύμα εἰς τὸ γιαιλό·
ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαράδες
δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

ᾠ τριακόσιοι! σηκωθῆτε
καὶ ξανάλθετε σ' ἐμᾶς·
τὰ παιδιά σας θέλ' ἰδῆτε
πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

Καὶ παρακάτω, στρέφοντας τὴ σκέψη
τοῦ ἀπὸ τὸν ἠρωϊκὸ πατριωτισμὸ τῶν ἀρ-
χαίων Σπαρτιατῶν στὴν ὑψηλὴν αὐτοθυ-
σίαν, ποῦ ἐμπνέει στοὺς νεώτερους Ἑλλη-
νας ὁ θαυμασιὸς συνδυασμὸς τῆς ἀγάπης
πρὸς τὴν Πατρίδα μὲ τὴν πίστη πρὸς τὴν
Χριστιανικὴ Θρησκεία, ὀδηγεῖ τὴν Ἑλευ-
θερία στὸ μαρτυρικὸ καὶ καρτερικὸ Με-
σολόγγι καὶ δίνει μιὰν ὑπέροχη—καθαρά
ἐλληνικὴ—εἰκόνα τῆς Ἑλευθερίας, ποῦ
ἀναπηδᾷ μέσα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, μέσα
ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν πίστη:

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα ποῦ ἀνθισαν οἱ λόγγοι
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

Σοῦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας
ἢ θρησκεία μ' ἓνα σταυρὸ,
καὶ τὸ δάκτυλο κινώντας
ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανὸ,

Σ' αὐτό, ἐφώνηξε, τὸ χῶμα
στάσου ὀλόρωθι, Ἑλευθεριά!
Καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μὲς στὴν ἐκκλησιά.

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει,
καὶ τὸ σύγγεφο τὸ ἀχνὸ
γύρω γύρω τῆς πυκνώνει
ποῦ σκορπάει τὸ θυμιατό.

Ἄγρικαίει τὴν ψαλμοῦδία
ὅπου ἐδίδαξεν αὐτῆ·
βλέπει τὴ φωταγωγία
στοὺς Ἁγίους ἐμπρὸς χυτῆ.

Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ ποῦ πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολή,
κι' ἄρματ' ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηρες ἐσὺ.

Ἄ! τὸ φῶς ποῦ σὲ στολίζει,
σάν ἡλίου φεγγοβολή,
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ.

Λάμπην ἔχει ὄλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὄφθαλμός.
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σάν τὸν πύργο μεγαλώνεις
καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾶς.

Μὲ φωνὴ ποῦ καταπίθει
προχωρώντας ὀμιλεῖς:
«Σήμερα, ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.

Αὐτὸς λέγει: Ἄφουγκρασθῆτε!
Ἐγὼ εἶμαι Ἄλφα! Ὁμέγα ἐγώ!
Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
ἐσεῖς ὄλοι, ἂν ὀργισθῶ;»

★

Τὸ ἴδιο ἐθνικὸ πνεῦμα—ἀπλωμένο τώρα
σὲ πῶς πλατιά ἀνθρώπινα περιθώρια—ἀνα-
δίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορ-
κημένους». Μέσα στὸ ποίημα αὐτό, ποῦ
στὴν ἀρχὴ ὁ ποιητὴς θέλησε νὰ τὸ ὀνομά-
σῃ «Τὸ Ποίημα τοῦ Χρέους», ἡ ἐθνικὴ
ψυχὴ ὑψώνεται σὲ ἀνώτερους καὶ πλατύτε-
ρους πνευματικὸς ὀρίζοντες, καὶ μέσα ἀ-
πὸ ἀγωνίες καὶ δυστυχίες, ἀπὸ ἀδυναμίες
καὶ πειρασμούς, κατορθώνει—στηριγμένη
στὶς ἀτράνταχτες βάσεις τῆς θείας τῆς
οὐσίας καὶ τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τῆς—
νὰ ὀρθωθῆ πάνω ἀπὸ τὴν ὕλικὴ Δύναμη
καὶ πάνω ἀπὸ τὸν Θάνατο, πανίσχυρη καὶ

ἀκατανίκητη, μεγάλη και ἀθάνατη.

«Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Χρέους—γράφει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς στοὺς Στοχασμοὺς του— μακρινὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ φριχτὴ ἀγωνία μέσα εἰς τὴν δυστυχία και εἰς τοὺς πόνους, ὅπως ἐκεῖθε φανερωθῆ ἀπειραχτη και ἅγια ἡ διανοητικὴ Παράδεισος».

Ἀπὸ τὰ λίγα αὐτὰ λόγια καταλαβαίνομε πόσο εὐρύτατος και ὑψηλότερος ἦταν ὁ στόχος ποῦ ἔβαλε μὲ τὸ ποίημα αὐτὸ μπροστὰ του ὁ ποιητὴς. Στόχος μεγάλου Ποιητῆ και μεγάλου Διανοητῆ συγχρόνως—ὅπως ἀκριβῶς ἦταν ὁ Διονύσιος Σολωμός.

Σφίγγεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, δταν στέκεται μπροστὰ ἀπὸ τὰ ἀσυναρμολογητὰ κομμάτια αὐτοῦ τοῦ ποιήματος και συλλογίζεται τί μέγα ἀριστούργημα θὰ ὑψωνόταν ἀπὸ τὸ συνταίριασμα και τὸ συμπλήρωμά τους, τί θαυμαστὸ μνημεῖο Τέχνης και Λόγου! Παρηγοριεῖται ὁμως ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀντικρούζοντας τὸ ὑπέροχο κάλλος τους, τὸ λαμπρότατο φῶς τους, τὴν ἄφθαστη ἁρμονία τους.

Διαβάστε αὐτοὺς τοὺς ὑπέροχους στίχους:

Ἄκρα τοῦ τάφου σιωπῆ στὸν κάμπο
βασιλεύει.
Λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρί, κι' ἡ μάνα
τὸ ζηλεύει.
Τὰ μάτια ἡ πείνα ἐμαύρισε· στὰ μάτια
ἡ μάνα μνέει.
Στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα
και κλαίει.
«Ἔρμο τουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω ἐγὼ
στὸ χέρι;
Ἄποῦ σὺ μοῦ ἴγινες βαρὺ κι' ὁ Ἄγαρη-
νὸς τὸ ξέρει».

Και ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἡ πείνα «ἐμαύρισε τὰ μάτια τους», ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη, «ἡ ζωὴ ποῦ ἀνασταίνεται μὲ ὄλες τῆς τῆς χαρῆς—ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ Σολωμὸς στὰ Σημειώματά του—ἀναβρῦζοντας ὀλοῦθε νέα, λαχταριστὴ, περιχυνόμενῃ εἰς ὄλα τὰ ὄντα· ἡ ζωὴ ἀκέραιη, ἀπ' ὄλα τῆς φύσης τὰ μέρη, θέλει νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀνθρώπινῃ ψυχῇ».

«Μάγεμα ἡ φύσις κι' ὄνειρο στὴν ὁμορφί-
α καὶ χάρι'
ἡ μαύρη πέτρα ὀλόχρυση και τὸ ξερὸ
χορτάρι.
Μὲ χίλιες βρῦσες χύνεται, μὲ χίλιες
γλώσσες κραινεῖ.
Ἄποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορὲς
πεθαίνει».

Και ἡ ψυχὴ, ὅπως λέγει παρακάτω:
«Τρέμ' ἡ ψυχὴ και ξαστοχᾶ γλυκὰ τὸν
ἑαυτὸ τῆς».

Μὰ ξαφνικά, ἐνῶ ἀκούεται ἀκόμη τὸ μαγευτικὸ αὐτὸ κάλεσμα τῆς φύσεως και τῆς ζωῆς—τὸ τραγοῦδι τῆς Σειρήνας—ἔνας Ἕλληνας πολεμιστὴς ἀρπάζει τὴ σάλπιγγά του και μ' ὄλη τὴν ἀδυνατισμένη πνοὴ τοῦ στήθους του καλεῖ τὴν «ξαστοχημένη ψυχῇ» σὲ συναγερομὸ και σὲ ἀνάταση.

«Σάλπιγγα, κόψ' τοῦ τραγοῦδιου τὰ μά-
για μὲ τὴ βία,
γυναίκας, γέροντα, παιδιοῦ μὴ κόψουν
τὴν ἀντρεία».

Και τὸ θαῦμα γίνεται. Ἡ ψυχὴ, συγκλονισμένη ἀπὸ τὸ συμβολικὸ αὐτὸ κάλεσμα—τὸ κάλεσμα τῆς ἀνώτερης ἠθικῆς ἐπιταγῆς—ἀντρειώνεται, ὑπερνικᾶ κάθε ἀδυναμία, και ξαναβρίσκοντας τὸν ἑαυτὸ τῆς, ὑψώνεται στὶς ἀνώτερες σφαίρες τῆς πίστεως και τοῦ ἡρωϊσμοῦ.

*

Τὸ ἴδιο ἐθνικὸ πνεῦμα ἀναδίνεται και ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη. Δὲν ἔχει βέβαια αὐτὸ τὸν καθιερωμένο πατριωτικὸ χαρακτῆρα, ἀλλὰ ἔχει πάρει τόση εὐρύτητα και ἔκταση, ποῦ ἀγκαλιάζει ὀλόκληρο τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ και ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, σ' ὄλες τῆς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς τῆς και τῆς ὁμορφιάς τῆς.

Ἄολα σχεδὸν τὰ διηγῆματά του πλέκονται στὸ μικρὸ του νησί, στὴν ἀγαπημένη του Σκίαθο. Ὄμως πόσο ἀπλώνεται τὸ μικρὸ νησάκι μέσα στὰ διηγῆματα αὐτά, πόσο μεγαλώνει! Δὲν εἶναι πιά τὸ φωτεινὸ, πράσινο κι' ὠραῖο νησὶ ἀπέναντι στὸ Πήλιο, μὲ τὸ πολύμορφο βουνὸ του, τὴ βαθιὰ του λίμνη, τὸ ἰσκιωμένο ἀπὸ τὰ πλα-

τάνια ποτάμι του, τὰ ἤρεμα ἀκρογιάλια
καὶ τὰ βραχώδη ἀκρωτήρια, τὶς ἄπειρες
ἐκκλησίτσες, τὰ παλιὰ μοναστήρια καὶ τὰ
ἐρημοκκλήσια, τ' ἀμπέλια πὺν ἀπλώνονται
στὸν κάμπο, τὶς ἐλιές πὺν σκεπάζουν τὶς
πλαγιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα πὺν
πλαισιώνουν τὸ βουνό, τὰ περιβόλια πὺν
ἀγκαλιάζουν τὸ χωριό. Κάτω ἀπὸ τὴ μαγι-
κὴ ράβδο τῆς τέχνης του τὸ σχῆμα τοῦ
μικροῦ νησιοῦ ἀλλάζει, ἡ ἔκτασή του πολ-
λαπλασιάζεται καί, χωρὶς νὰ χάνη τὴ φω-
τεινὴ καὶ πράσινη ὁμορφιά του, παίρνει
τὴ μορφή τῆς Ἑλλάδος—γίνεται ἕνας κό-
σμος δλόκληρος, ὁ κόσμος ὁ Ἑλληνικός.

Καὶ οἱ ἀπλοὶ καὶ ταπεινοὶ ἥρωές του, οἱ
ἀγαθοὶ παπᾶδες, οἱ ἀνοικτόκαρδοι ναυτι-
κοί, οἱ ἀγνοὶ ἀγρότες, οἱ θεοφοβούμενες
γυναῖκες, ὅλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι πιά ντόπιοι
Σκιαθῆτες, ἀλλὰ Ἕλληνες, ζωντανοὶ καὶ
ἀληθινοὶ Ἕλληνες, πὺν τὸ χέρι τοῦ τεχνί-
τη τοὺς ἀποτρόβηξε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ
ζωὴ καὶ τοὺς ἔστησε γνήσια πρότυπα τῆς
ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ θέματά του δὲν εἶναι πο-
λύπλοκες καὶ πολυσύνθετες ἱστορίες μὲ πε-
ριπετειώδη ἐπεισόδια καὶ σκοτεινὰ αἰσθη-
ματα καὶ σκέψεις, ἀλλὰ ἀπλᾶ καὶ ἀληθινὰ
κομμάτια ζωῆς—τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς—
κάποτε καὶ χωρὶς κανένα μῦθο, χωρὶς ὑπό-
θεση, μὲ ἕνα μονάχα κοινὸ περιστατικόν,
μιὰν ἐκδρομὴν, ἕνα γάμο, ἕνα προσκύνημα,
μιὰ θρησκευτικὴ τελετὴ, μιὰ παιδικὴ ἀνά-
μνηση, μιὰ περιγραφὴ ἐξοχῆς ἢ θάλασ-
σας, ὅμως πάντα μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ διαύ-
γεια τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, μὲ τὴν ἀ-
πλότητα καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς ἑλληνικῆς
ψυχῆς, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδανικῶν
της, τῶν διαθέσεων καὶ τῶν πόθων της,
τῆς θρησκευτικῆς της γαλήνης καὶ πίστε-
ως, τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν της γνω-
ρισμάτων.

Γι' αὐτὸ ἀδίστακτα καὶ δικαιωματικὰ
μπορεῖ καὶ ὁ Παπαδιαμάντης νὰ ὀνομασθῇ
«ἐθνικός», ὅπως ὁ Σολωμός.

(Συνεχίζεται)

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΜΑΡΑΝΤΑ ΑΝΘΗ

Στῆς πολιτείας κάθε μέρα
τρέχεις τοὺς ἴδιους δρόμους,
ἀγέρα πνιγηρὸ ρουφᾶς
καὶ μὲ βαρειοὺς τοὺς ὤμους,
ὀλοένα στὰ φτηνὰ
καὶ τὰ τριμμένα γυρωφέρνεις,
Παρηγοριὰ σ' ἀπόμεινε γλυκειά,
στὸ πάει κι' ἔλα τοῦτο τῆς ζωῆς,
νὰ σιργιανᾶς στοὺς κήπους
μὲ τ' ἀνθισμένα κρίνα,
μὲ τὰ μυριόχρωμα λουλούδια.
Στὸ μυρωμένο μπάλασμό τους
τὴ θλίψη σου ξεχνᾶς,
γιὰ ὅσα δὲ θᾶπρεπε νὰ γίνουν,
τὸ ἄχ, γι' αὐτὰ
πὺν δὲν κατώρθωσες νὰ κάμης...

Νὰ ζοῦσες θᾶθελες παντοτεινά, τὸ ξέρω,
σ' αὐτὰ τὰ χαρωπὰ τὰ περιβόλια.
Μὰ σὰ θὰ ρθοῦν τ' ἀνεμοβρόχια,
οἱ βαρυχειμωνιές κι' οἱ πάγοι,
λουλούδια δὲν ὑπάρχουν πιά
κι' οἱ κῆποι, δίχως παιδικές φωνές,
χωρὶς πουλιῶν τραγούδια,
ἐρημικά, θαρρεῖς,
νεκροταφεῖα μοιάζουν...

Κι' ὅμως, ἐν' ὁμορφο περβόλι
μπορεῖς μέσ' στὴν καρδιά σου
νὰ φυτέψεις,
μ' ἀμάραντα ἄνθη καλωσύνης·
κι' ἐκεῖ (χινόπωρ' ἔξω φτάνει
εἶτε χειμῶνας),
μιὰν ἄνοιξη γλυκειὰ νὰ ζήσεις,
χαρούμενος γι' ὅ,τι καλὸ θὰ ἔχεις κάνει.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Η ΨΗΦΟΣ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΟΚΑΝΟΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Ἡ συζήτησις, ἡ ὁποία ἐγίνε τελευταίως εἰς τὴν Βουλὴν, κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ἔφερεν αἰφνιδίως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὸ ζήτημα τῆς παροχῆς τοῦ δικαιώματος ψήφου εἰς τοὺς κληρικούς.

Φαίνεται ἐξ ἀρχῆς παράδοξον καὶ ἄδικον ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ Ἕλληνες πολῖται νὰ ἔχουν δικαίωμα ψήφου, μοναδικὴ δὲ ἐξαιρέσις νὰ γίνεται προκειμένου περὶ κληρικῶν. Τοῦτο δὲ ἐνῶ ἀπὸ παντοῦ ἀναγνωρίζονται αἱ ἀνυπολόγιστοι ὑπηρεσίαι καὶ αἱ τεράστιαι θυσίαι, τὰς ὁποίας προσέφερον ὁ Κληρὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία πρὸς τὸ Ἔθνος, τόσον εἰς παλαιότερους χρόνους ὅσον καὶ ἐντελῶς προσφάτως.

Ἐντεῦθεν τόσον ἡ πλειονότης τῶν μελῶν τῆς Ἐθνικῆς μας ἀντιπροσωπείας ὅσον καὶ ὁλόκληρος ὁ ἡμερήσιος Τύπος ἔσπευσαν νὰ χαιρετήσουν τὸ μέτρον ὡς τὴν ἐπανόρθωσιν μιᾶς καταφύρου ἀδικίας, νὰ τονίσουν δὲ ὅτι διὰ τῆς καταργήσεως τῆς διατάξεως ἐκείνης τοῦ Νόμου, ἡ ὁποία ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς κληρικούς τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, «ἡ Πολιτεία ἐξεπλήρωσεν ἐν πράγματι ἐθνικὸν καθήκον».

Τὸ θέμα ὅμως ἔχει πολλὰς πλευράς, μίαν τῶν ὁποίων, πᾶν ἄλλο δὲ βεβαίως ἡ ἀσημαντος, εἶναι ἡ ἱστορικὴ καὶ κανονικὴ⁽¹⁾.

(1) Περὶ ἀναμίξεως τῶν κληρικῶν εἰς τὰ «κοσμικὰ» γενικῶς πράγματα ἴδε Milash—Ἀποστολοπούλου, Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδ. Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας σ. 350 ἐξ. Κ. Ράλλη, Ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδ. Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνησι, 1907, σ. 422-433, τοῦ αὐτοῦ, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Ἀθήναι 1927, σ. 134-135 καὶ Μελ. Σακελλαροπούλου, Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδ. Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1898, σ. 144-146.

Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ τελικὴ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς χρήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου, κατόπιν σχετικοῦ ἐγγράφου τῆς Δ. Ἱερᾶς Συνόδου καὶ μετὰ πρότασιν τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ἔχει ἐπαφθεῖ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, θὰ πρέπει μὲ πᾶσαν προσοχὴν νὰ ἐξετασθοῦν ὅλαι τοῦ θέματος αἱ πλευραὶ, ὥστε ἡ σχετικὴ ἀπόφασις νὰ ἔχη ληφθεῖ μετὰ τὴν πλήρη καὶ διονυχιστικὴν του συζήτησιν. Τὸ παρὸν πάντως θὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ κανονικὴν του ἀποψιν.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ διασαφηνισθῇ, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ψήφου εἶναι ἄγνωστον εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ εἰς τὰς νομοκανονικὰς συλλογὰς τῆς. Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι γνωστόν, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι τοιοῦτον ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς ψήφου, ὄχι μόνον διὰ τοὺς κληρικούς, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα πολίτην, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου μας ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, δὲν ὑπῆρχε, διότι ἡ διάρθρωσις τῆς Πολιτείας ἦτο ἀπολυταρχικὴ. Τὸ ζήτημα τῆς ψήφου, ἦτοι τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι, οὐσιαστικῶς κατηργήθη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας καὶ ἐνεφανίσθη πάλιν μὲ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνατος κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς ἄλλας χώρας⁽²⁾. Εἰδικώτερον δὲ διὰ τὴν χώραν μας, τὸ ζήτημα ἀνέκυψε μόλις μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπε-

(2) Κ. Γεωργοπούλου, Ἐπιτομὴ Συνταγματικοῦ Δικαίου, 1946, σ. 10 ἐξ.

λευθέρωσίν της, ἤτοι πρὸ ἑκατονταετίας περίπου⁽³⁾. Ἐπομένως οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, προκειμένου περὶ τῆς ψήφου τῶν κληρικῶν δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ σιγοῦν.

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ Ι. ΚΑΝΟΝΩΝ

Ἐν τούτοις οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, παρὰ τὴν σιγὴν των, ὅσον ἀφορᾷ τὴν μίαν πλευρὰν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν κληρικῶν, εἶναι ἀπολύτως σαφεῖς. Πρόκειται περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγεσθαι. Ἐφ' ὅσον ἡ ιδιότης τοῦ βουλευτοῦ εἶναι «κοσμικὸν ἀξίωμα» καὶ διακόνημα μὴ ἐκκλησιαστικόν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες καὶ γενικώτερον αἱ Νομοκανονικαὶ πηγαὶ εἶναι κατηγορηματικαὶ ἤτοι ἀπαγορεύουν τὴν ἀνάληψίν του.

Κρηπίδα τῶν διατάξεων τούτων ἀποτελεῖ ἡ παραινέσις καὶ διαπίστωσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Οὐδεὶς στρατεούμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις»⁽⁴⁾. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς οἰκοδομεῖται κατόπιν ὅλη ἡ σχετικὴ νομικὴ καὶ κανονικὴ κατοχύρωσις τῶν κληρικῶν ἀπὸ τῆς ἀναμίξεως των εἰς πράγματα, μὴ εὐρισκόμενα ἐντός τοῦ κύκλου τῶν καθηκόντων των.

Τοιουτοτρόπως αἱ λεγόμεναι «Ἀποστολικά Διαταγαί», ἥδη ἀπὸ τοῦ γ' αἰῶνος, θέλουν τὸν ἐπίσκοπον «μὴ ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις συμπελεγμένον... μὴ φίλαρχον»⁽⁵⁾. Ἐπίσης ἡ εἰς τὸν Κλήμεντα Ρώμης ἀποδιδομένη ἐπιστολὴ πρὸς Ἰάκωβον τὸν θέλει «μηδὲ ἐτέρῳ τινὶ βιωτικῷ περιπελεγμένον πράγματι»⁽⁶⁾.

Ἐσαύτως ὁ κατὰ τὰ μέσα περίπου τοῦ γ' αἰῶνος ἀκμάσας Ἐπίσκοπος Καρχηδόνοσ ἄγιος Κυπριανός, ἀφοῦ παραθέτει τὴν ὡς ἄνω παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύ-

λου, ὑπεθυμίζει κατόπιν καὶ τὰ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων ἰσχύοντα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λευίτας⁽⁷⁾.

Ἄλλ' οἱ Ἱεροὶ Κανόνες δὲν περιορίζονται εἰς ἀπλᾶς συστάσεις καὶ παραινέσεις. Ἀπειλοῦν καὶ συγκεκριμένως ποινάς, καθ' ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελον τυχὸν συμμορφωθῆ πρὸς τὰς θεσπιζόμενας διατάξεις. Τοιουτοτρόπως ὁ ΠΑ' «Κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων» ὀρίζει «ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον καθίναί ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις»⁽⁸⁾.

Ἐσαύτως ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διὰ τοῦ Ζ' Κανόνος ἐπεξέτεινε τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς, ὀρίσασα «τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ τεταγμένους ἢ καὶ μοναστάς,... μὴτε ἐπὶ στρατείαν (δηλαδὴ ἀνάληψιν στρατιωτικῶν διοικήσεων)⁽⁹⁾, μὴτε ἐπὶ κοσμικῆν ἀξίαν ἔρχεσθαι, ἀπειλεῖ δὲ τὸν ἀναθεματισμὸν εἰς τοὺς «τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους, ὥστε ἐπιστρέψαι εἰς τοῦτο, ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἴλοντο»⁽¹⁰⁾. Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπανέλαβε καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διὰ τοῦ Ι' Κανόνος της, ὃ ὁποῖος καθορίζει, ὅτι «οὐκ ἔξεστιν αὐτοῖς (=τοῖς κληρικοῖς) κοσμικὰς καὶ βιοτικὰς φροντίδας ἀναλαμβάνεσθαι», ἀπειλῶν καθαίρεισιν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἔγκατέλειπον τὰς τούτας «φροντίδας» των»⁽¹¹⁾.

Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἀναμίξεως τῶν κλη-

(7) Ἐπιστολὴ Α'. (Ἐκδ. G. Hartel) Τόμ. ΙΙΙ, μέρος ΙΙ, σ. 466.

(8) Πρβλ. καὶ στ' «Κανὼνα Ἁγίων Ἀποστόλων», καθὼς καὶ βον Κανὼνα τῆς Α' ἐν Καρθαγένη καὶ 14 τῆς Β' ἐν Ἀρελάτῃ τοῦ ἔτους 452, ὅπως ἐπίσης καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Κων/λεως Λουκά Χρυσοβέργη: «περὶ τῶν ἱερῶν ἀξίαν λαχόντων, καὶ κοσμικαῖς ἑαυτοῦς ἐμπλεκόντων ἀρχαῖς, καὶ ἀξίαις καὶ φροντίσι καὶ πράγμασι» παρὰ Ράλλη Ποτλῆ ἐν. ἀ. Τόμος Γ' σ. 346, ἴδε καὶ σ. 347.

(9) Αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὅρου στρατεία ἴδε εἰς τὰ σχόλια τῶν ἐρμηνευτῶν τῶν Ἱ Κανόνων Ζωναρά καὶ Βαλασαμῶνος εἰς τὸν ΠΓ «Κανὼνα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων» παρὰ Ράλλη καὶ Ποτλῆ ἐνθ. ἀνωτ. τ. Β' σ. 107, πρβλ. καὶ Κ. Ράλλη, Ποιν. Δίκαιον τῆς Ὁρθοδ. Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907, σ. 431.

(10) Ράλλη καὶ Ποτλῆ ἐν. ἀ. σ. 232-234.

(11) Παρὰ Ράλλη—Ποτλῆ ἐν. ἀ. σ. 587-588.

(3) ἐν. ἀ. σ. 27.

(4) Β' Τιμ. β' 4. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ πῶς ἀποδίδει τὸ χωρίον ὁ ἱστ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένη Συνόδου: «ὀφείλουσι (οἱ ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι) γὰρ ἀποβλέψαι εἰς τὸ γεγραμμένον: οὐδεὶς στρατεούμενος τῷ Θεῷ ἐμπελέκεται πράγμασι κοσμικοῖς». Παρὰ Ράλλη—Ποτλῆ, Σύνταγμα Ἱερῶν Κανόνων, τόμ. Γ' σ. 342.

(5) F. X. Funk. Constitutiones Apostolorum, Βιβλ. ΙΙ κεφ. VI, 1 (Paderbornae, 1905) Τόμ. Ι σ. 39.

(6) Κεφ. ε' Migne, Patr. Graeca Τόμ. 2, 10.

ρικῶν εἰς ἐνασχολήσεις «κοσμικὰς» ἐπεξετάθη ἀργότερον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀναγνώστας. Ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἔδωκεν ἐρώτημα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀπρων Ρωμανοῦ⁽¹²⁾ πρὸς τὴν ἐν Κων/πόλει Πατριαρχικὴν Σύνοδον, ἣ ὁποία συνεδριάζουσα ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Μιχαὴλ τὸν Γ' τὸν ἀπὸ Ἀγγιᾶλου (1170-1177 μ. Χ.) διὰ τῆς ἀπὸ 13/1/1171 ἀποφάσεώς της καθώρισεν ὅτι εἰς τοὺς ἰδίους, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί, περιορισμοὺς ὑπάγονται καὶ οἱ ἀναγνώσται. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα εἰς τὸ σκεπτικὸν τῆς ἀποφάσεως ἀναφέρονται σχετικῶς πρὸς τὸ τεθὲν ἐρώτημα. Ὁ Ἀπρων λέγει δὲν ἠρώτησε τὴν Σύνοδον ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶχεν ἔστω καὶ τὴν παραμικρὴν ἀμφιβολίαν, ὅτι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες ὁρίζουν «τοῦ μὴ δ' ἐν αἰετῶν ἱερωμένων κοσμικὸν ὀφρῆκίον διενεργεῖν», ἀλλὰ διότι ἤθελε «πρὸς τοὺς περὶ τούτου ἐριστικῶς αὐτῶ ἀντιβαίνοντας ἀντικαθίστασθαι γενναιότερον τῷ ἀξιωματικῷ καὶ ὄντως ἀπαραγράφῳ τῆς συνόδου ἀποκρίσεως⁽¹³⁾. Ἡ αὐτὴ γραμμὴ συνεχίζεται καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, εἰς Πατριαρχικὸν δὲ γράμμα τοῦ 1809 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Τήνου σαφῶς καθορίζεται ὅτι «ἡ τῶν πολιτικῶν διοικήσεως, ὡς μὴ ἀναλογούσα τῷ Ἀρχιερατικῷ καὶ ἱερατικῷ χαρακτῆρι εἶναι ἐπιτετραμμένη εἰς μόνους τοὺς κοσμικοὺς»⁽¹⁴⁾.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΕΩΝ

Ἦδη τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐμπλοκῆς εἰς τὰς «πραγματείας» τοῦ βίου δίδει ταῦτοχρόνως καὶ τὴν αἰτιολογίαν: «ἵνα τῷ στρατολογήσαντι

ἀρέσῃ»⁽¹⁵⁾. Τοῦτο ἐπεξηγεῖται ἀκόμη περισσότερο εἰς τοὺς μετέπειτα συγγραφεῖς καὶ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας. Ἐπὶ παραδείγματι αἱ «Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ» ἀφοῦ ἀπαριθμοῦν ὅσα πρέπει νὰ ἀποφευγῇ ὁ Ἐπίσκοπος, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, εἶναι καὶ τὸ νὰ μὴ εἶναι φίλαρχος, μηδὲ νὰ εἶναι «ταῖς τοῦ βίου πραγματείας συμπλεγμένος», προσθέτουν: «ὅτι πάντα τὰ τοιαῦτα ἐχθρὰ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει καὶ δαιμόνων φίλα»⁽¹⁶⁾. Ἡ αἰτιολογία αὕτη, ἣ ὁποία εἶναι καὶ ἡ αὐστηροτέρα ἐξ ὄλων, δὲν ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις. Ἐν τούτοις ἀναφαίνεται περὶ τὸ τέλος τοῦ ἡ' αἰῶνος εἰς Ἐπιστολῆν τοῦ Πατριάρχου Κων/πόλεως Ταρασίου (784-806) πρὸς τοὺς ἐν Σικελίᾳ ἐπισκόπους, ὅπου τοὺς εὐχεται νὰ ἐπιδείξουν «λόγον τηρήσεως κανονικῶν διδαγμάτων, ταῖς κοσμικαῖς φροντίσι, ταῖς ἐναντιουμέναις τοῖς προστάγμασι τοῦ Θεοῦ χαιρίεν λέγοντες»⁽¹⁷⁾.

Ἐπίσης ὀλίγον ἀργότερον ἢ ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου λεγομένη Πρωτοδευτέρα Σύνοδος τοῦ 861 μ. Χ., διὰ τοῦ ΙΑ' Κανόνος ἐπανελάβε τὴν ἀπαγορεύσιν, ὅπως οἱ κληρικοὶ ἀναδέχονται «κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ φροντίδας», διότι «οὐδεὶς δύναται, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀναντίλεκτον καὶ ἀψευδεστάτην φωνὴν δυσὶ κυρίοις δουλεύειν»⁽¹⁸⁾.

Ἄλλ' ἡ ἐπικρατεστέρα αἰτιολογία τῶν τιθεμένων ἐκάστοτε ἀπαγορεύσεων καὶ τῶν ἐπιβαλλομένων διὰ τὰς παραβάσεις των ποινῶν εἶναι ἐκεῖνη ἣ ὁποία δὲν στρέφεται κατὰ τῶν ἄλλων, τῶν ἔξω τοῦ ἱερατικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀπασχολήσεων ὡς τοιούτων, ἀλλὰ μόνον διότι ἀπασχολοῦν τὸν κληρικὸν καὶ τὸν ἐμποδίζουν νὰ ἐκκληρώσῃ τὸν ὑψηλότερον προορισμὸν του. Πᾶσα ἄλλη ἀπασχόλησις, ὅσονδήποτε καλὴ καὶ ἂν εἶναι, ἀποτελεῖ ἀσέβειαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸ

(12) Περὶ αὐτοῦ ἴδε: V. Laurent, *Reponses canoniques inedites du Patriarcat Byzantin en Echos d' Orient*, XXXIII, (1934) σ. 311, σημ. 3.

(13) Ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῆς ἀποφάσεως ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ὁ V. Laurent ἔν. ἀ. σ. 310-311. Ἴδε καὶ τὸ ὀλίγον προγενέστερον Πατριαρχικὸν Γράμμα τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη (1157 μ. Χ.), «ἐνίους δέ (κληρικούς) καὶ ἀξίας καὶ ἀρχὰς τὰς τῆ πολιτείας ἀπονεμυμμένας» (ἐμπλέκοντας) παρὰ Ράλλη—Ποτλῆ, τ. Γ' σ. 347.

(14) Δρ. Δρόσου, Ἱστορία τῆς Νήσου Τήνου, Ἀθήνησι 1870, σ. 497 ἐξ. καὶ Κ. Ράλλη, Ποινικὸν ἔν. ἀ. σ. 425-426 σημ. 95.

(15) Β'. Τιμ. β', 4.

(16) F. X. Funk, ἔν. ἀ.

(17) Migne, *Patr. Graeca*, 98, 1477.

(18) Ράλλη—Ποτλῆ ἔν. ἀ. σ. 686. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ ἔτους 1157 τοῦ Πατριάρχου Κων/πόλεως Λουκά Χρυσοβέργη παρὰ Ράλλη—Ποτλῆ ἔν. ἀ. τ. Γ' σ. 346.

τοῦτο ἱεροσουλῶν⁽¹⁹⁾, ἐφ' ὅσον χρησιμοποιεῖ χρόνον ἀφιερωμένον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν διακονίαν τοῦ ποιμνίου. Ὅπως χαρακτηριστικῶς διατυπῶνται εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἐπιστολήν, τῆς ὁποίας ὡς συγγραφεὺς μὲν φέρεται ὁ Κλήμης ὁ Ρώμης, ἀποδέκτης δὲ ὁ Ἰάκωβος, «ἀ σ ε β ε ς ἐστι τὰς βιωτικὰς φροντίδας ἀναδέξασθαι, καταλείψαντα ποιεῖν ὃ ἐ κ ε λ ε ὑ σ θ η ς»⁽²⁰⁾. Ὁσαύτως ὁ ἅγιος Κυπριανὸς εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἐπιστολήν του, λέγει ὅτι ὅσοι διὰ τῆς χειροτονίας προήχθησαν εἰς κληρικούς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀποτρέπονται ἀπὸ τὴν θείαν διακονίαν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐξασφαλίζεται ἡ διατροφή ὥστε νύκτα καὶ ἡμέραν νὰ ὑπηρετῶσι τὰ ὄσρανία⁽²¹⁾. Ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος ἀπ' ἐτέρου, φρονῶν ὅτι πᾶσα ἀνάμιξις τῶν κληρικῶν εἰς ἐγκόσμια πράγματα θὰ ἐπέφερον εἰς αὐτοὺς, τρόπον τινά, μίαν ἐσωτερικὴν διάσπασιν, λέγει, ὅτι τὸ γένος τὸ ὁποῖον ἔχει καθιερωθῆ εἰς τὴν θείαν διακονίαν καὶ ἔχει δοθῆ εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν προσευχὴν συνεφωνήθη νὰ ἀπέχουν ἀπὸ πάντα θορύβου ἐγκοσμίων, διότι εἶναι κληρικοί⁽²²⁾.

Συνδυασμὸς τῶν δύο τελευταίων αἰτιο-

λογιῶν θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν τὰ ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ Ζωναρᾶ εἰς τὸν στ' «Κανόνα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων» σημειούμενα: «Ἀποτέτραται τοῖς ἀπληριθμημένοις τὸ εἰς πράγματα κοσμικὰ παρεμβάλλειν» βούλεται γὰρ ὁ κανὼν τῆ θείᾳ ὑπηρεσίᾳ σχολάζειν αὐτοὺς, καὶ ἕξω συγχύσεως καὶ θορύβου δημώδους τηρεῖν ἑαυτοὺς⁽²³⁾.

Τὴν βασικὴν σπουδαιότητα τῆς ἀποκλειστικῆς ἀπασχολήσεως τῶν κληρικῶν μόνον μὲ τὰ ἱερατικά των καθήκοντα ἀνεγνώρισεν ἐνωρίτατα καὶ ἡ Πολιτεία⁽²⁴⁾.

Τοιουτοτρόπως ἤδη ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὅπως ἀναφέρει εἰς τὴν πρὸς Ἀνυλίον ἐπιστολήν του, καθώρισεν, ὥστε «τοὺς... τὴν ἐξ ἑαυτῶν ὑπηρεσίαν τῆ ἁγία ταύτη θρησκείᾳ παρέχοντας, οὐσπερ κληρικούς ἐπονομάζειν εἰώθασιν, ἀπὸ πάντων ἀπαξιαπλῶς τῶν λειτουργιῶν (δηλαδὴ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ἀξιοματῶν) ἀλειτουργήτους διαφυλαχθῆναι, ὅπως μὴ διὰ τινος πλάνης ἢ ἐξολισθησεως ἱεροσούλου ἀπὸ τῆς θεραπείας τῆς τῆ θεϊότητι ὀφειλομένης ἀφέλκωνται, ἀλλὰ μᾶλλον ἄνευ τινὸς ὀχλήσεως τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται, ὧνπερ μεγίστην περὶ τὸ θεῖον λατρείαν ποιουμένων πλείστον ὅσον τοῖς κοινοῖς πράγμασι συνοίσειν δοκεῖ»⁽²⁵⁾.

Κατὰ τὸν ἰβ' αἰῶνα, παραλλήλως πρὸς τὴν πρώτην αἰτιολογίαν ἀναφέρεται καὶ ἄλλη: Πρόκειται διὰ τὴν βλάβην ἢ ὁποία

(19) Πρβλ. ἐπιστολήν τοῦ Μ. Κων/νου πρὸς Ἀνυλίον: «ὅπως μὴ διὰ τινος πλάνης ἢ ἐξολισθησεως ἱεροσούλου ἀπὸ τῆς θεραπείας τῆς τῆ θεϊότητι ὀφειλομένης ἀφέλκωνται» παρ' Εὐσεβίῳ, Ἐκκλῆσ. Ἱστορία, Βιβλίον Χ, 7.

(20) ἔν. ἀ. Migne, Patr. Graeca 2, 10.

(21) Τὸ χωρίον ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἐξῆς: «... Qui in ecclesia domini ordinatione clerica promoventur in nullo ab administratione divina avocentur, ne molestis et negotiis saecularibus abligentur, sed in honore sportulantium fratrum tanquam decimas ex fructibus accipientes ab altari et sacrificiis non recedant et die ac nocte caelestibus rebus et spiritualibus serviant». Η ἀρτ. ἐνθ. ἀνωτ. Πρβλ. καὶ ἐπιστολήν ἀγνωστοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Νασούσης: «Τινὲς τῶν ἱερέων ἐπιλαθόμενοι καὶ ὀλιγωρήσαντες τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἱερατικοῦ ἐπαγγέλματος...» παρὰ Μ. Γεδεῶν, Κανονικαὶ διατάξεις, Τόμος Ιος σ. 193 ἐξ.

(22) «... Genus quod mancipatum divino officio est deditur contemplantioni, et orationi ab omni strepitu temporalium cessare convenit, ut sunt clerici». Παρὰ Κ. Ράλλη Ποικιλῶν ἐνθ. ἀ. σ. 422, σημ. 85.

(23) Παρὰ Ράλλη—Ποτλή ἔν. ἀ. σ. 9. Πρβλ. καὶ ἀπόφασιν Πατριάρχου Κων/πόλεως Λουκᾶ Χρυσοβέργη: «ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις προσευκαιρεῖν» ἔν. ἀ. σ. 347. Ἴδε ἐπίσης καὶ συνοδικὴν πράξιν πρὸς κλῆρον καὶ λαὸν τῆς Νασούσης, ὅπου παραγγέλλονται «οἱ ἱερεῖς νὰ μείνωσι προσκαρτεροῦντες καὶ προσευκαιροῦντες ἀείποτε ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑπηρεσίαις καὶ ἱεραῖς ἀκολουθίαις, κατὰ τὸν τύπον καὶ ὅρον τοῦ ἱερατικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ κατὰ τὰς κανονικὰς καὶ νομικὰς διατάξεις, διὰ τὰ συμφωνῆ ὁ βίος αὐτῶν μὲ τὸ ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἐπαληθεύη εἰς αὐτοὺς τὸ τῆς ἱερωσύνης ὄνομα». Παρὰ Μ. Γεδεῶν Καν. Διατ. Τ. Α' σ. 196 ἐξ. Πρβλ. καὶ Κ. Ράλλη ἔν. ἀ. Ποικιλῶν σ. 424 σημ. 90.

(24) Περὶ τῶν σχετικῶν αὐτοκρατορικῶν διατάξεων ἴδε Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου τίτλ. Η' κεφ. ΙΓ (ἐν Ράλλη—Ποτλή ἔν. ἀ. Τόμ. Α' σ. 157-160). Ἐπίσης Κ. Ράλλη ἔν. ἀ. Ποικιλῶν σ. 429 ἐξ.

(25) Παρ' Εὐσεβίῳ ἐνθ. ἀ.

ἐπέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὴν ἀνάμιξιν τῶν κληρικῶν τῆς εἰς πράγματα ἀλλότρια πρὸς τὴν ἀποστολὴν τῶν, «μυγνύουσιν θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα, καὶ τῆ τῆς Ἐκκλησίας καταστάσει τῆς ἀμωμότητος νύμφης Χριστοῦ, σίλους οὐ τοὺς τυχόντας προσεπιτρέβουσαν, καὶ τύφῳ καὶ ἀσχολίᾳ ματαιὰ καὶ τῆ περὶ τὰ εἰκαῖα καὶ ταύτῃ ἀπάδοντα διαπονήσει τε καὶ σπουδῇ, ἔτι γε μὴν καὶ ἀκερδέσει κέρδεσι τὸ σεμνὸν ταύτης καταρπαταίνουσαν» (26).

Τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν πατριαρχικὸν ἔγγραφο πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Τήνου διαπιστώνει ἐπίσης ὅτι διὰ τῆς ἀναμίξεως καὶ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν ἱερέων του εἰς κοσμικὰς φροντίδας καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις, «μέγα προξενεῖται σκάνδαλον» (27). Ὡσαύτως συνοδικὴ πρᾶξις ἐνὸς Πατριάρχου Κων/πόλεως, τοῦ ὁποῦ δὲν εἶναι γνωστὸν οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς πατριαρχείας, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς περιφερείας Ναιούσης, καὶ χαρακτηρίζουσα τὴν ἀνάμιξιν τῶν κληρικῶν εἰς κοσμικὰς καὶ πολιτικὰς ὑπηρεσίας, «ὡς παράνομον καὶ ἀτοπιότατην ἀταξίαν», βεβαιώνει ὅτι «τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα εἶναι μεγίστης ψυχικῆς ἀπωλείας αἰτιον» (28).

ΑΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Παρὰ τὰς ἐπικρεμαμένας ποινάς, τὸ δέλεαρ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, φαίνεται, ὅτι, ὅπως συνέβη καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἦτο ἀτυχῶς πολὺ ἰσχυρὸν διὰ μερικοῦς ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας μας. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξουν εἰς τὸν πειρασμόν. Τὸ τοιοῦτον συνάγεται ὄχι μόνον ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀνανεώσῃ ἐκάστοτε τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς καὶ νὰ αὐξάνῃ τὰς ἐναντίον τῶν παραβατῶν ποινάς. Ὑπάρχουν καὶ ρηταὶ μαρτυρίαι, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται, ὅτι τὸ κακὸν αὐτό, εἰς ὄρισμένας περιόδους, ἐλάμβανε ἀπειλητικὰς διαστάσεις (29).

Λίαν χαρακτηριστικὰ ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅσα γράφει ὁ πατριάρχης Λουκᾶς ὁ Χρυσοβέργης εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἐπιστολὴν του, ἡ ὁποία ὑπὸ τοῦ Βαλαμῶνος θεωρεῖται ὡς «καὶ τοῦμου τάξιν ἐπέχουσα» (30). Ἐν ἀρχῇ ὑπενηυμίζει τὴν ὑπὸ τοῦ Βιβλίου τῆς Β' Βασιλειῶν μνημονευομένην πρᾶξιν τοῦ Ὁζᾶ (κεφ. στ' 1-8) ὁ ὁποῖος ἐτιμωρήθη αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διότι ἐτόλμησε νὰ ἐγγίσῃ τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης. Τοῦτο δὲ παρὰ τὸ ὅτι ὁ Ὁζᾶ τὸ ἔπραξε μὲ πρόθεσιν ἱεράν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ δηλ. τὴν εἰς τὸ ἔδαφος πτώσιν τῆς. Κατόπιν συνεχίζει γεμάτος ἀγανάκτησιν: «τίς οὕτω τολμηρὸς καὶ εἰς ἐσχάτην ἀναίδειαν καὶ ὑπερηφάνειαν ἐξενεχθεὶς, πνεύματι πάντως ἀγόμενος πονηρῶ, ὃς μὴ μόνον οὐκ ἐπανορθοῦν αἰρεῖται τὰ θεῖα καὶ πνευματικὰ διατάγματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν τρεπόμενος, παρασαλεύειν ταῦτα καὶ καθαιρεῖν ἀναδεινεται, καὶ παραλύειν τὰ παγίως ἠδρασμένα, καὶ παρακινεῖν τὰ ἀπαρασάλευτα, ἄφροδομημένα, καθὼς φασιν, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν;» (31)

Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ ἐν λόγῳ Πατριάρχου δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς λόγους ὑποκειμενικοῦς. Ἐκ τῶν ὄσων παραθέτει κατωτέρω, φαίνεται ὅτι ὠφείλετο εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐκτροπὴ ἐκ τῶν Ἱερῶν Κανόνων κατεβάλλετο προσπάθεια νὰ καταστῇ καθεστῶς διὰ τῆς ἐπικλήσεως παραδειγμάτων δικαιολογούντων τὴν τοιαύτην κατάστασιν. Τὸ κυριώτερον καὶ χαρακτηριστικώτερον ἐπιχείρημα τῶν παραβατῶν ἦτο, ὅτι ἰσχυρίζοντο «μακροῦ συνηθεία ἐδράζεσθαι... τοῦ τοιαῦτα μετιέναι καὶ πρὸ αὐτῶν οὐκ ὀλίγους, πρὸς δὲ καὶ βασιλικὰς φασὶ προβῆναι οικονομίας, ἀνατιθείσας ἱερωμένοις ἀξίας τε καὶ κοσμικὰς καὶ ὀφρῆκια, ἡ ἐνεργείας ὁμοίας εἴτε ἀρχάς» (32).

Ὡσαύτως μία ἔγγραφος ὑπόσχεσις πρὸς τὸν Πατριάρχην ὑπογραφομένη ὑπὸ ἐνὸς ἱερέως ὀνόματι Γεωργίου Λωπαδιώτη, καὶ

(29) Περιπτώσεις ἴδε παρὰ Κ. Ράλλη ἐν. ἄ. Ποινικόν, σ. 423.

(30) Ράλλη—Ποτλῆ ἐν. ἄ. Τόμ. Γ' σ. 344.

(31) Ράλλη—Ποτλῆ ἐν. ἄ. Γ' σ. 345.

(32) ἐν. ἄ. σ. 347.

(26) Λουκά Χρυσοβέργη, ἐν. ἄ. σ. 346.

(27) Παρὰ Δ. Δρόσου, ἐν. ἄ. σ. 497.

(28) Μ. Γεδεών, Κανονικαὶ Διατάξεις Τόμ. Α' σ. 193 ἐξ. Πρβλ. καὶ Κ. Ράλλη ἐν. ἄ. Ποινικόν, σ. 424-424 σημ. 90.

χρονολογούμενη ἀπὸ τοῦ 1401 μ. Χ., φανερώσει, ὅτι τὸ κακὸν δὲν ἦτο καὶ τόσοσπάνιον, ἀφοῦ ἠνάγκαζε τοὺς Πατριάρχας νὰ ζητοῦν ἀπὸ τῶν κληρικῶν τῶν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ ἀναλάβουν ἀξιώματα καὶ ὑπηρεσίας «μηδαμῶς ἀνηκούσας τῷ σχήματι καὶ τῇ τάξει»⁽³³⁾.

Ἄφ' ἐτέρου δέ, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἔγγραφα πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Ναούσης καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Τήνου αἱ ἐν προκειμένῳ παραβάσεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων οὔτε καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας ἔπαυσαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν μάλιστα τοῦ Ἐπισκόπου Τήνου ἀναφέρεται ρητῶς, ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ ἐπισκόπου τὸ εἶχε μιμηθῆ καὶ ὁ λοιπὸς κλῆρος ὥστε ἡ ἀνάμιξις τῶν εἰς τὰ πολιτικὰ ἦτο γενικὴ⁽³⁴⁾.

Ὡσαύτως ἓνα Γράμμα τοῦ Ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Β' χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1797 καὶ ἀπευθυνόμενον «πρὸς πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον» ἀναγκάζεται νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς πάντας τοὺς ἱερεῖς, ἱερομονάχους, ἱεροδιακόνους, μοναχοὺς καὶ ἡγουμένους νὰ γίνωνται δημογέροντες ἢ ἀντιπρόσωποι τοῦ Μωρέως εἰς Κῶν/πολιν πρὸς διεξαγωγὴν τῶν καθόλου ὑποθέσεων του, ἢ ἐπίτροποι τῶν κοινῶν ὑποθέσεων⁽³⁵⁾. Τὸ γεγονός, ὅτι εὐρέθῃ ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδώσῃ τὸ ὡς ἄνω πατριαρχικὸν Γράμμα ὁμιλεῖ νομιζομένῳ ἀρχετὰ εὐγλωττῶς περὶ τῆς καταστάσεως, πάντως δὲ περὶ τῶν διαθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν μεταξὺ τῶν κληρικῶν τοῦ Μωρέως ἐν σχέσει πρὸς τὴν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα ἀνάμιξιν των.

Ἄφ' ἐτέρου ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν κλῆρον καὶ λαὸν τῆς Ναούσης πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ ἀνάμιξις τῶν κληρικῶν εἰς τὰ πολιτικὰ συνέβαιεν ἐνίοτε καὶ κατὰ παρακίνησιν ἢ καὶ κατόπιν πίεσεως αὐτοῦ τοῦ τοῦ ποιμνίου των. Διότι ἡ ἐπιστολὴ ἀπαιτεῖ «ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς

νὰ παύσῃ καὶ νὰ λείψῃ τέλεον ἢ τοιαύτη παράνομος καὶ ἀτοπωτάτη ἀταξία τῶν ἱερέων, καὶ οὔτε αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς οἴκοθεν καὶ ἀπὸ λόγου τους, οὔτε ἀπὸ παρακινήσεως καὶ ἐπαναγκάσεως ὑμῶν τῶν αὐτόθι λαϊκῶν νὰ τολμήσωσι τοῦ λοιποῦ ν' ἀνακατεῦθωσι εἰς κοσμικὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ ἀναλάβωσι χρεῖαν καὶ ὑπηρεσίαν ἡντιναοῦν τῆς κοινότητος τῆς πολιτείας»⁽³⁶⁾.

Η ΓΡΑΜΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰδικότερον τῆς καθιερώσεως τῆς διὰ ψήφου ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ καθορίσῃ τὴν ἔναντι τοῦ ζητήματος αὐτοῦ στάσιν της. Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ὅμως τοῦ ἐκλογικοῦ Νόμου τῆς 15ης Μαρτίου 1844 καὶ ἰδίως τοῦ Νόμου τῆς 5ης Νοεμβρίου 1864, τοῦ καθιερώσαντος τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν, ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ θέσιν καὶ δι' ἐγκυκλίῳ της νὰ καθορίσῃ τὴν ἐν προκειμένῳ στάσιν της, ἡ ὁποία κατ' οὐσίαν δὲν ἀπετέλει εἰμὴ ἀνένεωσιν τῶν παλαιῶν νομοκανονικῶν ἀπαγορεύσεων καὶ ἐν πολλοῖς ἐπανάληψιν τῶν μνημονευθειῶν ἤδη αἰτιολογιῶν των⁽³⁷⁾.

Οὕτως εἰς τινὰ ἐγκυκλίῳ της⁽³⁸⁾ ἡ Ἱερά Σύνοδος δικαιολογεῖ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀναμίξεως τοῦ κλήρου εἰς τὰς ἐκλογὰς ὡς ἐξῆς: «Ἐπειδὴ ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ἐπικρατοῦσι πλῆθος φρατριαστικὰ πάθη καὶ διαιρέσεις, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἱερός κλῆρος ἀναμιγνυόμενος ἐν αὐταῖς ἐκπίπτει τῆς ἀναγκαίας αὐτῷ ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ τῶν κατοίκων, καὶ καθίσταται ἄξιος κατακρίσεως, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοί, ἵνα τηρήσωσιν ἀλώβητον τὸ πρὸς τὸ

(36) Μ. Γεδεών, ἐν ἀ. σ. 196 ἐξ. Πρβλ. καὶ Κ. Ράλλη, Ποινικόν, ἐν. ἀ. σ. 424, σημ. 90.

(37) Πρβλ. Γιαννοπούλου, Ἐγκύκλιοι τῆς Ἱ. Συν. τῆς Ἐκκλ. τῆς Ἑλλάδος σ. 256-257 ἀπὸ 28-11-1842, σ. 268 ἀπὸ 16-12-1842, σ. 277-278 ἀπὸ 22-7-1854 ὡς καὶ τὰς σ. 317-318 ἀπὸ 16-6-1861, 19-1-1865 κλπ.

(38) Τῆς ἐγκυκλίου αὐτῆς, ἐκ παραδρομῆς προφανῶς δὲν ἐδημοσιεύθη παρὰ Γιαννοπούλου ἡ χρονολογία ἐκδόσεως (ἴδε σ. 28), ἀλλὰ μόνον ὁ ἀριθ. πρωτοκ. (3926).

(33). F. M. Miklosich—I. Müller, Acta Patriarchatus Constantinopolitani Τόμος Β' σ. 484. Πρβλ. καὶ Κ. Ράλλη Ποινικόν ἐνθ. ἀ. σ. 424 σημ. 91.

(34) Δρόσου ἐν. ἀ.

(35) Μ. Γεδεών ἐν. ἀ. Τόμ. Α' σ. 302-303. Πρβλ. καὶ Κ. Ράλλη ἐν. ἀ. Ποινικόν, σ. 423 ἐξ.

ιερατεῖον ὀφειλόμενον σέβας τῶν Χριστιανῶν, καὶ προφυλάξωσιν αὐτὸ ἀπὸ πάσης οἰασθήποτε μομφῆς ἀπαγορεύουσι ρητῶς τὴν ἀνάμιξιν αὐτοῦ ἐν αὐταῖς καὶ πᾶσαν συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, ὡς ἀπάδοντας τούτου εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐντολὴν καὶ εἰς τὸν ὅλως πνευματικὸν αὐτοῦ προορισμόν».

Εἰς ἄλλην ἐγκύκλιον ὑπογραμμίζεται ἀκόμη περισσότερον ἡ ὑψηλὴ ἀποστολὴ τοῦ κλήρου, καὶ διατάσσεται ὅπως οἱ κληρικοί ἀπέχουν «ἀπὸ πάσης οἰασθήποτε εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἀναμίξεως» εἰς τὰς ἐκλογάς⁽³⁹⁾. Ἄλλη ἀφ' ἑτέρου ἐγκύκλιος, κατὰ μίαν περιπὸν εικοσαετιᾶν νεωτέρα, τονίζει ὅτι «ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου ὄστις ἐπάναγκες θὰ ἐμπνέῃ τὴν ἀγάπην, τὸ σέβας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Χριστιανούς, δὲν εἶναι πρόπον νὰ ἐμπλέκηται ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις, οὐδὲ ν' ἀναμιγνύεται εἰς ἔργα ἀλλότρια τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ καθήκοντος, τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ»⁽⁴⁰⁾.

Τέλος ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, φοβουμένη καὶ τὴν ἔμμεσον ἔστω ἀνάμιξιν τῶν κληρικῶν τῆς εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας, ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχεν ὅπως τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον ἀπαγορεύσῃ εἰς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς νὰ καλοῦν τοὺς ἱερεῖς ἢ μοναχοὺς ὡς μάρτυρας εἰς τὰς ἐκλογάς, ἢ νὰ τοὺς ἀναμιγνύουν ὁποσδήποτε εἰς αὐτάς⁽⁴¹⁾.

Εἶναι δυνατόν νὰ στηριχθῇ, καὶ ἀντιθετὸς ἐκδοχῇ;

Κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντα τὸ συμπέρασμα θὰ ἦτο ἀπολύτως σαφές. Δηλαδή ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς ἀναδείξεως κληρικῶν ὡς βουλευτῶν εἴτε ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένων εἴτε ἄλλως ὀριζομένων, συμφώνως πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας, δὲν δύναται νὰ γίνῃ οὐδὲ κἄν λόγος, ἐφ' ὅσον πρόκειται σαφῶς περὶ ἀνάληψως ἀξιώματος μὴ ἐκκλησιαστικοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ

(39) Γιαννοπούλου, ἐν. ἀ. σ. 285 ἀπὸ 3-1-1873.

(40) Γιαννοπούλου, ἐν. ἀ. σ. 286 ἀπὸ 17-5-1891.

(41) Τὸ ἐγγραφοῦν αὐτὸ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐκοινοποίησε καὶ πρὸς τὸν κλῆρον τῆς διὰ τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης ἀπὸ 26-6-1861 ἐγκυ-

εἰς τὸ θέμα τῆς ὑπὸ τῶν κληρικῶν ἐξασκήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν, οἱ μὲν Ἱεροὶ Κανόνες, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ζητήματος ἀνακύψαντος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ σιωποῦν.

Ἐν τούτοις, διὰ νὰ ἔχωμεν πρὸ ἡμῶν πλήρη καὶ ἀντικειμενικῶς διαγεγραμμένην τὴν ὅλην τοῦ ζητήματος εἰκόνα, θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὸν Δ' Κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὑπάρχει μία φράσις, τὴν ὁποῖαν οἱ ὁπαδοὶ τῆς ὑπὸ τῶν κληρικῶν ἐξασκήσεως καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγεσθαι θὰ ἠδύναντο νὰ τὴν ἐπικαλεσθοῦν εἰς στήριξιν τῶν ἀπόψεών των.

Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, θέλουσα νὰ πατάξῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν καπηλειαν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς φαλκιδεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς συμπήξεως μοναστηρίων⁽⁴²⁾, ὥρισεν ὅπως αἱ μὲν μοναὶ ἢ οἱ εὐκτήριοι οἰκοὶ νὰ μὴ ἰδρῶνται «παρὰ τὴν γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου», οἱ δὲ μοναχοὶ «τὴν ἡσυχίαν ἀσπάξεσθαι, καὶ προσέχειν μόνῃ τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, ἐν οἷς τόποισι ἀπετάξαντο προσκαρτεροῦντες, μήτε δὲ ἐκκλησιαστικοῖς, μήτε βιωτικοῖς παρενοχλεῖν πράγμασιν, ἢ ἐπικοινωνεῖν, καταλιμπάνοντες τὰ ἴδια μοναστήρια, εἰ μὴ ποτε ἄρα ἐπιτραπεῖεν διὰ χρεῖαν ἀναγκαίαν ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου»⁽⁴³⁾.

Βλέπομεν, δηλ., ὅτι ἡ Σύνοδος ἐπιτρέπει μίαν ἐξαίρεσιν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι αὐτὴ θὰ γίνῃ τῇ ἀδείᾳ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου καὶ θὰ δικαιολογητᾷ ὑπὸ οὐσιώδους ἀνάγκης. Τὸ ἐρώτημα ὅμως εἶναι εἰς τί ἀναφέρεται ἢ ἐν λόγῳ ἐξαίρεσις; Ἀναφέρεται, δηλαδή, μόνον εἰς τὴν λέξιν «καταλιμπάνοντας», ὅποτε θὰ πρόκειται μόνον περὶ παροχῆς ἀδείας ἀπουσίας ἐκ τῆς μονῆς διὰ λόγον σπουδαῖον, ἢ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ἀνάληψιν εὐθυνῶν διὰ ἐκκλησιαστικά ἢ

κλίου, ἐν Γιαννοπούλου ἐν. ἀ. σελ. 317-318.

(42) Περὶ αὐτοῦ ἴδε καὶ τὸν Α' Κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου.

(43) Ράλλη—Ποτλῆ ἐν. ἀ. Τόμος Β' σ. 226.

«βιωτικά» πράγματα;

Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ζωναρά, ἡ Σύνοδος διέταξε τοὺς μοναχοὺς «ἠσυχάζειν ἐν οἷς ἀπετάξαντο τόποις, ἐργαζομένους τὰς ἀρετὰς καὶ ἀμεθέκτους ὄντας πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν ὁμοῦ καὶ πολιτικῶν, μηδὲ καταλιμπάνειν τὰ ἴδια μοναστήρια καὶ διοικήσει κοινωνεῖν πραγμάτων, εἰ μὴ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐπιτρέψει τισὶ πραγμάτων οἰκονομίαν, διὰ χρεῖαν ἀναγκαίαν, κρίνας ἴσως αὐτοὺς ἐπιτηδεῖους πρὸς τοιαύτην διοίκησιν, καὶ ἀπορῶν ἐτέρων πρὸς τὸ πᾶγμα τοιούτων»⁽⁴⁴⁾. Ὁ Ζωναρᾶς ἐπομένως φρονεῖ ὅτι ἡ ἐξαίρεσις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάληψιν διοικητικῶν καθηκόντων, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζη σαφῶς ἂν μεταξὺ αὐτῶν ὑπονοῆ καὶ τὰ πολιτικά.

Ὁ ἕτερος ὅμως τῶν ἐρμηνευτῶν, ὁ Θεόδωρος Βαλσαμών, εἶναι ἀπολύτως κατηγορηματικὸς. Φρονεῖ ἀδιστάκτως, ὅτι ὁ κανὼν ἀφίνει εἰς τοὺς ἐπισκόπους τὸ δικαίωμα «τοῦ ἐπιτρέπειν μοναχοῖς διοικήσιν πολιτικῶν πραγμάτων» καὶ ὅτι «κατ' ἐπιτροπὴν (μὲ τὴν ἄδειαν) τοῦ ἐπισκόπου δύνανται μοναχοὶ διοικεῖν οὐ μόνον ἐκκλησιαστικά πράγματα, ἀλλὰ καὶ βιωτικά, τούτεστι πολιτικά»⁽⁴⁵⁾. Μὴ ἀρκοῦμενος ὅμως εἰς τὴν γνώμην του ταύτην, προχωρεῖ ἀκόμη περαιτέρω, φρονῶν ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς παροχῆς ἀδείας ἀναμίξεως τῶν μοναχῶν εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν ἐδόθη εἰς τοὺς ἐπισκόπους «πολλῶ πλέον τοῖς βασιλεῦσιν ἐκκεχώρηται» καὶ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπισκοπικὴ ἄδεια ἔχει τοιαύτην ἰσχὺν «πολλῶ πλέον ποιήσει ἢ βασιλικὴ

ἐξουσία, ἢ προβαλλομένη τοὺς ἐπισκόπους»⁽⁴⁶⁾. Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας του ἀναφέρει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν περίπτωσιν ἐνὸς Μητροπολίτου Σίδης, ὁ ὁποῖος «ἀπαρεμποδίστως τὰ τῆς βασιλείας, ὀκονόμει, προσώπω τοῦ βασιλέως κυροῦ Μιχαὴλ Δούκα»⁽⁴⁷⁾, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνὸς Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας, ὁ ὁποῖος «ἀνεγράψατο τὰ τῆς πόλεως θαλάσσια δίκαια». Καταλήγει δὲ διὰ τῶν ἐξῆς: «καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοὶ παρομοίας ἐνήγγησαν δουλείας βασιλικὰς καὶ δημοσιακάς»⁽⁴⁸⁾.

Τέλος ὁ τρίτος τῶν ἐρμηνευτῶν, ὁ Ἀριστηνός, λέγει «ἅπας δὲ μοναστής... τῆς μονῆς, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ (=τοῦ ἐπισκόπου) προτρέπεται, μὴ ἀφιστάσθω»⁽⁴⁹⁾ χωρὶς νὰ προβαίνει εἰς ἄλλον λεπτομερέστερον καθορισμόν.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμώνος εἶναι μὲν βεβαίως κατηγορηματικὴ, θὰ ἔπρεπεν ὅμως νὰ ἐξετασθῆ μήπως ἔχη ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸν δεσμόν, ὁ ὁποῖος τὸν συνέδεε ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲ τὸν Πατριάρχην Κων/πόλεως Γεώργιον τὸν Β' τὸν Ξιφιλῖνον (1191-1198 μ. Χ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον καὶ τὴν αὐλήν. Διότι ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ εἶχε καταρτισθῆ ἡ ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμώνος εἰς τοὺς Κανόνας, ὑπῆρχε παρόμοιον ζήτημα τὸ ὁποῖον ἠνώχλει καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν καὶ τὴν Πατριαρχικὴν αὐλήν. Ἐπρόκειτο δηλ. περὶ ἐνὸς ἐπιτηδεῖου αὐλικοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Β' τοῦ Ἀγγέλου (1185-1195 καὶ 1203-1204 μ. Χ.), ὀνόματι Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτου. Αὐτὸς παραλλήλως πρὸς τὸ ὀφρῖκιον «τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου», τὸ ὁποῖον κατεῖχε, ἦτο καὶ ἀναγνώστης ἦτοι κατώτερος κληρικὸς καὶ ἐπομένως ὑπήγετο εἰς τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας Ἰ. Κανόνας περὶ τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν δύο ἀξιωμάτων.

(44) Ράλλη—Ποτλῆ, ἐν ἄ. Β' σ. 228-229.

(45) Πρβλ. καὶ ἐρμηνείαν τοῦ αὐτοῦ εἰς Γ' Κανόνα τῆς αὐτῆς Οἰκουμ. Συνόδου, ἐν ἄ. σ. 224: «ὥστε συναγαγὼν εἶπέ, ὅτι πάντες οἱ τῷ κανόνι τούτῳ περιεχόμενοι, κατ' ἐπιτροπὴν (μετὰ ἄδειαν) μὲν ἐπισκοπικὴν, οὐ μόνον ἐκκλησιαστικά πράγματα, ἀλλὰ καὶ πολιτικά ἐνεργήσουσιν ἀπροκριματίστως, πρὸς δὲ καὶ πᾶσαν ἐπιτροπὴν καὶ κουρατωρείαν». Περὶ πρεσβυτέρων κουρατῶρων ἴδε Ε. Hanton, *Titres Byzantins*, § Byzantion, IV, (1927-1928) σ. 99, καὶ V. Laurent, *Sceaux Byzantins inédits*, ἐν *Byzantinische Zeitschrift*, XXXIII 1933, σ. 351-353

(46) Ράλλη—Ποτλῆ, ἐν ἄ. σ. 229.

(47) Πρόκειται περὶ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ζ' τοῦ Παραπινάκη (1071-1078 μ. Χ.), ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν παραίτησίν του ἔχειροτονήθη Μητροπολίτης Ἐφέσου.

(48) Ράλλη—Ποτλῆ, ἐν ἄ. σ. 229.

(49) ἐν ἄ. σελ. 229.

Ὁ Πατριάρχης κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντίστατο, ὕστερον ὅμως, πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ' (1195-1203 μ. Χ.) ἠναγκάσθη κατὰ τὸ 1198 μ. Χ. νὰ ἐνδώσῃ καὶ νὰ δεχθῆ, ὅπως ὁ Μεσοποταμίτης ὄχι μόνον διατηρήσῃ τὸ αὐλικὸν του ὀφρῆκιον ἀλλὰ καὶ χειροτονηθῆ εἰς διάκονον, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης»⁽⁵⁰⁾.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον ὁ Βαλασαμῶν, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως διευκολύνῃ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ αὐλικοῦ του ἀποψίν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν πατριάρχην εἰς τὴν εὐσχημον ὑπαναχώρησίν του νὰ ὑπῆρξε τολμηρότερος πῶς εἰς τὴν ἐρμηνείαν του. Τὸ ὅτι δὲ ἦ ἐν λόγῳ ἐρμηνεία ἦτο μέχει τότε κάτι τὸ ἄγνωστον καὶ ξένον ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τέσσαρας μόλις δεκαετίας προηγουμένως ὅσοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς ἀναμίξεως τοῦ κλήρου εἰς τὰ πολιτικὰ οὐδόλως ἔφεραν τὸν κανόνα αὐτῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀποψείων των, ἐνῶ πολλὰ ἄλλα ἀνέφερον. Τὸ χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι, ὅτι τὰς ἀπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἀποκλίσεις τὰς ὀνομάζουσαν «οἰκονομίας βασιλικάς»⁽⁵¹⁾, ἐνῶ ἐὰν εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν Ἱερὸν Κανόνα καὶ δὴ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τότε τὸ νὰ χαρακτηρίζουν τὰ τοιαῦτα μέτρα ὡς «οἰκονομίας βασιλικάς» δὲν θὰ ἦτο ἀρμόζον.

Ἐν τούτοις παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς σημειωθείσας παραβάσεις καὶ τὰς προσπάθειάς ὅπως αὐταὶ γίνουσαν καθεστῶς καὶ ἐπιτραπῆ εἰς τοὺς κληρικοὺς νὰ ἀναλαμβάνουν καὶ κοσμικὰ ἀξιώματα, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα εἰς τὴν ἀπὸ

8-12-1157 μ. Χ. ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἀπόφανσιν τοῦ Πατριάρχου Λουκᾶ τοῦ Χρυσοβέργη ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑπ' ὄψιν ζήτημα σημειοῦνται. Ὅτι, δηλ. αἱ ἐκτροπαὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων χαραχθείσης ἐπὶ τοῦ ζητήματος γραμμῆς «οὐχ ἔλκυσθήσονται πρὸς ὑπόδειγμα». Διότι, ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖται ἐκεῖ, «οὐθ' ὑπὸ ἀμφιβολίαν οἱ περὶ τούτων ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες ἔπεσον, οὔτε δοκιμασία τις καὶ διάγνωσις ἔγγραφος προεβεβήκει παρὰ τε τοῦ κατὰ καιρὸν τὰ τῆς βασιλείας σκῆπτρα διέποντος, ἔτι δὲ καὶ ἀγιωτάτων Πατριαρχῶν καὶ Συνόδων, τούτους παραθραύουσα». Τὸ πολὺ-πολὺ, αἱ σημειούμεναι ἐκάστοτε ἐκ τῆς χαραχθείσης γραμμῆς ἐκτροπαί, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν μόνον ὡς «κατ' οἰκονομίαν» ἐνεργεῖαι τῆς Πολιτείας. Ἄλλ' ὡς καταλήγει ἡ ἐν λόγῳ ἀπόφανσις, «οὐ τοὺς γεγραμμένους κανόνας αἱ τοιαῦται οἰκονομίαι, καὶ ἡ μὴ δοκιμασθεῖσα συνήθεια ὅλως παρασαλεύουσιν»⁽⁵²⁾.

Ἐν συμπεράσματι ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ καθιερωμένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας γραμμὴ ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν, ὅπως οἱ κληρικοὶ τῆς μὴ ἀναμιγνύουσαι εἰς «κοσμικὰς» ὑποθέσεις καὶ μὴ ἀναδέχονται πολιτικὰ ἀξιώματα. Τοῦτο δὲ ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, ὅτε ἡ Ἐκκλησία εἶχε κατ' ἀνάγκην ἀναλάβει καὶ τὴν ἐθνικὴν ἡγεσίαν. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰδικώτερον τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν, ἐὰν ποτε αὕτη ἀπεφασίζετο, θὰ πρέπη νὰ καταβληθῆ πᾶσα φροντίς, ὥστε νὰ μὴ ἐμπλέξῃ τὸν κλῆρον εἰς τὴν δίνην τῆς γενικωτέρας κομματικῆς διαμάχης, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους τοπικοὺς φατριασμούς.

ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ Ι. ΚΟΤΣΩΝΗΣ

(50) Ἴδε Νικήτα Χωνιάτου, Χρονικὴ Διήγησις, Περὶ Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλου, Βιβλίον Πον. 4. Ἐκδοσις Imm. Bekker, Βόνη, 1835, σ. 648-649 καὶ Μιχ. Ἀκομινάτου, Ἐπιστολὴ ΟΑ', τῷ ἐπὶ τῆς ἱεράς σακέλλης κύρ Κωνσταντίνῳ Μεσοποταμίτῃ, ἔκδοσις Σπυρ. Λάμπρου, Μιχαὴλ Ἀκομινάτου Τὰ σωζόμενα, Τόμος Β' 1880, σελ. 116-118, ὡς καὶ R. Guiland, Venalité et favoritisme à Byzance, ἐν Revue des Études Byzantines, X, 1953, σ. 41.

(51) Παρὰ Ράλλη—Ποτλῆ, ἐν. ἀ. Τόμος Γ' σ. 347.

(52) Ράλλη—Ποτλῆ, ἐν. ἀ. Τόμος Γ' σ. 347. Περὶ τῆς κατ' οἰκονομίαν ἐνεργείας ἴδε Ἄμ. Ἀλιθιζάτου. Ἡ οἰκονομία κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1949, ἐνθα εἰς σελ. 15-16 καὶ ἐν σημ. 4 δίδει τὴν κυριωτέραν ἡμετέραν καὶ ξένην βιβλιογραφίαν. Εἰς ταύτην πρόσθετος καὶ Δ. Πετρακάκου, Νομοκανονικαὶ ἐνασχολήσεις, Ἀθήναι, 1943, σ. 63-75.

ΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Αί Κοινότητες τῆς Ἑλλάδος, σάν ὄργανοι τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, εἶναι ἕνας σπουδαιότατος παράγων γιά τήν κοινωνική καί ἐκπολιτιστική ἀνάπτυξι τῆς χώρας μας. Γιατί οἱ Κοινότητες αὐτές ἐκπροσωποῦν τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας καί ἀπ' αὐτές, κατὰ μέγα μέρος, τροφοδοτοῦνται μὲ ἔμψυχο ὑλικὸ ὅλες οἱ κρατικῆς καί ἰδιωτικῆς προσπάθειες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιβίωσι καί ἡ ἀνάπτυξι τῆς χώρας μας⁽¹⁾. Ἀκόμα γιατί ἀπὸ τὶς Κοινότητες αὐτές, τοὺς μικροὺς οἰκισμοὺς τῆς ὑπαίθρου, ἠμποροῦν νὰ ἐκπηγάσουν εὐγενεῖς πρωτοβουλίες καί ν' ἀναπτυχθῇ μιὰ πνευματικὴ καί κοινωνικὴ ζωὴ πού, μαζί μὲ τὴν ἄνοδο τῆς στάθμης τοῦ πολιτισμοῦ στὰ χωριά μας, θὰ φέρονται σὲ μιὰ γενικώτερη ἀνθησι ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα.

Στὴ ἱστορία τῆς χώρας μας ἔχομε πολλὰ παραδείγματα τῆς ἀναπτύξεως μιᾶς ζωντανῆς πνευματικῆς, ἐθνικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς «ἐκ τῶν κάτω», ἀπὸ τὶς μικρὲς δηλαδὴ Κοινότητες, πού ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα γιά τὴ γενικώτερη ἑλληνικὴ ἀκμή. Καί γιά νὰ μὴν ἀνατρέξουμε στὴν Ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, ἡ ἱστορία τοῦ ὑποδούλου Γένους πολλὰ ἔχει νὰ μᾶς διδάξῃ γιά τὴ φωτεινὴ δρᾶσι μικρῶν κοινοτήτων, πού ἀνέπτυξαν μιὰ ζηλευτὴ κοινοτικὴ ζωὴ καί ἐλάμπρυναν μὲ τὸ παράδειγμά των τὴν ἐθνικὴ καί πολιτιστικὴ μας ἱστορία. Καί σήμερα πολλὲς τέτοιες Κοινότητες ἀναπτύσ-

σονται μιὰ ἀνάλογη δρᾶσι πού, μὲ τὴν κρατικὴ καί ἰδιωτικὴ ἐνθάρρυνσι, ἠμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ ἀκόμα πὺ πολὺ καί νὰ ἐπεκταθῇ καί στὴ λοιπὴ Ἑλληνικὴ ὑπαίθρου.

Τὸ πολὺπλευρο θέμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, καί τῆς ὑπαίθρου γενικά, καί τῶν δυνατοτήτων πού παρουσιάζουν τὰ χωριά μας γιά πολιτιστικὴ καί οἰκονομικὴ ἀνάπτυξι, ἐξετάσθη ἐπανειλημμένως ἀπὸ κάθε πλευρὰ καί οὔτε πρόκειται φυσικὰ νὰ ἐξαντληθῇ μὲ τὸ ἄρθρο αὐτό. Γιατί παρουσιάζει πολλὰς ἐκφάνσεις καί πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ τὴν κάθε δυνατὴ ἄποψι μὲ γνώσι καί σύστημα. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ ἐπιχειρεῖται ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος μέσα στὰ πλαίσια τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως καί τῶν σημερινῶν ἑλληνικῶν δεδομένων, χωρὶς καί πάλιν νὰ ὑπάρχη ἡ φιλοδοξία ὅτι ἐξαντλεῖται τὸ θέμα.

★

Αἱ Κοινότητες καί οἱ Δήμοι τῆς χώρας ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην Τοπικὴν Αὐτοδιοίκησιν ἢ Αὐτοδιοίκησιν Α' βαθμοῦ, πού ὑπάγεται στὴν ὑπὸ εὐρείαν ἐννοιαν Ἀποκέντρωσιν. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Συγκεντρωτικὸν σύστημα ἢ Συγκέντρωσιν, ἡ Ἀποκέντρωσις εἶναι τὸ διοικητικὸν σύστημα στὸ ὅποιον ἡ κεντρικὴ ἐξουσία ἀναθέτει ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα σὲ ἄλλα ὄργανα τῆς Πολιτείας, ἐκτὸς τῶν κεντρικῶν. Ἡ Ἀποκέντρωσις διακρίνεται στὴν Διοικητικὴν Αὐτοδιοίκησιν καί στὴν Διοικητικὴν Ἀποκέντρωσιν, ἢ «Ἀποκέντρωσιν ἐν στενῇ ἐννοίᾳ». Ἡ τελευταία αὐτὴ δὲν εἶναι θεσμός, ἀλλὰ μέθοδος διοικήσεως, πού συνίσταται στὴν ἐπαύξεισι τῶν ἐξουσιῶν καί καθηκόντων τῶν περιφερειακῶν καί τοπικῶν ὀργάνων τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας⁽²⁾.

(1) Συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς γενικῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας τῆς 7ης Ἀπριλίου 1951, ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται σὲ 7.629.528 κατοίκους. Ἐκ τούτων 4.290.679, ἤτοι τὰ 56,23%, εἶναι κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων καί 3.338.849, ἤτοι τὰ 43,77%, εἶναι κάτοικοι τῶν Δήμων τῆς χώρας. Βλ. Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν «Διοικητικὴ Διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ νομοῦς, ἐπαρχίας, δήμους καί κοινότητας»—Ἀθήναι—1951.

(2) Μιχαήλ Α. Δένδια, τακτικοῦ καθηγητοῦ τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, «Διοικητικὸν Δίκαιον»—

Ἡ Διοικητικὴ Αυτοδιοίκησης ἡμπορεῖ νὰ οργανωθῆ εἴτε ὡς ἑδαφικὴ ἢ τοπικὴ, εἴτε ὡς «καθ' ὕλην» ἢ «καθ' ὑπηρεσίας». Ἡ ἑδαφικὴ ἢ Τοπικὴ Αυτοδιοίκησης, πού και μόνη μᾶς ἐνδιαφέρει στὸ ἄρθρο αὐτό, συνίσταται στὴν ἀναγωγή σὲ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου ὀρισμένων τοπικῶν ὀργάνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κεντρικὴ ἐξουσία ἀναθέτει τὴν ἄσκησι ὀρισμένων ἐξουσιῶν κατὰ περιφερείας. Τέτοια νομικὰ πρόσωπα εἶναι οἱ Δήμοι και αἱ Κοινότητες, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων εὐρίζονται πρόσωπα ἐκλεγόμενα ἀπὸ τὸν λαὸν κατὰ περιφερείας⁽³⁾.

Ὁ θεσμὸς τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως βρισκεται σήμερα στὴν Ἑλλάδα σὲ σχετικὴ κατὰπτωσι. Κι' αὐτὸ ὄχι γιατί τοῦ λείπει τὸ πνεῦμα πού πρέπει νὰ τὸν χαρακτηρίζη, οὔτε γιὰ ἔλλειψι ἐνδιαφέροντος ἀπὸ μέρους τῶν ὑπευθύνων παραγόντων τοῦ πολιτεύματος, μὰ γιατί τὶς τελευταῖες δεκαετίες, λόγω τῶν ἐθνικῶν και πολιτικῶν ἀναστατώσεων, ὁ θεσμὸς βρέθηκε σὲ ἀδυναμία νὰ ἐκπληρῶνῃ τὴν ἀποστολὴ του. Πολλοὶ εἶναι οἱ λόγοι τῆς καταπτώσεως τοῦ θεσμοῦ: Κατάλυσις τοῦ αἰρετοῦ και αὐτοδιοικουμέ-

νου τοῦ θεσμοῦ, παντελὴς οικονομικὴ ἀδυναμία και ἄλλοι λόγοι ἐδημιούργησαν μιὰ ἀτονία τῶν αὐτοδιοικουμένων ὀργανισμῶν. Κυριώτερος ὅμως αἰτία τῆς ἀτονίας αὐτῆς εἶναι ἡ ἔλλειψι ἢ ἡ ἀνεπάρχεια ἀνθρώπων μὲ ζωντάνια και πίστι στὶς δημοσυργικὲς δυνατότητες τοῦ θεσμοῦ, ἀνθρώπων πού νὰ ἐργασθοῦν μὲ ἔξαρσι και ἀνιδιότηεια γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς ἐπαρχίας και τῶν χωριῶν μας⁽⁴⁾.

*

Σ' ὁλόκληρη τὴ χώρα ὑπῆρχαν, τὸν Μάρτιο τοῦ 1954, 223 Δήμοι και 5772 Κοινότητες. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι τὸ κριτήριο πού παίζει ρόλο γιὰ νὰ ὀνομασθῆ ἕνας οἰκισμὸς Δήμος ἢ Κοινότης. Ὁριο ὅμως πληθυσμοῦ πέραν τοῦ ὁποίου νὰ γίνεταῖ ἕνας οἰκισμὸς Δήμος δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐτσι, κυριῶς λόγοι ἱστορικοὶ, μὰ και ἄλλοι, συνετέλεσαν ὥστε οἰκισμοὶ μὲ 1000 και 500 ἀκόμη κατοίκους νὰ εἶναι Δήμοι, ἐνῶ κομοπόλεις ἢ και πόλεις μὲ τὸν ἴδιο ἢ και ἀνώτερο πληθυσμὸ νὰ εἶναι Κοινότητες (ὑπάρχουν Κοινότητες μὲ πληθυσμὸ και 5000 κατοίκων!). Ἐκτὸς τούτου, ὅλες οἱ πρωτεύουσες τῶν Νομῶν, ἀνεξαρτήτως

τ. Α'—'Αθήναι 1952, σ. 466 ἐπομ., ὅπου πλήρης θεωρητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος και πλουσιωτάτη βιβλιογραφία. Βλ. ἐπίσης τοῦ ἴδιου «Δικαιολογητικὰ βάσεις, ἑκτάσις και ἀνωτάτη βαθμὶς τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως», εἰς «Ἐπιθεώρησις τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως», διμηνιαῖον ὄργανον τῆς Κεντρικῆς Ἐνώσεως τῶν Δήμων και Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, τεύχος Αὐγούστου—Σεπτεμβρίου 1953, σελ. 7-24. Διὰ τὴν ἔνοιαν και τὸ περιεχόμενον τοῦ θεσμοῦ, βλ. ἐπίσης Μιχαήλ Δ. Στᾶσινοπούλου, Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας κλπ. «Ἀποκατάστασις τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως εἰς τὸ πλήρες περιεχόμενον αὐτῆς και συνταγματικὴ κατοχύρωσις αὐτῆς», εἰς τὸν τόμον «Τέταρτον Συνέδριον τῶν Πόλεων τῆς Ἑλλάδος», ἑκδοσις Δήμου Ἀθηναίων, Ἀθήναι, 1951, σελ. 54-87.

(3) Τὸ ἰσχύον Σύνταγμα κατοχυρῶνει ἐπισήμως τὸν θεσμὸν τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως και τὸ αἰρετὸν τῶν δημοτικῶν και κοινοτικῶν ἀρχόντων διὰ τοῦ ἄρθρου 99, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: «Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τοῦ Κράτους βασιζέταῖ εἰς τὴν ἀποκέντρωσις και τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησις, ὡς νόμος ὀρίζει. Ἡ ἐκλογὴ τῶν δημοτικῶν και κοινοτικῶν ἀρχῶν γίνεται διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας».

(4) Ἐξαιρέσεις τιμητικὲς στὴν ἀντιμετώπισι τοῦ θεσμοῦ ὑπῆρχαν και ὑπάρχουν βέβαια, μονάχα ὅμως αὐτὲς δὲν φτάνουν γιὰ τὴν ἀνόρθωσι τοῦ θεσμοῦ. Ἐτσι, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε σὲ ἐλάχιστα παραδείγματα, ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς ἐνδιεφέρθη προσωπικὰ γιὰ τὴν ἀνόρθωσι τῶν Δήμων και Κοινοτήτων και μὲ πρωτοβουλία του συνέστησε στὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του Ἐθνικὸν Ἴδρυμα τὴν Ἐπιτροπὴν Δήμων και Κοινοτήτων, πού τόσο ἐργάζεται γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τῶν Τοπικῶν Αυτοδιοικουμένων ὀργανισμῶν. Βλ. σχετικῶς τὴν ἑκδοσις «Ἐθνικὸν Ἴδρυμα—Ἐπιτροπὴ Δήμων και Κοινοτήτων», Ἀθήναι 1952, ὅπου και οἱ δύο βαρυσήμαντοι λόγοι τοῦ Βασιλέως πρὸς τοὺς Δημάρχους και Προέδρους τῶν Κοινοτήτων. Βλ. Δ. Α. Χριστοφίδη «Ἡ Ἐπιτροπὴ Δήμων και Κοινοτήτων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος», εἰς «Ἀκτίνας» 1953, σελ. 5-12. Γιὰ τὴν ἐξυγίανσι τοῦ θεσμοῦ τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως ἐργάζεται ἐπίσης ἡ Κεντρικὴ Ἐνωσις Δήμων και Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐνταῦθα Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ και ὀρισμένες ἰδιωτικὲς ὀργανώσεις, πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τῆς ἐπαρχίας και τοῦ Ἑλληνικοῦ χωριοῦ.

πληθυσμοῦ, εἶναι Δήμοι. Μὲ τὸν ὑπὸ κατάρτισιν Κώδικα Δήμων καὶ Κοινοτήτων θὰ καθιερωθῆ ὄριον 10.000 κατοίκων, πέραν τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἓνας οἰκισμὸς θὰ γίνεται Δήμος.

Αἱ Κοινότητες διοικοῦνται ἀπὸ Κοινοτικά Συμβούλια, πού ἐκλέγονται ἀνὰ τετραετίαν ἀπὸ τὸν λαό. Τὰ μέλη τοῦ Κοινοτικού Συμβουλίου εἶναι ἀνάλογα σὲ ἀριθμὸ μὲ τὸν πληθυσμὸ τῆς Κοινότητος. Τὰ Συμβούλια αὐτὰ ἐκλέγουν ἐκ τῶν μελῶν τῶν τὸν Πρόεδρο τῆς Κοινότητος, ἀντίστοιχο μὲ τὸν Δήμαρχο. Ἐκλογὲς πρὸς ἀνάδειξιν Προέδρου γίνονται ἐτησίως μὲν γιὰ τὰ κάτω τῶν ἐννέα μελῶν συμβουλία, ἀνὰ διετίαν δὲ γιὰ τὰ ἄνω τῶν ἐννέα.

Θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν παρακάτω τὰ βασικά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν αἱ Κοινότητές μας, ὡς Ὁργανισμοὶ Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως.

1) Βιωσιμότης—Οἰκονομικὰ Κοινοτήτων: Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικότερα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν αἱ Κοινότητές μας εἶναι ἡ βιωσιμότης των, πού συνδέεται ἀμεσώτατα μὲ τὴν οἰκονομικὴν των κατάστασι. Δηλαδή πολλές Κοινότητες τῆς χώρας μας, ἰδίως ἀπὸ τὶς μικρότερες, δὲν καταφέρνουν ν' ἀντιμετωπίσουν ἀκόμη καὶ τὶς στοιχειωδέστερες δαπάνες των. Γιὰ τὶς Κοινότητες αὐτὲς γεννᾶται ζήτημα ὄχι πιά, ἂν εἶναι σὲ θέσι νὰ ἐκτελέσουν ἔργα κοινωφελῆ ἢ πολιτισμοῦ, μὰ ἂν θὰ ἤμπορέσουν νὰ πληρώσουν τὸ μισθὸ τοῦ κοινοτικοῦ γραμματέως καὶ τὸ ἐνοίκιον ἐνὸς δωματίου γιὰ τὰ γραφεῖα τῆς Κοινότητος. Ἡ κακὴ αὐτὴ οἰκονομικὴ κατάστασι τῶν Κοινοτήτων ἐνετάθη κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ τελευταίου πολέμου, τῆς Κατοχῆς καὶ τοῦ συμμαχοπολέμου, ὁπότε σχεδὸν ἐξαφανίστηκαν ὡς αὐτοδιοικούμενοι ὄργανισμοί. Μόλις ἀπὸ τὸ 1949-50 ἄρχισαν ν' ἀνανήφουν, γιὰ πολλὸς ὅμως ἀπ' αὐτὲς ἡ κατάστασις ἐξακολούθει νὰ εἶναι τραγικὴ. Ἄν ἐξαιρέσωμε δὲ ἐλάχιστες Κοινότητες πού, ὠργανωμένες κυρίως σὲ Συνδέσμους Κοινοτήτων, ἤμποροῦν νὰ ἐκτελοῦν σοβαρὰ ἔργα, οἱ πῶ πολλὲς ἔχουν τόσο περιορισμένα ἔσοδα, ὥστε μόλις ἐπαρκοῦν γιὰ τὴ στοιχειώδη συντήρησι καὶ λειτουργία των. Σωτήριος νόμος γιὰ τὶς Κοινότητές

μας, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς Δήμους, εἶναι ὁ ὑπ' ἀριθμ. 1910/1951 Ἀναγκαστικὸς Νόμος «Περὶ τῶν προσόδων τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων». Ὁ νόμος αὐτὸς ἔδωσε τὴν οἰκονομικὴ αὐτοτέλεια καὶ τὴν εὐχέρεια προσπορισμοῦ ἔσόδων στοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας. Μὲ τὸ ἄρθρο 27 ὁ νόμος αὐτὸς παρεχώρησε στοὺς Δήμους καὶ Κοινότητες τὸ δικαίωμα ἀπολήψεως τοῦ 50% τοῦ δημοσίου φόρου ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ καπνοῦ, πού ἀποτελεῖ ἓνα σοβαρώτατο ἔσοδο τοῦ Κράτους. Μὲ τὸ ἀξίολογο αὐτὸ ποσὸν πολλὲς Κοινότητες καταφέρνουν τὰ τελευταῖα δύο χρόνια νὰ ἐκτελέσουν κοινωφελῆ ἔργα.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ δξυτάτου οἰκονομικοῦ των προβλήματος, ἐξ ἄλλου, οἱ Κοινότητες ἤμποροῦν νὰ ἐπωφεληθοῦν τῶν εὐχερειῶν πού τοὺς παρέχει τὸ Κράτος πρὸς ἐκτέλεσι τεχνικῶν ἔργων, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω. Ἀκόμα ἤμποροῦν νὰ ἐπωφελοῦνται τῶν δανειακῶν καὶ τεχνικῶν διευκολύνσεων τῆς Ἐπιτροπῆς Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, τῆς Ἀμερικανικῆς ἐνισχύσεως γιὰ κοινωφελῆ ἔργα κλπ. Τέλος γιὰ τὶς μικρὲς, μὴ βιώσιμες Κοινότητες, ὑπάρχει ἡ εὐχέρεια, ὅπως ἀναφέραμε, νὰ συνενωθοῦν στοὺς Συνδέσμους Κοινοτήτων, κατὰ περιφερείας, πού ἡ συνεργασία των παρέχει σ' αὐτὲς τὴ δυνατότητα νὰ ἐκτελέσουν ὠρισμένα ἔργα κοινῶν ἐνδιαφέροντος καὶ γενικωτέρας σημασίας⁽⁵⁾.

(5) Διὰ τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν Κοινοτήτων μας βλ. μεταξύ ἄλλων: Σίμου Ν. Δεληνίκου, διευθυντοῦ Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, «Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων μεταπολεμικῶς», εἰς «Ἐπιθεώρησιν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως», τεύχος Αὐγούστου—Σεπτεμβρίου 1953, σελ. 25-40, Παν. Δερτιλῆ, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, «Τὰ Οἰκονομικὰ τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων», εἰσήγησις εἰς τὸ τεύχος «Τέταρτον Συνέδριον τῶν Πόλεων τῆς Ἑλλάδος», σ. 89-165, ἰδίως δὲ σελ. 116 ἐπομ. Διὰ τὸ ὅλον θέμα τῆς οἰκονομικῆς αὐτοτελείας τῶν Ὁργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως βλ., μεταξύ ἄλλων, Μιχ. Δένδια «Γενικὴ Εἰσήγησις ἐπὶ τῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως», εἰσήγησις

2) Ἐρήμωσις τῆς ὑπαίθρου — Ἀστυφιλία: Ἐνα ἀπὸ τὰ προβλήματα ποῦ ἀντιμετωπίζουν αἱ Κοινότητες, καὶ γενικώτερα ἡ Ἑλληνικὴ ἐπαρχία, εἶναι ἡ ἐρήμωσις των, πρὸς ὄφελος τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων. Πολλοὶ νέοι χωρικοὶ κάθε χρόνον ἐγκαταλείπουν τὰ χωριά τους καὶ καταφεύγουν στὶς πόλεις, ἰδίως δὲ στὶς μεγαλύτερες καὶ τὴν Πρωτεύουσα, πρὸς ἀναζήτησι τύχης. Ἡ ἀστυφιλία αὐτὴ συντελεῖ—μὰ ὄχι μονάχα αὐτὴ—στὴν ἐρήμωσι καὶ τὴν ἐγκατάλειψι τῆς ὑπαίθρου. Ἡ ἐγκατάλειψις ὅμως τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς δὲν εἶναι ἡ μόνη αἰτία τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Τοῦναντίον, ἡ ἐγκατάλειψις αὐτὴ καὶ τὸ ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας ἀποδίδεται, καὶ ὄχι ἀδίκως, στὴν ἐγκατάλειψι τῆς ἐπαρχίας πρῶτα ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ τὴν κοινωνία. Δὲν πρόκειται στὸ ἄρθρον αὐτὸ νὰ ἐξαντληθῇ τὸ μεγάλο θέμα τῆς ἀστυφιλίας, ποῦ, μαζὺ μὲ ἄλλους κοινωνικο-οικονομικοὺς λόγους, συντελεῖ στὴν ἀπογύμνωσι τῆς ὑπαίθρου. Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ ζωὴ τῶν Κοινοτήτων μας ἐπηρεάζεται σημαντικὰ ἀπὸ τὸ ρεῦμα αὐτὸ τῆς ἀστυφιλίας ἢ «προωτεουσοφιλίας». Ἐχουν ἀλόγιστα δίκην ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ πανάκεια τῆς ὀρθοποδήσεως καὶ τῆς εὐημερίας τῆς ὑπαίθρου εἶναι ἡ «ἐπιστροφή στὸ χωριό», ἢ ἡ «ἐπιστροφή στὴ γῆ»; Ἡ, ἀντίθετα, ἔχουν δι-

κη ὅσοι δὲν ἀνησυχοῦν ἀπὸ τὴν παρατηρούμενη διαρροὴ κατοίκων τῆς ὑπαίθρου πρὸς τὰ ἀστικά κέντρα καὶ τὴν ἐλάττωσι τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀπασχολουμένων μὲ ἀγροτικὲς ἐργασίες, ποῦ τὰ θεωροῦν μάλιστα σὰν ἐνδεικτικὰ οικονομικῆς καὶ τεχνικῆς προόδου; (6) Ἄσχετα ὅμως μὲ τὴν ἀπάντησι στὸ ἐρώτημα αὐτό, τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν χωριῶν μας ὄχι μονάχα ἀπὸ τοὺς κατοίκους των, μὰ καὶ ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ τὴν κοινωνία, ἐγκαταλείψεως ποῦ συντελεῖ σὲ μιὰ μόνιμη καὶ ἐνδημικὴ ἀτονία τῆς ὑπαίθρου, μένει ἀκέραιο καὶ ζητάει τὴν ἐπιτακτικὴ λύσι του. Γιατί μονάχα ὅταν ἐνδιαφεροῦμε ὅλοι μας γιὰ τὰ ζητήματα τῶν Κοινοτήτων μας καὶ σκύψουμε μὲ ἀγάπην καὶ στοργὴ πᾶνω σ' αὐτά, μονάχα τότε, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, θ' ἀναζωογονηθῇ ἡ ὑπαίθρος, καὶ μαζὺ μ' αὐτὴ, ὁλόκληρη ἡ χώρα μας.

3) Τεχνικὰ Κοινωνοφελῆ Ἔργα: Ἡ δυνατότης ἐκτελέσεως κοινωνοφελῶν ἔργων (ὁδοποιίας, ἐγγειοβελτιωτικῶν, ὑδρεύσεως, ἠλεκτροφωτισμοῦ, δενδροφυτεύσεων, ναῶν, σχολείων, κοινοτικῶν κτιρίων κ. ἄ.) εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ νευραλγικά σημεῖα τῆς ζωῆς τῶν Κοινοτήτων. Ὅπως εἶπαμε παραπάνω, μερικὲς Κοινότητες δὲν ἵμποροῦν ν' ἀντιμετωπίσουν τὶς στοιχειώ-

εἰς τεύχος «Τέταρτον Συνέδριον κλπ.», σελ. 37-44, Orba Treylor, Ἐμπειρογνώμονος τῆς Τοπικῆς Φορολογίας τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς, «Διάφοροι λύσεις τοῦ οικονομικοῦ προβλήματος τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων ἐν Ἑλλάδι», ὁμιλία εἰς τὸ Τέταρτον Συνέδριον τῶν Πόλεων, εἰς «Ἐπιθεώρησιν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως», τεύχος Αὐγούστου-Σεπτεμβρίου 1953, σελ. 44-49. Πρβλ., ἐπίσης, ὡς πρὸς τὸν Ἀναγκ. Νόμον 1910/1951 καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν οικονομικῶν τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων, Κ. Νικολοπούλου, Δημάρχου Ἀθηναίων, «Ἡ οικονομικὴ κατάσταση τοῦ Δήμου Ἀθηναίων κατὰ τὴν περίοδον 1952-53», σελ. 17-18 καὶ Δ. Α. Χριστοφίδου «Ἡ Πόλις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ προβλήματα τῆς», εἰς «Ἀκτίνας» 1953, σελ. 360. Νεώτερα στοιχεῖα, ὡς πρὸς τὴν οικονομικὴν κατάστασιν τῶν Κοινοτήτων μας βλ. εἰς «Ἐπιθεώρησιν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως», τεύχος Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1953, σελ. 814 ἐπομ.

(6) Ὑπέρμαχος τῆς πρώτης ἀπόψεως ἐμφανίζεται κυρίως ὁ κ. Κοσμάς Ἐμμ. Ἀντωνόπουλος, Ἐπαρχος Παγωνίου Κοιτίσης, εἰς τὸ ἐνδιαφέρον βιβλίον του «Ἡ Ἐπαρχία» (Ἑλλάδα δὲν εἶναι μόνον ἡ Ἀθήνα)—β' ἔκδοσις—Ἰωάννινα 1953, ἰδίως δὲ εἰς τὰς σελ. 18-31. Βλ. ἐπίσης τοῦ ἰδίου «Ἐπιστροφή εἰς τὸ χωριό», εἰς «Ἀκτίνας» 1953, σελ. 505-506 καὶ εἰς ἄλλα ἄρθρα του στὸ ἴδιο περιοδικό, ποῦ θὰ δοῦμε παρακάτω. Πρβλ. ἐπίσης Λ. Καλθοκορέση, πρῶην δημάρχου καὶ βουλευτοῦ, «Ὁ μαρasmus τῶν ἐπαρχιῶν μας», ἄρθρον εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἐστία», τῆς 24ης Ἀπριλίου 1954. Ἀντιθέτως, ὑπέρμαχος τῆς δευτέρας ἀπόψεως ἐμφανίζεται ὁ Δῆμος Πολίτης εἰς τὸ βιβλίον του «Παραγωγή, Παραγωγικότης καὶ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα», Ἀθήναι 1952, σελ. 32 ἐπομ. καὶ ἰδίως σελ. 51-52, ὅπου ἐκθέτει τοὺς οικονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ἐξηγοῦν τὸν ὀλον ἐν περιορισμῶν τοῦ ποσοστοῦ τοῦ πληθυσμοῦ ποῦ ἀσχολεῖται μὲ γεωργικὰς ἀσχολίας καὶ ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ φυσιολογικὴ ἐξέλιξις κάθε προηγμένης οικονομίας.

δέστερες δαπάνες τῶν γιὰ συντήρησι ἢ καὶ ἀπλὴ λειτουργία τῶν κοινοτικῶν ὑπηρεσιῶν, ὥστε γιὰ ἐκτέλεσι ἔργων νὰ μὴ γίνε-ται λόγος. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως ἐλέχθη, τὰ οικονομικὰ τῶν πρὸ πολλῶν Κοινοτήτων καὶ ἡ προσωπικὴ ἐργασία τῶν κατοίκων—καὶ ὅπου εἶναι ὑποχρεωτικὴ—δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνταποκριθῶν στὴν ἐκτέλεσι ἔργων, ἤρ-θε τὸ Κράτος ἀρωγὸν μὲ τὸ «Π ρ ὄ γ ρ α μ α Μικρῶν Κοινωφελῶν Ἔρ-γων», πὺν ὑπάγεται στὴν Ἑπιτελεσίαν Δη-μοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Ἔργων τῆς Δι-ευθύνσεως Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως τοῦ ὑ-πουργείου Ἐσωτερικῶν. Γιὰ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ διετέθη πίστωσης 45 δισεκατομμυρίων παλαιῶν δραχμῶν (45.000.000 νέων δρχ.), γιὰ τὸ τρέχον οικονομικὸν ἔτος, ἀπὸ τὸν κρατικὸν προϋπολογισμὸν ἐπεδύσεων. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἀπετέλεσε τὴν ἐνοποίησι τῶν κατωτέρω τεσσάρων κατηγοριῶν ἔρ-γων: α) Οικονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν διὰ προσωπικῆς ἐργασίας ἐκτελουμένων ἔργων, β) Μικρῶν Ἔργων ἐγγείων βελτιώσεων ἀρμοδιότητος ὑπουργείου Γεωργίας, γ) Ἐξυγιαντικῶν Ἔργων ἀρμοδιότητος ὑ-πουργείου Προνοίας καὶ δ) Διαφόρων ἔρ-γων τοῦ τέως προγράμματος «Πρόνοια—Ἔργασία», ἀρμοδιότητος ὑπουργείου Προ-νοίας μὲ τὴ συνεργασία τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς⁽⁷⁾.

Εἰδικωτέρα μέρηνα ἐλήφθη γιὰ τὸ Πρό-γραμμα Ἑπιτελέσεως τῶν Δήμων καὶ Κοι-νοτήτων τῆς χώρας. Τὸ ὑπουργεῖον Ἐσω-τερικῶν ἐπρομηθεύθη ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν 442.000 μέτρων ὑδροσωλήνων, οἱ ὅποιοι θὰ διατεθῶν κυρίως στὶς Κοινότητες, κατὰ προτεραιότητα ἀναγκῶν, εἴτε τοῖς μετρη-τοῖς εἴτε μὲ οικονομικὰς διευκολύνσεις, γιὰ τὴν ἐκτέλεσι ἔργων ὑδρεύσεως. Ἐν τῷ με-ταξὺ θὰ γίνοντι καὶ ἄλλες παραγγελίες ὑ-δροσωλήνων, γιατί οἱ συνολικὲς ἀνάγκες τῆς χώρας ἀνέρχονται σὲ 5.000.000 μέτρα.

Ὁ πολιτισμὸς στὶς Κοινό-τητες: Συνισταμένη ὄλων τῶν ἐκκρεμῶν

προβλημάτων πὺν ἀντιμετωπίζουσι αἱ Κοι-νότητές μας εἶναι νὰ καταστῆ δυνατὴ μιὰ ἀνθρωπινώτερη ζωὴ γιὰ τὰ χωριὰ καὶ τὶς κομποπόλεις. Δὲν ζητᾶνε πολυτέλειες τὰ χω-ριὰ μας: Ἐνα κοινοτικὸ γυμνασιὸν, μιὰ δι-πλωματοῦχο μαῖα, μιὰ μορφωτικὴ λέσχη, μιὰ αἶθουσα ἐορτῶν καὶ διαλέξεων, καμμιὰ φορὰ καὶ κανένα πολιτισμὸν θέαμα, μιὰ κοινοτικὴ βιβλιοθήκη μὲ διαλεκτὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ, νὰ τί ζητᾶται ὁ χωρικὸς μας. Ἀκόμα ἕνα σύστημα ὑδρεύσεως, ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, ἕνα κηπάριο, ἕνα παιδικὸ κήπο μὲ δύο-τρία καλοβαλμένα ὄργανα καὶ παιγνί-δια γιὰ παιδιὰ, ἕνα γυμναστήριον γιὰ τοὺς νέους, ἕνα ἐντευκτήριον ἢ μιὰ ἀγροτολέσχη γιὰ τὶς νέες. Μὰ τί νὰ πῆ κανένας γιὰ τὰ κενὰ στὸ διδακτικὸν προσωπικὸ τῶν μονο-ταξιῶν ἢ διταξιῶν δημοτικῶν σχολείων, γιὰ τὰ ἀκατάλληλα σχολικὰ κτίρια καὶ γιὰ ἄλ-λες ἐλλείψεις, πὺν ὀφείλονται ἀποκλειστικὰ στὴν κρατικὴ ἀβελτηρία;

Ἐνας ἱερεὺς, πὺν νὰ ἐμπνέη τὸν σεβα-σμὸ μὲ τὴν ὄλη συμπεριφορὰ καὶ τὴν εὐ-λάβειά του, ἕνας φωτισμένος δάσκαλος ἢ δασκάλα, μὲ εὐρύτερα πνευματικὰ ἐνδιαφέ-ροντα, ἕνας κοινοτικὸς γιατρός, ὁ κρατικὸς γεωπόνος, ὁ μορφωμένος καὶ δραστήριος ἀστυνομικὸς σταθμάρχης, ὁ προοδευτικὸς Εἰρηνοδίκης, καὶ ἄλλοι κρατικοὶ λειτουρ-γοί, θὰ συντελέσουν στὴν ἀνάπτυξι τῆς ἐ-παρχίας μας καὶ στὴν ἀνδο τοῦ μορφω-τικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν χω-ριῶν μας⁽⁸⁾.

Ἰδιαίτερη ὁμως προσοχὴ χρειάζεται στὸ νὰ ἐκλέγονται τὰ κατὰλληλα πρόσω-

(8) Βλ. Κοσμὰ Ἀντωνοπούλου, ἐνθ. ἀνωτ., ὅπου ἐξαντλητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος τῆς πολιτιστικῆς ἀνόδου τοῦ χωριοῦ. Πρὸλ. ἐπίσης τοῦ ἴδιου «Κοινοτικὸν Ἱατροῦ», εἰς «Ἀκτίνας» 1954, σελ. 69-71, «Σχολικὰ Συσσίτια», εἰς «Ἀκτίνας» 1954, σελ. 205-206, Σοφ. Γ. Χατζηδάκη «Ἡ Μητρότης στὴν ὑπαιθρον», εἰς «Ἀκτίνας» 1952, σελ. 263-268, Ἀθ. Τσαλίκη «Ὁ θεσμὸς τῶν γεωργικῶν ἐφαρμογῶν», εἰς «Ἀκτίνας» 1951, ἰδίως σελ. 453-454. Γιὰ τὸ θαυμασιὸν πνευμα-τικὸν καὶ πολιτιστικὸν ἔργο τῶν διδασκαλιστῶν μας στὴν ὑπαιθρον, βλ. Β. Ἐράστου «Ἀ-φανεῖς Ἡρωίδες», εἰς «Ἀκτίνας» 1951, σελ. 115-119 καὶ Φοίβης Στεφανᾶ «Πολύ-τιμες κοινωνικὲς ἐργατίδες», εἰς «Ἀκτίνας» 1954, σελ. 200-204.

(7) Πρὸλ. Κοσμὰ Ἀντωνοπούλου «Ἡ Ἐπαρχία», σελ. 113-119, Γ. Α. Περὶ «Πρόγραμμα Ἀνοικοδομήσεως δι' ἐθελοντικῆς ἐργασίας», εἰς «Ἀκτίνας» 1951, σελ. 298-302 καὶ Δ. Α. Χριστοφίδη, ἐνθ. ἀνωτ. (ὑ-ποσημ. 4).

πα για τὰ Κοινοτικά Συμβούλια, ιδιαίτερα δὲ για τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος, πού, ὅταν εἶναι ἰκανὸς καὶ ἀνεπίληπτος, θὰ ἠμπορῇ πολλὰ νὰ προσφέρει ὄχι μονάχα στὴν ἀνάπτυξι τῆς Κοινότητός του μὰ καὶ στὴν προαγωγή τοῦ θεσμοῦ τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως. Πρέπει κοινοτικοὶ ἄρχοντες νὰ ἐκλέγονται οἱ καλύτεροι πολῖται κάθε χωριοῦ, καλύτεροι ἀπὸ κάθε ἄποψι, γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ ἐργασθοῦν ἀποδοτικὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλονται στοὺς συγχωριανοὺς των.

★

Ἀπὸ τὰ παραπάνω πού ἐξετέθησαν γιὰ τὶς Κοινότητες τῆς χώρας μας καὶ γιὰ τὰ προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν ὡς Ἀυτοδιοικούμενοι Ὁργανισμοί, βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι πολλὰ χρειάζεται νὰ γίνουν γιὰ ν' ἀποδώσῃ ὁ θεσμὸς ὅσα ὁ νομοθέτης καὶ ἐκείνοι πού πιστεύουν στὴν Τοπικὴ Αυτοδιοίκηση ἀναμένουν. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς γιὰ τὴν ἀνόρθωσι τῶν Κοινοτήτων μας χρειάζονται ἡ καλὴ νομοθεσία, τὰ ὕλικὰ μέσα καὶ ἡ τεχνικὴ. Γιὰ ν' ἀποδώσουν ὅμως ὅλ' αὐτὰ χρειάζονται οἱ κατάλληλοι φορεῖς, δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι. Ὅπως σ' ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα, ἔτσι κι' ἐδῶ τὸ θέμα, ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει, δὲν εἶναι τόσο πρόβλημα νόμων καὶ οἰκονομικῶν μέσων, ὅσο ἀνθρώπων καὶ ἰδανικῶν. Ἡ, γιὰ ν᾿ αἰμαστε ἀκριβέστεροι, ἄνθρωπων μὲ ἰδανικά. Βρίσκονται οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ φωτισμένοι, οἱ δραστήριοι, οἱ ἀνιδιοτελεῖς; Βρίσκονται οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν πίστι σὲ τὶς δημιουργικὲς δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ χωριοῦ, πού νὰ πιστεύουν οἱ ἴδιοι στὰ ἀνώτερα ἰδανικά, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ τὰ ἐμπνέουν καὶ στοὺς ἄλλους; Τότε τὸ πρόβλημα ἔχει λύθη. Ἀγάπη στοὺς συνανθρώπους των, καλωσύνη, ἀνθρωπιά, πνεῦμα κοινοτικῆς συνεργασίας καὶ ἀλληλεγγύης καὶ ὀρθὴ ἱεράρχησις τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς, νὰ τί χρειάζεται γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τοῦ θεσμοῦ τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως. Μονάχα ὅσοι θέτουν τὶς δυνάμεις των στὴν ὑπηρεσία τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν θὰ ἠμπορέσουν

νὰ δώσουν στὴν πονεμένη Ἑλληνικὴ ἐπαρχία τὸ χαμόγελο τῆς χαρᾶς καὶ τὴν πνοὴ τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὑπηρεσίες τέτοιες, τὸ ἀποδεικνύει ἡ καθημερινὴ πείρα, μονάχα ἄνθρωποι πού πιστεύουν σὲς ἀξίες τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἠμποροῦν νὰ προσφέρουν στὰ χωριά μας⁽⁹⁾.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁργανωθοῦν καὶ νὰ συστηματοποιηθοῦν οἱ δημιουργικὲς δυνάμεις πού κρύβει μέσα τῆς ἡ Ἑλληνικὴ ὑπαίθρος. Οἱ φωτισμένοι, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ὁλοκλήρου τῆς χώρας, πρέπει νὰ πάρουν στὰ σοβαρὰ τὸ ζήτημα τῆς ὑπαίθρου, τὰ προβλήματα τῶν Κοινοτήτων. Δὲν φτάνει νὰ τὰ περιμένουμε ὅλα ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν μας, καὶ τῆς ὑπαίθρου γενικώτερα, πού τοὺς θυμᾶται τὸ Κέντρον μονάχα ὡς φορολογουμένους, ἢ γιὰ νὰ παραπονεθοῦμε πού ἐγκαταλείπουν τὰ χωριά γιὰ νὰ συρρεύσουν σὲς πόλεις... Πρέπει τὸ Κράτος καὶ ἡ Κοινωνία, δηλαδὴ ὅλοι μας, νὰ κυττάξουμε μὲ στοργὴ κι' ἀνθρώπινο ἐνδιαφέρον τὶς Κοινότητές μας, πού εἶναι, ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχή, ἡ κυριώτερη δεξαμενὴ ἀνθρώπινου ὕλικου, μὰ καὶ τοῦ πλοῦτου τῆς χώρας μας. Τὸ ἄρωμα αὐτὸ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς στοργῆς θὰ καταστήσῃ τὰ χωριά μας παράγοντες πολιτισμοῦ καὶ συντελεστὲς ἐνὸς καλύτερου μέλλοντος, ὄχι μονάχα γιὰ τὴν ὑπαίθρο καὶ τὴν Τοπικὴν Αυτοδιοίκηση, μὰ γιὰ ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀναγεννημένη Ἑλλάδα.

Δ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

(9) Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χωριῶν μας, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας ἐν γένει, αἱ «Ἀκτίνες» ἀφιέρωσαν τὰ τελευταῖα χρόνια πολλὰς στήλας μὲ ἄρθρα, συνεργασίες, σχόλια κλπ., ὅπου ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ πρόοδος των θὰ ἐπιτευχθῇ, καὶ μὲ τὴν ὕλικὴ βέβαια καὶ τεχνικὴν ἐνίσχυσιν, μὰ κυρίως μὲ τὴν πνευματικὴν τόνωσιν καὶ τὴν κινητοποίησιν τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν δημιουργικῶν δυνάμεων ὄχι μονάχα τῆς ὑπαίθρου, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς χώρας. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀναφερθέντων προηγουμένων δημοσιευμάτων, βλ. Ἀπόψεις, ἐπιστολάς, βιβλιοκρισίας καὶ ἄλλα δημοσιεύματα, ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα, εἰς τόμον 1951, σελ. 426 καὶ 513, εἰς τόμον 1952 σελ. 287 καὶ 468-469 καὶ εἰς τόμον 1954, σελ. 95-96.

ΓΡΑΜΜΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

«Θεέ μου, κάμε τούς ανθρώπους καλούς και στους καλούς κάμε ὄμορφη τὴν καλωσύνη!» εἶναι ἡ γνωστὴ σ' ὄλους μας προσευχή, εἶδος προσευχῆς, πού κάθε ἀνεπτυγμένος, ψυχικὰ καλλιεργημένος ἄνθρωπος, διατυπώνει ἐνδόμυχα, ξέροντας πὼς εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο ἀνθρώπινο αἶτημα πρὸς τὸν Θεόν.

Νὰ εἴμαστε καλοὶ καὶ νᾶχουμε ὄμορφη καλωσύνη! Δύο ξεχωριστὰ αἰτήματα. Καὶ εἶναι καὶ τὰ δύο αὐτὰ μαζὺ τὸ αἶτημα τοῦ αἰῶνος μας. Ἐνα ἀπ' τὰ γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὅτι τῆς λείπει ἡ καλωσύνη. Σὰν κραυγὴ ἀκούγεται στίς ψυχῆς ὅλων τὸ αἶτημα αὐτὸ τῆς ἀνθρωπότητος τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ πρέπει νᾶμαστε ὅλοι ἔτοιμοι νὰ δώσουμε τὴν πρέπουσα ἀπάντησι στὸ προσκλητήριον, νὰ πάρουμε τὴ θέσι μας κάτω ἀπ' τὴ σημαία τῆς καλωσύνης. Πρέπει νὰ δώσουμε περιεχόμενο, σκοπὸ καὶ πολλὴ ὄμορφιὰ στὴν καλωσύνη μας, γιὰ νὰ μπορέση ν' ἀνταποκριθῆ στίς ἀνάγκες τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς τῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ καλωσύνη, τὸ πρῶτο αἶτημα, εἶναι ἔμφυτο στὸν ἄνθρωπο. Ἐχει δοθῆ στὸν ἄνθρωπο σὰν ἓνα μεγάλο θεῖκὸ δῶρο στὴ γέννησί του, μὰ τὶς περισσότερες φορὲς δὲν τὸ ξέρομε πὼς διαθέτομε ἓνα τόσο μεγάλο ψυχικὸ κεφάλαιο στὴ ζωὴ μας, καὶ στὴν ἄγνοια αὐτὴ ὀφείλεται, τὶς περισσότερες φορὲς, αὐτὴ ἡ τόσο γνωστὴ καὶ μισητὴ σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει ὅλα του τὰ καλά, ἡ ἀνία.

Καὶ βλέπομε τόσο συχνὰ τὸ θέαμα ἀνθρώπων, πού διαθέτουν ὄλους ἐκείνους τοὺς συντελεστὰς τῆς κατὰ κόσμον δυνατῆς εὐτυχίας καὶ ὅμως πλήττουν, ἀσφυκτιοῦν μέσα στὴν στενότητα ὀλόκληρης τῆς γῆς, πού ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ γυρίσουν. Κάτι τοὺς λείπει, ἀπὸ τοῦ κενοῦ τῆς ψυχῆς θέλει συμπλήρωσι. Συμπλήρωσι γιὰ τὴν ὁποία εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία τοῦ ἐγὼ καὶ

τῆς Κοινωνίας, τοῦ διπλανοῦ, πού θὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ μ' ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ καλωσύνη, πού περιμένει τὴν κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ ἐκδηλωθῆ, νὰ δοθῆ στὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ νὰ γεμίσῃ τὸ ἄδειο τῆς ψυχῆς.

Ἄλλ' ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ δεύτερο αἶτημα. Πρέπει τὴν καλωσύνη μας νὰ τὴν δώσουμε στὸ διπλάνο μας, στὸν συνάνθρωπό μας ὄμορφα, νὰ ἀγγίζουμε τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ μὲ λεπτότητα, μὲ συμπόνια πραγματικὴ, μὲ ἀνθρωπιὰ. Εἶναι ἀνάγκη αὐτὸ εἴτε ἐργαζόμεστε μόνοι μας, εἴτε συντονισμένα καὶ ὀργανωμένα γιὰ τὴν καλύτερη καὶ ἀποδοτικώτερη χρησιμοποίησι τῶν ἱκανότητων μας καὶ τῆς καλωσύνης μας.

Ἔτσι, προκειμένου νὰ ξεκινήσῃ κανεὶς γιὰ μιὰ συντονισμένη, ὀργανωμένη προσπάθεια Κοινωνικῆς Πρόνοιας, προκειμένου νὰ καταστρώσῃ πρόγραμμα καὶ νὰ κἀνῃ σχέδια γιὰ μιὰ κοινωνικὴ ἐξόρμησι, θὰ πρέπει νὰ ἀποδώσῃ ιδιαίτερη σημασία στὸν παράγοντα αὐτόν, πού λέγεται κατάλληλη χρησιμοποίησις τῆς ἀνθρώπινης καλωσύνης:

Τὰ πορίσματα τῆς ἐργασίας ἄλλων προσπαθειῶν, ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἶναι γνωστὰ, ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν τυχόν σφάλματα τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ἀξιοποιηθοῦν εὐεργετικὰ πορίσματα καὶ ἀξιώματα, βγαλμένα μέσα ἀπ' τὴν πρᾶξι.

★

Ἄν ἀνατρέξωμε σὲ πολὺ παλαιὰ χρόνια, στοὺς χρόνους τῆς ἀρχαιότητος, δὲν θᾶχουμε νὰ βοηθηθοῦμε στὴν ἐργασία μας αὐτὴ ὄχι γιὰ τὴν τυχὸν οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχαν καλωσύνη, μὰ γιὰ τὴν δὲν ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ἔργα Κοινωνικῆς Πρόνοιας μεγάλα, μὲ βάσι τὴν ἀνθρώπινη ἀγάπη. Μεμονωμένα μέτρα καὶ νομοθετήματα κοινωνικῆς φύσεως, μὲ πολιτικὴ κυρίως σκοπιμότητα, βέ-

βαια, θά συναντήσουμε, μὰ ἔργα Κοινωνικῆς Προνοίας, ὅπως σήμερα τὴ νοιώθουμε καὶ τὴν ἐπιδιώκουμε, δὲν ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ οὔτε αὐτὴ ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, μὰ πὺν σὰν ἐπίσημας θεσμοὺς ἦταν καθιερωμένος ὁ θεσμὸς τῆς ἀνθρωπίνης δουλείας. Πῶς μπορούμε νὰ προχωρήσουμε σὲ ἔρευνες γιὰ κοινωνικὲς προσπάθειες, ὅταν ὀλόκληρος ὁ τόσος πνευματικὰ καλλιεργημένος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δέχεται καὶ ἀνέχεται τὸ θεσμὸ τῆς δουλείας!

Ἐλπετε νὰ ἀκουσθῇ ἡ χριστιανικὴ διακήρυξις τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ἀπλωθῇ τὸ ἐλπιδοφόρο μήνυμα τῆς ἀγάπης μεταξὺ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς ὀργανωμένης προνοιακῆς προσπάθειας.

Ἡ ἀνθρωπότης μὲ ἀγωνία περίμενε νὰ ἀκούσῃ τὸ «οὐκ ἔνι δούλος ἢ ἐλεύθερος» καὶ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», ὄχι λόγοις, ἀλλὰ «ἔργω καὶ ἀληθείᾳ», γιὰ νὰ ἀποδυθῇ στὸν μεγάλο καὶ εὐγενικὸ αὐτὸ ἀγῶνα τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας.

Ἡ μικρὴ, μὰ τεράστια σὲ φιλοσοφημένη ἔκτασι, φραῖσις «οὐκ ἔνι δούλος ἢ ἐλεύθερος» συνεκλόνησε ἐκ θεμελιῶν ὀλόκληρο τὸ κοινωνικὸ οἰκοδόμημα τοῦ τότε πολιτισμοῦ καὶ ἐθεμελίωσε τὸν Χριστιανικὸ Κοινωνισμό, γέννημα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ Κοινωνικὴ Προνοία.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀκόμη χριστιανικοὺς αἰῶνας συναντᾶμε τοὺς καρποὺς τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας γιὰ νὰ φθάσουμε στὸ χριστιανικὸ Βυζάντιο πὺν μᾶς ἄφησε, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες βαρύτερες κληρονομίες καὶ μὴ ἀνεκτίμητη παρακαταθήκη ἀρχῶν καὶ ἀξιομάτων κοινωνικῆς ἐργασίας, βγαλμένον μέσα ἀπὸ τὰ μνημιώδη κοινωνικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Μόνον διασχίζοντας τοὺς αἰῶνας, ἀπὸ τοὺς πρώτους μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν καὶ τῆς τελευταίας δεκαετίας, πὺν μᾶς ἔδωκε καὶ αὐτὴ τόσα πολύτιμα διδάγματα γιὰ τὴν προνοιακὴν ἐργασία ἀπὸ τὴν πείρα χιλιάδων κοινωνικῶν ἐργατῶν καὶ τὴν μορφὴ ἑνὸς Νικολάου Ἀντονοπούλου, πὺν τόσα πολλὰ προσέφερε στὴ θεωρία καὶ τὴν πράξι τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας μὲ τὴν πολύτιμη κληρονομιά πὺν μᾶς ἄφησε, μπορούμε νὰ προχωρήσουμε

στὴν ὀργάνωσι μᾶς συντονισμένης ἐργασίας κοινωνικῆς προσπάθειας καί, βαδίζοντας στὰ ἴχνη ἐκείνων καὶ στοὺς δρόμους πὺν ἀνοιξαν, νὰ συντάξουμε τὸν κώδικα πὺν θ' ἀκολουθήσουμε στὴν ἐργασία μας αὐτὴ, τὸν κώδικα πὺν θὰ πρέπει νὰ εἶναι σεβαστὸς μὲ πιστὴ προσήλωσι ἀπ' ὄλους τοὺς Κοινωνικοὺς ἐργάτας.

Καὶ δὲν θὰ πρέπει ὁ κώδιξ μας νάχη πολλὰς διατάξεις καὶ ἄρθρα πολλά. Ἄρκοῦν λίγες γραμμὲς, ἄρκοῦν λίγες θεμελιώδεις κατευθύνσεις, γιὰ νὰ βρῆ τὸν ὀρθὸ δρόμο τῆς ἡ ἀγάπης, ἡ καλωσύνης τῶν κοινωνικῶν ἐργατῶν.

★

Μὰ πρὶν ἀκόμη ἐξετάσωμε τὶς βασικὰς διατάξεις τοῦ κώδικός μας, θὰ ἄπρεπε νὰ καθορίσωμε τὴν ἔννοια, νὰ δώσωμε τὸν ὀρισμὸ τῆς ἔννοιας τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἐργασίας μας. Τί ἔννοοῦμε λέγοντας Προνοία; Θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ὀρίσωμε σὰν τὴν ὑψηλὴ ἀποστολὴ τῆς συμπαραστάσεως στὶς ψυχικὰς, πνευματικὰς καὶ ὕλικὰς δυσχέρειες τοῦ συνανθρώπου μας μὲ τὸν ἐκπολιτιστικὸ σκοπὸ, τὴν λύτρωσι τῆς βασανισμένης ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπ' τὸ φορτίο τοῦ πόνου, τὴν ὀρθὴ πνευματικὴ θεμελίωσι, τὴν ἐξύψωσι, ἐν γενέει, τοῦ ἡθικοῦ, ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ μας.

Ἔτσι ἀπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας βγαίνει καὶ ὁ ἐκπολιτιστικὸς σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς μας.

Μικρὰ καὶ σύντομα εἶναι τὰ τρία μέρη τοῦ κώδικός μας, καθένα ἀπ' τὰ ὀποία πραγματεῦεται καὶ ἔνα ἀπ' τὰ τρία βασικὰ καὶ θεμελιώδη κεφάλαια τῆς καθ' ὄλου προνοιακῆς ἐργασίας, δηλαδὴ: α) τὶς γενικὰς γραμμὲς καὶ κατευθύνσεις τοῦ ἔργου, β) τοὺς ἐργάτας καὶ γ) τὸ σύστημα καὶ τρόπο τῆς ἐργασίας.

Στὸ πρῶτο μέρος, σὰν γενικὰς ἀρχὲς τῆς ἐργασίας μας, θὰ ἀρκοῦσαν πέντε μόνον ἄρθρα, τὰ ἀκόλουθα:

1. Σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ βοηθημένου.
2. Ἐποταγὴ τοῦ ὕλικου παράγοντος στὸν πνευματικὸν.
3. Συνεργασία-πειθαρχημένη προσήλω-

σις στις γραμμές του έργου.

4. Αγάπη.

5. Πίστις στην ιερότητα της αποστολής μας.

Λίγες γραμμές, πέντε άρθρα, για μιὰ τόσο μεγάλη και ύψηλή εργασία!

Καί τώρα ἄς προχωρήσουμε στην ἐρημνεία, ὅπως θὰ ἔλεγαν οἱ νομικοί, τῶν βασικῶν αὐτῶν ἄρθρων τοῦ κώδικός μας.

Α'.

Ἡ Πρόνοια εἶναι κατ' ἐξοχὴν περιπτωσιακή, προσωπική εργασία. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προβλέψῃ κανεὶς ὅλες τις ἀπίθανες ἐξελίξεις τῆς ζωῆς καὶ τις τρομακτικὲς ἐκδηλώσεις πού θὰ πάρῃ ἡ ἀνθρώπινη δυστυχία, ἀρχίζοντας ἀπ' τὴν οικονομικὴ μικροστενοχώρια καὶ φθάνοντας μέχρι τὰ μεγάλα ἠθικὰ προβλήματα. Δὲν μπορεῖς νὰ μαντεύσῃς ὅλες τις μορφὲς πού θὰ πάρῃ ὁ πόνος, εἴτε σωματικός, εἴτε, τὸ χειρότερο, ψυχικός καὶ τις χορδὲς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς πού θὰ κρούσῃ, δὲν μπορεῖς νὰ προκαθορίσῃς τὰ ὅρια τῆς καταπτώσεως καὶ τῆς ἠθικῆς ἐξαθλιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, νὰ προσδιορίσῃς τις διαστάσεις τοῦ ψυχικοῦ χάους πού μπορεῖ νὰ ἀνοιχθῇ στὴν κάθε ἀνθρώπινη ψυχὴ. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ συντάξῃς ἐκ τῶν προτέρων ἀφηρημένες συνταγὲς ἀνακουφίσεως τοῦ ἀνθρώπινου πόνου, γιὰ νὰ ξεκινήσῃ μ' αὐτὲς ὁ κοινωνικός ἐργάτης στὴ μεγάλη ἐκπολιτιστικὴ του εργασία. Ἄλλωστε, τὸ ἴδιο κτύπημα, ἡ ἴδια ἀρρώστεια, ἡ ἀνεργία, ὁ θάνατος, τὰ ἠθικὰ κτυπήματα, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρξουν ἀπολύτως ἴδια σὲ δυὸ ἀνθρώπους, δὲν θάχουν τὸν ἴδιο ψυχικὸ ἀντίκτυπο. Ποτὲ δυὸ ἀνθρώπινες ψυχὲς δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἴδιες, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται γιὰ ἀδέλφια.

Ὁ κάθε ἀνθρώπος θέλει τὴν μεταχειρισί του, θέλει τὴν ὑποκειμενικὴ ἐκδήλωσι τῆς ἀγάπης μας, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δεχθῇ τὸ λυτρωτικὸ βάλσαμό της στὸν πόνου. Θὰ σταθμισθοῦν καλὰ ὅλοι οἱ παράγοντες πού περιβάλλουν τὸν ἀνθρώπο πού πλησιάζουμε, οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς του, τὸ οικογενειακὸ του συγκρότημα, τὸ παρελθόν του, ὅσο βέβαια μποροῦμε νὰ ξέρουμε, καὶ μὲ ἱερὸ σεβασμὸ στὴν προσωπικότητα αὐτῆ, ὅπως διαγράφεται, θὰ προχωρήσου-

με στὴν εργασία μας.

Δὲν εἶναι ἀνθρώπινο, δὲν εἶναι ἔργο κοινωνικῆς προνοίας, ὁ βοηθούμενός μας νὰ εἶναι τὸ νούμερο μιᾶς καταστάσεώς μας διανομῶν. Εἶναι ὁ συγκεκριμένος ἀνθρώπος, μὲ τὴν ὀρισμένη θέσι μέσα στὴν κοινωνία, πού μόνον μὲ σεβασμὸ στὴ θέσι του αὐτῆ μποροῦμε καὶ ἔχομε δικαίωμα νὰ τὸν πλησιάσωμε.

Στὴν καλὰ ὀργανωμένη εργασία τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας, μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ πού ἐξ ἀρχῆς ἐδέσαμε, δὲν ἐνδιαφέρει μόνον ἡ ἔκτασις εἰς πλάτος τῆς εργασίας, μὰ καὶ εἰς βάθος, καὶ αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ βάση τοῦ προγράμματος. Μὰ δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ πρόγραμμα, ἂν δὲν δώσωμε ὅλη μας τὴν προσοχή, στοργὴ καὶ σεβασμὸ στὸν ἀνθρώπο, στὸν κάθε ἀνθρώπο πού πλησιάζουμε, ἂν δὲν τὸν δοῦμε σὰν προσωπικότητα ἰδιαιτέρη, πού τῆς ἀνήκει ἰδιαιτέρη μεταχειρισίς, προσοχὴ καὶ πρὸ παντὸς σεβασμός.

Τὴν κάθε μας ἐνέργεια, ἐξυπηρέτησι, παροχὴ, πρέπει νὰ τὴν ἔχομε παισιωμένη μὲ τὸ χρυσὸ αὐτὸ πλαίσιο τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ βοηθουμένου ἀνθρώπου, μὲ τὸ φόβο καὶ τὸ ἐπιβαλλόμενο δέος νὰ μὴ θιγῇ καὶ ἐξευτελισθῇ ὁ ἀνθρώπος, νὰ μὴ ποτισθῇ, μαζὺ μὲ τὰ τόσα της ἄλλα βάσανα ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ μὲ τὴν πίκρα ἐκείνη πού δίνει ἡ ἔλλειψις τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Β'.

Ἐχει γίνει συνήθεια καὶ συνείδησις σχεδὸν ὅλων στὴν ἐποχὴ μας στὸ ξεκίνημα γιὰ κάθε κοινωνικὴ εργασία νὰ δίνεται ἰδιαιτέρη σημασία καὶ προσοχὴ στὰ κεφάλαια πού θὰ διατεθοῦν καὶ τοὺς πόρους πού θὰ διοχετεύωνται γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ σκοποῦ πού θὰ ἐπιδιώκῃ ἡ εργασία αὐτῆ. Προϋπολογισμοὶ ἐτοιμάζονται, κόποι καὶ θυσίαι καταβάλλονται γιὰ τὴν ἱκανοποίησι τοῦ ὑλικοῦ συντελεστοῦ τοῦ έργου. Καὶ ἐδῶ διαπράττεται ἓνα σφάλμα, ἓνα βασικὸ σφάλμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμη τῆς εργασίας, πού θὰ παίξῃ σημαντικὸ ρόλο στὴν ὅλη ὑπόστασις της καὶ τὴ ζωὴ της. Δίδεται μεγάλη προσοχὴ καὶ σημασία στὸν παρὰ-

γοντα ύλη, όχι βέβαια πώς είναι ξένος και άχρηστος στην εργασία μας, μα πώς του δίδεται θέσις πού δεν του άνηκει.

Το μεγάλο κεφάλαιο στην κοινωνική εργασία είναι οί έργάται της, με την αγάπη και την πνευματική πανοπλία τους. Οί προϋπολογισμοί και άπολογισμοί τών έργων αυτών δεν γράφονται στην γλώσσα τών αριθμῶν μα στή γλώσσα τής αγάπης, πού είναι ή μόνη ικανή να έτοιμάση και να παρουσιάση τά μεγάλα προνοιακά έργα βάθους. Η γλώσσα τών αριθμῶν είναι απατηλή, αλλά και άνικανη να παρουσιάση τέτοια έργα. Τά σκαλοπάτια πού ανέθηκε μιá οικογένεια, ή γαλήνη πού άπλώθηκε σ' ένα αναστατωμένο σπίτι, ή αυτοπεποίθησις πού πήρε ένας άπελπισμένος νέος, ή έλπιδοφόρα πίστις πού θεμελίωσε δλόκληρες οικογένειες και στήριξε ζωές, δεν μπορούν να παρασταθοῦν στή γλώσσα τών αριθμῶν. Χρειάζονται τή δική τους λογιστική, πού μόνο ή γεμάτη αγάπη ψυχή του κοινωνικού εργαίου ξέρει να γράφει και να χειρίζεται.

Η ύλη, τὸ χρῆμα, είναι τὸ δεύτερο. Χρειάζεται, μα δεν είναι τὸ πρώτο. Στὸ κεφάλαιο Πνεῦμα πρέπει νὰ εἶναι ἱεραρχικὰ ὑποτεταγμένο τὸ κεφάλαιο Ὑλῆ. Ὑλικὲς ἀνάγκες θὰ ὑπάρξουν, πληγές, πού μετὸ χρῆμα καὶ τὴν ὕλη ἐν γένει θὰ ἐπουλωθοῦν, θὰ βρεθοῦν, μα δεν εἶναι αὐτὸ τὸ ἅπαντον τῆς δουλειᾶς μας. Τί πιὸ εὐκολο ἀπὸ τὴν διανομὴ χρημάτων καὶ βοηθημάτων ἐν γένει, ὅταν ὑπάρχουν, μάλιστα, διαθέσιμα μεγάλα κεφάλαια! Καὶ ὅμως ἡ Πρόνοια δεν δίνει τοὺς ἀναμενομένους καρπούς, ἀποτυγχάνει σὰν κοινωνικὴ εργασία. Κι' αὐτὸ γιατί ἡ ὕλικὴ ἐνίσχυσις μόνη, ὅσο καὶ νὰ εὐχαριστῆ γιὰ λίγο τὸν λαμβάνοντα, πάντως δεν ἀνακουφίζει, δεν θεραπεύει. Ἐξοικονομεῖ προσωρινὰ ὠρισμένες καταστάσεις καὶ ἀναστέλλει μόνο γιὰ λίγο τὴν ἐκδήλωσι τῆς βαθύτερης αἰτίας τοῦ κακοῦ, πού ὅπωςδήποτε θὰ παρουσιασθῆ σὲ λίγο μετ' ἐντονώτερη καὶ δριμύτερη μορφή. Στὸ πρόσωπο τοῦ κοινωνικοῦ εργαίου ὁ βοηθούμενος δεν πρέπει νὰ βλέπῃ τὸν οικονομικὸ προστάτη πού θὰ τοῦ λύνη τὰ προβλήματα τῆς οικονομικῆς του ἀνέχειας μα τὸν ἀγαπημένο παραστάτη, τὴν γεμάτη

ἀκτινοβολία φυσιογνωμία πού θὰ τοῦ παρασταθῆ στὶς δύσκολες στιγμὲς του καὶ θὰ τὸν στηρίξῃ στήν ζωὴ. Ἀπ' τὸ ξεκίνημά του ὁ κοινωνικὸς εργαίτης πρέπει νὰ ξέρῃ νὰ μὴ ἐπαναπαύεται σὲ ὕλικούς προϋπολογισμούς, ἀλλὰ νὰ ἀγωνιᾷ καὶ νὰ ἀνησυχῆ γιὰ τὸν ἀπολογισμό πού θὰ κἀνῃ γιὰ τὴν εργασία βάθους στήν ὅποια ἔχει ἐνταχθῆ. Πρέπει νὰ ἀναζητᾷ πάντοτε τὴν αἰτία τῆς ἀνάγκης πού πρέπει νὰ καλυφθῆ μετὴν ὕλη. Νὰ βροίσῃ τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ καὶ νὰ τὴν θεραπεύῃ, νὰ τὴν ξεριζώνη.

Χρειάζεται δραστικώτερη βοήθεια, ἀποτελεσματικώτερη εργασία, στή διάθεσι τῆς ὁποίας θὰ τεθῆ ἡ ὕλη γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὅπου, ὅταν καὶ ὅπως χρειασθῆ. Τότε ἡ ὕλη παίρνει στὰ χέρια τοῦ κοινωνικοῦ εργαίου νόημα, γίνεται συντελεστὴς τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ έργου τῆς Πρόνοίας.

Γ'.

Ἡ Πρόνοια εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ὁμαδικὴ εργασία. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ὅση καλωσύνη καὶ ἄν διαθέτῃς, ὅση αγάπη καὶ ἄν πλημμυρίξῃ τὴν ψυχὴ σου καὶ τὴν ὠθῆ σὲ ἔργα Πρόνοίας, δεν μπορείς νὰ εργασθῆς καὶ νὰ ἀποδώσῃς μόνος στὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο, ἀκόμη καὶ ἄν περιορίσῃς τὸν κύκλο τῆς ἐργασίας σου σὲ ἐλάχιστες οικογένειες. Ἡ συντονισμένη εργασία τῆς ὁμάδος θὰ φέρῃ τὰ ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα. Καταμερισμὸς ἐργασίας καὶ συντονισμὸς ἐνεργειῶν εἶναι δύο βασικοὶ πόλοι, περὶ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ περιστρέφεται ἡ ὁμαδικὴ κοινωνικὴ εργασία. Τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεργασίας γίνονται αἰσθητὰ κάθε στιγμὴ ἀπὸ τοὺς συνεργάτας.

Μιὰ πειθαρχημένη συνεργασία μετ' πνεῦμα καὶ διάθεσι ἀληθινῆς συνεργασίας καὶ κατανοήσεως, μακροῦ ἄπ' τὶς κατὰ συνθήκην δεσμεύσεις, μετ' ἀπόλυτη εἰλικρίνεια καὶ διάθεσι κατανοήσεως, εἶναι ἀπαραίτητη στήν κοινωνικὴ εργασία. Ὅλοι μας, ἄλλος λίγο ἄλλος πολὺ, ἔχει καὶ ἀπὸ μιὰ δόσι τοῦ τόσο διαλυτικοῦ ἐγωῖσμοῦ. Πρῶτος αὐτὸς πρέπει νὰ κτυπηθῆ γιὰ νὰ προχωρήσῃ τὸ ἔργο. Μικροφιλοτιμίες, μικροευνθιξίες καὶ ἀτομικὲς φιλοδοξίες εἶναι θανάσιμοι ἐχθροὶ τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας, γιατί παρεμποδίζ-

ζουν την αληθινή συνεργασία, πούναι θεμελιώδης αρχή του κοινωνικού έργου. Όλοι μαζί και όλες οι προσπάθειες και ενέργειες για ένα σκοπό, για ένα όνειρο.

Μόνο αρχίζοντας μ' αυτές τις αρχές θα μπορέσουμε να προχωρήσουμε, να δεχθούμε και να άνεχθούμε με χαρά την αυτοκριτική και κριτική των άλλων, την τόσο απαραίτητη για την ζωή εν γένει είτε των ατόμων είτε των έργων. Και όταν ο κοινωνικός εργάτης έχει συλλάβει πια στην σκέψη του όλοκληρο τον όγκο κατά βάθος και πλάτος της μεγάλης εκπολιτιστικής αποστολής του, ε, τότε πια σαν αναγκαία συνέπεια έρχεται και αναπτύσσεται αυτή η ατμόσφαιρα της συνεργασίας και ιεραρχημένης πειθαρχίας.

Πειθαρχημένη, λοιπόν, συνεργασία και τήρησις των αρχών, προσήλωσις στις γραμμές του όλου έργου είναι μιά απ' τις βάσεις της επιτυχίας του κοινωνικού έργατος στο δύσκολο του έργο. Κι' όλη αυτή η συνεργασία και προσήλωσις στις γραμμές του έργου χωρίς να έπηρεάζη καθόλου την πρωτοβουλία του κοινωνικού έργατος. Με όλη την πρωτοβουλία και την έφευρετικότητα, που τον εφοδιάζει η άπειρη αγάπη του για τον συνάνθρωπό του, ο κοινωνικός εργάτης κινείται ελεύθερα μέσα στα προκαθορισμένα πλαίσια, γνωρίζοντας πως θάναί, όχι μόνον άνώφελη μιά και επικίνδυνη για το όλο κοινωνικό έργο που εργάζεται, μιά έντυπωσιακή προσωρινή άτομική του επιτυχία, έξω από τα πλαίσια που έχουν τεθεί απ' την έναρξη της εργασίας του αυτής.

Δ'.

Η εποχή μας είναι πολύ βασανισμένη, τά τόσα κτυπήματα που έχουν κτυπήσει την ανθρωπότητα του αιώνας μας άφησαν βαθειά ίχνη, άφησαν πληγές ανοικτές που γυρεύουν το φάρμακό τους, φόρτωσαν την ανθρωπίνη ψυχή με το βαρύ φορτίο του πόνου, που γυρεύει τη λύτρωσί του. Και όλ' αυτά έχουν βάλει πια την σφραγίδα τους πάνω στη ζωή μας, στην κάθε μας μικρή ή μεγάλη πράξι και ενέργεια, με τη διαφθορά των ήθων, την άμβλυνσι της συνειδήσεως, τον κλονισμό των μεγάλων αρχών και αξιών της ήθικης, της θρησκείας

μας. Οί πληγές της ψυχής φέρνουν τον σημερινό άνθρωπο στην κατάπτωση, στην απόγνωσι, στην ψυχική άποσύνθεσι. Όλ' αυτά ζητούν το φάρμακό τους. Και είναι ένα για όλα τά κακά: Η αγάπη στον πλησίον, ή αγάπη που θα θεριάνη ψυχές, ή αγάπη που θα γεννήση αγάπη. Η εποχή μας ζητεί την αγάπη για να ξετινάξη το βαρύ φορτίο της μιζέριας που σέρνει μαζί της, για να άνέβη ψυχικά, ήθικά, πνευματικά και να αντιμετώπιση σωστά τά προβλήματά της. Αυτή ή μία λέξις, το τέταρτο άρθρο του κώδικός μας, που θα μπορούσε να ήταν ένα και μοναδικό, γιατί περιλαμβάνει και τά υπόλοιπα σαν μερικώτερες έννοιες, είναι το βασικό θεμέλιο κάθε προνοιακής εργασίας, που έχει θέσει ένα τόσο άνώτερο εκπολιτιστικό σκοπό.

Μόνον αν έμφορητά από την αγάπη αυτή ο κοινωνικός εργάτης, θα πρέπει και θα μπορη να αναλάβη την ιερή αυτή άποστολή. Η άπασχόλησις με κάποια κοινωνική εργασία μόνον και μόνον για την ικανοποίησι της συναισθηματικότητός μας είναι κάτι που γρήγορα θα κουράση, θα εκφυλισθή και θα σβύση. Το κοινωνικό έργο είναι επίπονο, θέλει θυσιές, θέλει όλόκληρη την ψυχή μας για να άποδώση. Μόνο αν είμαστε ώπλισμένοι με την αγάπη, την αγάπην του ΙΓ' κεφαλαίου της Α' προς Κορινθίους έπιστολής, θα μπορέσωμε να ανταποκριθούμε στις ανάγκες της μεγάλης, ύψηλης και τιμητικής αυτής άποστολής και να επιτύχωμε. Με την αγάπη οδηγό θα βαδίσωμε στον μεγάλο σκοπό. Είναι το κλειδι που θ' ανοίξη τις στεγανά κλειδωμένες, ίσως από χρόνια, καρδιές και θα κάμη να ξεπηδήσουν ένας ένας οί σιθασμένοι άνθρωποι πόνοι. Το ιερό αυτό κλειδι της αγάπης θα ανακαλύψη, πίσω από το μικρό οικονομικό άδιέξοδο, κάποιο μεγάλο οικογενειακό ζήτημα, πίσω από το συγκρατημένο χαμόγελο της μητέρας ένα μεγάλο ήθικό δράμα, πίσω απ' το χαμηλωμένο βλέμμα κάποιο μεγάλο μυστικό που βαραινει την ψυχή. Παράνομοι συμβιώσεις χρόνων, έξώγαμα παιδιά, εγκαταλελειμμένα από τους γονείς παιδιά, άρρωστημένα συμπλέγματα, οικογενειακές έχθρες, μίση, πάθη, όλων των ειδών και άποχρώσεων, περιμέ-

νουν τὸν ἐκπολιτιστικὸ ἐλπιδοφόρο λόγο καὶ ἔργο τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου πὸν θὰ δώσῃ γραμμές, θὰ ἐμπνεύσῃ ἀρχές, θὰ θεμελιώσῃ καινούργιες ἐλπιδοφόρες ζωές μετὰ τὴν ἀγάπῃ πὸν θὰ τοὺς περιβάλλῃ.

Εἶναι ἡ ἀγάπῃ αὐτὴ τῆς κοινωνικῆς ἐργατικῆς πὸν θὰ τὴν ὀπλίσῃ μετὰ τὴν ἀνυπέροβλητὴ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ στὸ ἔργο τῆς παρ' ὅλες τὶς δυσκολίες πὸν θὰ παρουσιαστοῦν, μετὰ τὴν ἀκούραστὴ ἐνεργητικότητα πὸν κάνει νὰ δουλεύουν ὅλες τῆς οἱ δυνάμεις, ὅλο τῆς τὸ εἶναι, γιὰ τὸ μεγάλο σκοπὸ, δίχως νὰ αισθανθῇ ποτὲ κόπο, θὰ τὴν καλύψῃ μετὰ ὅλην ἐκείνην τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ πανοπλία, μετὰ τὴν ὁποία θὰ διεξαγάγῃ τὸν μεγάλον ἀγῶνα τῆς καὶ πὸν θὰ τὴν ἀνεβάσῃ καὶ θὰ τὴν τοποθετήσῃ σὰν σύμβολο γεμᾶτο ἀκτινοβολία, πάνω ἀπ' τὶς μικρότητες τῆς ζωῆς στὰ στρώματα τῆς ἀνωτερότητος καὶ τῆς ἀγνότητος.

Καὶ θὰ μπορούσαν νὰ ὀνομαστοῦν οἱ στίχοι τοῦ Π' κεφαλαίου ὁ ὕμνος τοῦ ἐργου καὶ τῆς ζωῆς τοῦ κάθε κοινωνικοῦ ἐργάτου.

Ε'.

"Ὅλα τὰ μεγάλα ἀτομικὰ ἢ ὀμαδικὰ ἔργα ἐπιτυγχάνουν καὶ ἀποδίδουν τὸ ἐπιδικώσιμο ἀποτέλεσμα, ὅταν ὑπάρχῃ πίστις σ' αὐτὰ ἐκ μέρους ἐκείνων πὸν ἔχουν κληθῇ νὰ τὰ πραγματοποιήσουν. Εἶναι βασικὴ ἀρχὴ τῆς ζωῆς γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο, γιὰ τὸν κάθε ἔργο.

"Ἐχομε ἰδίῃ ἔργα πὸν ξεκίνησαν μετὰ τοὺς καλύτερους οἰωνοὺς, πὸν διέθεταν ὅλους τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐκείνους συντελεστάς γιὰ μιὰ ἐξοφασμένη ἐπιτυχία καὶ ὁμως ἐγέγρασαν καὶ ξεχάστηκαν, γιὰτὶ ἔλειπε κάτι τὸ βασικὸ, κάτι τὸ ἀπαραίτητο, ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ: ἡ πίστις στὸ ἔργο αὐτὸ τῶν ἐργατῶν του.

Τὸ κοινωνικὸ ἔργο δὲν εἶναι δουλειὰ γιὰ τὸ γέμισμα τῆς ἀδειας ὥρας. Εἶναι ἀποστολὴ πὸν πρέπει νὰ μιλήσῃ στὴν ψυχὴ ὁ-

λων μας. Ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ μας πρέπει νὰ δώσῃ ὀλοπρόθυμῃ τὴν ἀπάντησι στὸ προσκλητήριο πὸν σημαίνει γιὰ τὸν μεγάλο πνευματικὸ ἀγῶνα τοῦ λαοῦ μας. "Ὅταν τὸ νοιώσωμε αὐτὸ καλά, ἔχομε καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιτυχίας ἐξοφασμένη.

Ἄρκει ὁ κοινωνικὸς ἐργάτης νὰ πιστέψῃ στὴν ἀποστολὴ του, νὰ συλλάβῃ στὴν σκέψι του τὴν ἔκτασι τοῦ μεγάλου ἐκπολιτιστικοῦ ἐργου, πὸν ἔχει τὴν τιμὴ νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ νὰ πιστέψῃ στὴν ἱερότητά του.

"Ἐχοντας πιά ἡ κοινωνικὴ ἐργατικὴ τὰ δύο μεγάλα αὐτὰ θεμέλια, τὴν πίστι καὶ τὴν συνέπειά τῆς, τὴν ἀγάπῃ, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, καὶ τὴν πίστι στὴν ἱερότητα, τὸ σκοπὸ καὶ τὴν δύναμι τῆς ἀποστολῆς τῆς ἀπ' τὴν ἄλλῃ, θὰ μωρῆσῃ νὰ ἀναπτύξῃ ὅλον ἐκεῖνο τὸν ἐνθουσιασμὸ πὸν χρειάζεται τὸ ἔργο αὐτὸ. Γιὰτὶ, ἂν γιὰ τὴν κάθε ἀποστολὴ χρειάζεται ἐνθουσιασμὸς, γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Ἡ ἀποστολὴ τῆς κοινωνικῆς ἐργατικῆς θέλει ἐνθουσιασμὸ, πὸν νὰ ξεχνῆται ἀπ' τὸ πρόσωπο, τὸ λόγο, τὴ φωτεινὴ φυσιογνωμία τῆς καὶ νὰ μεταδίδεται στοὺς γύρω, νὰ διαλύῃ τὴν ψυχικὴ μιζέρια, τὴν κακομοιριά, τὴν γκρίνια, θέλει ἐνθουσιασμὸ πὸν νὰ γεννᾷ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸ.

Μὲ σεβασμὸ, λοιπόν, στὴν προσωπικότητα τοῦ βοηθουμένου ἀτόμου, μετὰ τὸ πνεῦμα γιὰ ὀδηγὸ καὶ τὴν ὕλη γιὰ μέσον, μετὰ πνεῦμα ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ συνεργασίας, μετὰ ἀγάπῃ, μετὰ πίστι στὴν ἱερότητα τῆς ἀποστολῆς μας, μετὰ πίστι σὲ Ἐκεῖνον πὸν ἐμπνέει καὶ σκορπίζει τὴν ἀγάπῃ, μετὰ τὸ βλέμμα ἐστρωμένο στὸν Οὐρανὸ καὶ τὸ ὄραμα τῆς τελειότητος πὸν ὀδηγεῖ στὴν αἰωνιότητα, θὰ ξεκινήσωμε γιὰ τὸν μεγάλο ἐκπολιτιστικὸ σκοπὸ, γιὰ τὴν τιμητικὴ ἀποστολὴ, πὸν θὰ κἀνῃ τὴν προσευχὴ πὸν εἴπαμε στὴν ἀρχὴ πραγματικώτητα.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΑΓΓΛΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ(*)

Ίσως νὰ μὴν εἶναι εὐκόλον νὰ ἐξηγήσω εἰς τὸν ἀναγνώστην τῶν «Ἀκτίνων» τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὁ Γυμνασιάρχης ἐνὸς Ἀγγλικοῦ Γυμνασίου ἀντιμετωπίζει, ὅταν καταστρώσῃ τὸ πρόγραμμα διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν διὰ τοὺς μαθητὰς του(1). Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον θὰ προσπαθῶ νὰ δώσω μίαν ὄσον τὸ δυνατόν σαφῆ εἰκόνα τῶν δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τοὺς καθηγητὰς τῶν θρησκευτικῶν, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ μας προχωροῦν εἰς τὴν σχολικὴν τῶν σταδιοδρομίαν μέχρι τῆς ἑκτης τάξεως.

Πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι παιδιὰ πάσης κατηγορίας εἰσέρχονται εἰς τὰ δημόσια γυμνάσια εἰς ἡλικίαν 11 ἐτῶν περίπου. Ἐννοεῖται, ὅτι τὸ παιδί πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις καὶ ἄλλας δοκιμασίας. Αὐταὶ ἐν τούτοις γίνονται ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ ν' ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ παιδί ἔχει τὴν δέουσαν ἀντίληψιν καὶ ἐπιδεξιότητα εἰς τὰ μαθήματα τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς ἀριθμητικῆς διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς γυμνασιακῆς ἐκπαιδεύσεως τὴν ὁποῖαν τὸ κράτος τοῦ παρέχει δωρεάν. Πτωχεῖα καὶ δυσμενεῖς οἰκογενειακαὶ συνθήκαι δὲν λογίζονται ὡς ἔλλειψις προσόντων εἰς ἓνα καθεστῶς κοινωνικῆς προνοίας, ὅπως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑφίσταται εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δεχόμεθα εἰς τὰ γυμνάσια παιδιὰ τὰ

ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον παντὸς εἶδους καὶ πρέπει ἐπομένως νὰ περιμένωμεν παντὸς εἶδους διαφορὰς εἰς τοὺς μαθητὰς μας. Διάφορὰς οικονομικὰς καὶ κοινωνικὰς. Διαφορὰς εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν ὀμιλίαν, τὴν ἠθικὴν συνείδησιν καὶ τὴν θρησκείαν.

Τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ Ἑργασίου Παιδείας εἶναι ὑπεύθυνον διὰ τὴν εὐμερίαν τῶν νέων μέχρι τῆς ἀποφοιτήσεως τῶν ἐκ τοῦ σχολείου, ἐνδιαφέρεται, ἐννοεῖται, ὄχι μόνον διὰ τὴν διανοητικὴν καὶ σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν τῶν καὶ πνευματικὴν μόρφωσιν. Διὰ τοῦτο ὁ ἐκπαιδευτικὸς νόμος τοῦ 1944 ἀπαιτεῖ, εἰς ὅλα τὰ δημόσια σχολεῖα τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας νὰ ἀρχίζῃ μὲ ὁμαδικὴν λατρείαν ὄλων τῶν μαθητῶν τῶν φοιτῶντων εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἐπὶ πλέον, συμφώνως πρὸς τὰς ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ἐπικρατούσας ιδέας περὶ θρησκευτικῆς ἀνοχῆς, ὁ νόμος ἀπαιτεῖ ὅπως, ἐὰν ὁ γονεὺς οἰουδῆποτε μαθητοῦ ζητήσῃ νὰ μὴ λαμβάνῃ μέρος ὁ ἐν λόγῳ μαθητῆς εἰς τὰς συγκεντρώσεις αὐτάς, ὁ Διευθυντῆς ἐπιτρέπη τοῦτο. Εἶναι ἐπίσης καθιερωμένη ὑποχρέωσις, ἢ πρωϊνὴ συγκέντρωσις ὁμαδικῆς λατρείας νὰ μὴ δίδῃ διάκρισιν εἰς οἰανδῆποτε θρησκευτικὴν ὁμολογίαν. Οἱ ἀνωτέρω ὅροι ἐφαρμόζονται καὶ προκειμένου περὶ τῆς καθ' οἰονδῆποτε χρόνον παροχῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἐπομένως δι' ἡμᾶς τοὺς διδάσκοντας εἰς τὰ δημόσια ἀγγλικὰ γυμνάσια προβάλλει τὸ καθήκον τῆς μεταδόσεως θρησκευτικῶν γνώσεων καταλλήλων διὰ παιδιὰ ἀνωτέρας ἀντίληψεως καὶ τῆς συμμετοχῆς

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ ἀρθρου, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἀπριλίου. Ἐπι τῶν ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι ἐκτίθενται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀρθρῶν αὐτῶν, αἱ «Ἀκτίνες» ἐπιφυλάσονται νὰ εἴπουν τὴν γνώμην των.

(1) Τοῦτο ἰσχύει διὰ τὰ Γυμνάσια τὸσον τῶν ἀρρένων, ὅσον καὶ τῶν θηλέων.

εἰς ὁμαδικὴν λατρείαν μετὰ τῶν μαθητῶν μας, χωρὶς νὰ προσβάλωμεν οἰανδήποτε εἰδικὴν θρησκευτικὴν ἀπόχρωσιν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ θρησκευτικὴ μας διδασκαλία πρέπει νὰ εἶναι αὐστηρῶς ἀμέτοχος πάσης διακρίσεως ὑπὲρ οἰασδήποτε χριστιανικῆς ὁμολογίας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ λατρεία μας δὲν χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ νόμου τοῦ 1944, οὔτε κἂν ὡς Χριστιανική!

Ἐὰν τώρα οἱ Ἕλληνες ἀναγνῶσται μὲ ἐρωτήσουν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἡμπορῶ νὰ τοὺς βεβαιώσω ἐξ ἰδίας πείρας ὅτι ἔχομεν μεγάλην ἐπιτυχίαν. Καὶ τοῦτο διότι καὶ εἰς τὴν παιδείαν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα ζητήματα, εἴμεθα ρεαλισταί. Αἱ πρωϊναὶ μας λατρευτικαὶ συγκεντρώσεις εἰς τὸ σχολεῖον (καὶ λέγω τοῦτο ὡς ἔχον σημαντικὴν ἐπίγνωσιν τῶν συνθηκῶν εἰς τὰ διάφορα γυμνάσια), ἡμποροῦν νὰ ἀποθοῦν εὐκαιρία μεγάλῃς πνευματικῆς ἀνατάσεως. Ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι κἀμιν οἱ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην συνάδελφοί μας, ἡμεῖς εἰς τὴν Μεγάλῃν Βρετανίαν ἀρχίζομεν τὴν ἡμέραν μὲ ὁμαδικὴν προσευχὴν, ἀνάγνωσιν ἐκ τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ψαλμωδίαν καὶ ἐνίοτε κήρυγμα. Ἀπὸ τὰ χεῖλη Εὐρωπαίων ἐπισκεπτῶν (περιλαμβανομένου καὶ ἐνὸς Ἀθηναίου ἱατροῦ), οἱ ὅποιοι παρέστησαν εἰς τοιαύτην ὁμαδικὴν λατρείαν εἰς τὸ σχολεῖόν μου, ἤκουσα τοὺς καλύτερους ἐπαίνοις διὰ τὴν «κοινογενειακὴν ἀτιμόσφαιραν» τῶν συγκεντρώσεων, αἱ ὁποῖαι ἡμποροῦν νὰ γίνουν πηγὴ δυνάμεως διὰ τὴν ἐν τῷ σχολεῖῳ ὁμαδικὴν συμβίωσιν.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ἐν τούτοις ὅτι οἱ Ἰσραηλίται καὶ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἀφ' ἐνός, καὶ οἱ ἀγνωστικισταὶ ἀφ' ἑτέρου, καθὼς καὶ τὰ παιδιὰ τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς διὰ λόγους συνειδήσεως ἀντιτίθενται εἰς τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὰς συγκεντρώσεις αὐτάς, εἶναι ἐλεύθεροι νὰ μὴ λάβουν μέρος. Εἰς τὸ ἰδικόν μου γυμνάσιον τοῦ Tottenham ὑπάρχει σημαντικὸν ποσοστὸν Ἰσραηλιτῶν. Ὡς ἐκ τούτου τὰ παιδιὰ αὐτὰ συμμετέχουν εἰς ἰδικὴν τῶν θρησκευτικῆν λατρείαν, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν μέλους τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἰδικῆς μας συγκεντρώσεως.

Ὡς πρὸς τὸ καθιερωμένον μάθημα ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς (θρησκευτικῶν) εἰς τὰ δημόσια γυμνάσια μας ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ὁ καθηγητὴς πρέπει νὰ εἶναι λαϊκὸς καὶ ἡ διδασκαλία ἀμέτοχος πάσης δογματικῆς διακρίσεως. Οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους τηρεῖται ἡ γραμμὴ αὐτή, εἶναι νομίζω φανεροὶ ἐκ τῶν προηγουμένως λεχθέντων. Διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικώτερα ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία, ἐξεπονήθησαν ἐσχάτως διάφορα εἰδικὰ «ἐκ συμφώνου» προγράμματα ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν, τῶν ὑπεθύνων διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν σχολείων εἰς τὰς διαφόρους διοικητικὰς περιφερείας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Οὐαλίας. Ἡ συμφωνία ἐπὶ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν γίνεται μετὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς περιφερείας, τῆς τοπικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Ἀλλὰ πρέπει νὰ τονίσω ὅτι οὐδεὶς ἐξαναγκασμὸς ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ διδάσκοντος διὰ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ ἐν λόγῳ πρόγραμμα. Εἰς τὴν Ἀγγλικὴν παιδείαν κάθε σχολεῖον εἶναι ἐλεύθερον νὰ ἐκπονήσῃ τὸ ἰδικόν του πρόγραμμα διὰ κάθε μάθημα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ προσθέσω ὅτι κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν τὰ «ἐκ συμφώνου» προγράμματα, διὰ τὰ ὁποῖα ὠμίλησα προηγουμένως, ἀπεδείχθησαν λίαν πολύτιμα.

Ἄς ἔλθω τώρα εἰς ὠρισμένα εἰδικὰ προβλήματα. Συχνὰ ὁ διδάσκων τὰ θρησκευτικὰ εἰς τὸ ἀγγλικὸν γυμνάσιον δὲν εἶναι εἰδικευμένος ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἐὰν εἶναι εἰδικευμένος, θὰ δείξῃ βαθύτερον τοῦ συνήθους ἐνδιαφέρον εἰς τὴν διδασκαλίαν, πρᾶγμα πού ἴσως δὲν θὰ συμβῇ ἐὰν δὲν εἶναι εἰδικευμένος. Ἀντιθέτως, ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ διδάξῃ τὴν Ἀγ. Γραφήν, σχεδὸν πάντοτε παραπονεῖται ὅτι ὁ χρόνος πού τοῦ παρέχεται διὰ τὸ μάθημά του δὲν εἶναι ἐπαρκές. Ἡμπορεῖ μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἀγνοίας, ἀμαθείας, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς ἐχθρότητος, πού παρουσιάζουν οἱ μαθηταὶ του, γίνεται ἀκόμη σκληρότερος.

Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ δυσκολία ἔγκειται εἰς τὴν μεγάλην ἀνομοιότητα τοῦ θρησκευ-

τικού περιβάλλοντος, διότι: 1) Ἄλλα παιδιὰ ἀνήκουν εἰς οἰκογενεῖας μὲ βαθεῖας χριστιανικὰς πεποιθήσεις. Οἱ γονεῖς τῶν ἀνήκουν εἴτε εἰς τὴν «Ἑψηλὴν Ἐκκλησίαν» (High Church) (ἡ ὁποία παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον), εἴτε εἰς τὴν «Χαμηλὴν Ἐκκλησίαν» (Low Church), εἴτε εἰς ἄλλας προτεστάντικας ὁμολογίας. Πολλὰ ἀπὸ τὰ παιδιὰ αὐτὰ (ἂν καὶ ὄχι ὅλα) εἶναι μαθηταὶ Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκουν, τὰ ὁποῖα οὐδόλως ὑπάγονται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Γυμνασίου. 2) Μερικὰ παιδιὰ ἤμποροῦν ν' ἀντιτίθενται πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, εἴτε διὰ προσωπικοῦς, εἴτε δι' οἰκογενειακοῦς λόγους. 3) Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν παιδιῶν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, εἴτε ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἰδίων, εἴτε ἐξ αἰτίας τῶν γονέων τῶν στεροῦνται παντὸς ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν θρησκείαν. Ἴσως νὰ δέχωνται εὐκόλως τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰς πρωϊνάς λατρευτικὰς συγκεντρώσεις. Πράγματι μὲ προθυμίαν λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συγκεντρώσεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Γυμνασίου, διότι τὸ θεωροῦν «καθῆκον» καὶ ζήτημα «πειθαρχίας», χωρὶς νὰ αἰσθάνονται ἀνίαν, μάλιστα δέ, ἤμπορεῖ νὰ εἶπῃ κανεὶς, μὲ κάποιαν ἐκ συνηθείας εὐλάβειαν. Εἰς τὴν τάξιν ὅμως ἡ ἀδιαφορία τῶν εἶναι πλέον ἢ προφανής. Καὶ τοῦτο, διότι στεροῦνται τῆς ἀγωγῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία βεβαίως ἀποτελεῖ ἔργον τῶν γονέων καὶ ἡ ὁποία ἀνοίγει τὰ μάτια τῶν παιδιῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Κυρίου.

Τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν διὰ τοὺς γυμνασιόπαιδας ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν εἰς τὸ γυμνάσιον μέχρι τῆς ἀνόδου τῶν εἰς τὴν ἕκτην τάξιν. Ἡ ἕκτη τάξις ἀποτελεῖται ἀπὸ παιδιὰ, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡλικίας τοῦλάχιστον 16 ἐτῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἐπέτυχον εἰς τὰς πρώτας τῶν ἐξετάσεις. Οἱ Ἄγγλοι ἐκπαιδευτικοὶ γενικῶς παραδέχονται ὅτι εἰς τὴν ἕκτην τάξιν τοῦ Γυμνασίου τὸ παιδί ὀρμάζει καταλλήλως. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀκαδημαϊκὴν του ἐκπαίδευσιν. Οἱ Ἄγγλοι γυμνασιάρχαι πιστεύουν ὅτι μία ἐξ ἴσου σπουδαία ἐργασία διὰ τὴν ἕκτην τά-

ξιν εἶναι τὸ νὰ συνηθίσῃ τὸ παιδί εἰς μίαν βαθυτέραν ἀντίληψιν τῶν εὐθυνῶν του ἔναντι τοῦ σχολείου καὶ νὰ μάθῃ νὰ σκέπτεται μόνον του. Νὰ βοηθηθῇ δηλ. διὰ νὰ ἀρθῇ εἰς τὸ ὕψος του ὡς μαθητῆς.

Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται, ὅπως ὁ μαθητῆς τῆς ἕκτης τάξεως ὑποστῇ τὴν ἐπιρροὴν ἑνὸς μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν, ἀναλόγου πρὸς τὴν ἀξιοσημειωμένην δύναμιν τοῦ λογικοῦ καὶ τὰς συγκινήσεις τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ὅμως δύσκολον.

Καὶ ἰδὸν αἱ κυριώτεροι δυσκολίαι: α) Μέχρι τοῦδε δὲν κατέστη δυνατόν νὰ δοθῇ εἰς τὸ παιδί κατὰ τὸ διάστημα τῆς φοιτήσεώς του εἰς τὸ σχολεῖον οὔτε φιλοσοφική, οὔτε θεολογικὴ μόρφωσις. β) Ὁ κυριώτερος σκοπὸς τοῦ παιδιοῦ εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν εἶναι νὰ ἐπιτύχῃ εἰσαγωγὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ὡς ἐκ τούτου περιορίζει τὸ ἐνδιαφέρον του εἰς εἰδικὰ θέματα. Ἐπομένως ἀποκλείει κάθε θέμα μὴ σχετικὸν πρὸς τὴν εἰδικευσιν αὐτὴν καὶ τὸ θεωρεῖ ὡς «σπατάλην χρόνου». γ) Ὁ ἔφηβος ἔχει καταφανῆ τὴν τάσιν τοῦ ν' ἀντιτίθεται εἰς «παραδεδεγμένας» ἀπόψεις καὶ νὰ ἐπαναστατῇ κατὰ τῆς παραδόσεως. δ) Εἶναι δυνατόν ὁ νέος ἐπιστήμιον νὰ νομίζῃ ὅτι ὑπάρχει σύγκρουσις μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν. ε) Ὁ ὀπωσδήποτε, ὁ νέος νομίζει ὅτι εἶναι πολὺ περισσότερον ἐπιείγον νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν ἀντίκτυπον τῶν τελευταίων ἀνακαλύψεων τῆς ἐπιστήμης (π. χ. μὲ τὴν βόμβαν τοῦ ὑδρογόνου) παρὰ μὲ ὅ,τι νομίζει ὡς ἀγόνους συζητήσεις ἐπὶ ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν θεμάτων τῆς ἀρχαίας Παλαιστίνης⁽²⁾. Ὁ μαθητῆς τῆς ἕκτης τάξεως ἐλκύεται περισσότερον ἀπὸ τὴν πιθανότητα ἑνὸς διαπλανητικοῦ ταξιδίου παρὰ ἀπὸ τὸ θαυματουργικὸν στοιχεῖον τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ τῶν θρησκευτικῶν, προκειμένου νὰ βοηθήσῃ τὸν τελειόφοιτον ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὑπάρχουν θρησκευτικὰ προβλήματα καὶ νὰ

(2) Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀντίληψις αὐτὴ εἶναι πολὺ κοινὴ προκειμένου περὶ τοῦ μαθήματος τῆς Λατινικῆς εἰς τὰ Ἄγγλικά Γυμνάσια.

ζητήση τὴν λύσιν των; Ἐκ τῆς πείρας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα ἐπὶ τῆς ἐργασίας αὐτῆς, θὰ ἤθελα νὰ εἶπω ὅτι πρέπει νὰ ἐκπληροῦνται αἱ ἀκόλουθοι προϋποθέσεις: 1) Ὁ καθηγητὴς πρέπει διὰ παντὸς τρόπου ν' ἀποφεύγῃ τὸν φανατισμὸν. 2) Πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἔχη ἠθροσκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ νὰ εἶναι καταφανὲς ὅτι τὰς ἔχει. 3) Πρέπει νὰ προσαρμόζῃ τὴν ἠθροσκευτικὴν διδασκαλίαν πρὸς τὴν πείραν τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ. 4) Πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπαρξίν ἐλικρινοῦς συζητήσεως ἐπὶ τῶν θεμάτων. 5) Πρέπει νὰ εἶναι αἰσιόδοξος καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ ἀποτελέσματα εἶναι πενιχρά.

Ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἄρθρου τούτου ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρω μερικὰ πειράματα, τὰ ὁποῖα ἐδοκίμασα ὡς Γυμνασιάρχης, διὰ νὰ ἐνθαρρύνω τὸ ἠθροσκευτικὸν συναίσθημα εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς ἔκτης τάξεως. α) Τόσον εἰς τὸ προηγουμένον γυμνάσιον ὅσον καὶ εἰς ἐκεῖνο ποῦ ὑπερετώτῳρα, παρεχώρησα εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς τάξεως τὸ προνόμιον νὰ διευθύνῃ ὁ ἴδιος ἐνίοτε τὰς πρῶινὰς συγκεντρώσεις χωρὶς τὴν παρουσίαν τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ τῶν καθηγητῶν. Καὶ ὅπως ὅταν διευθύνω ὁ ἴδιος τὴν συγκέντρωσιν βοηθοῦμαι ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, οἱ ὁποῖοι καθίζουσιν μαζί μου ἐπὶ τῆς ἐξέδρας τῆς αἰθούσης, ὁ ἀρχηγὸς κάθεται εἰς τὴν θέσιν μου περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του ἐπιμελητῶν. Εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ πόσον ὀλίγα περιπτώσεις ἀπειθαρχίας ἐσημειώθησαν, αἱ ὁποῖαι ἐν τούτοις ἀποβαίνουν ἀσήμαντοι, ἐὰν συγκριθοῦν πρὸς τὸ ἀνυπολόγιστον κέρδος, τὸ ὁποῖον ἐπιφέρει τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῆς τάξεως καὶ οἱ «συνάδελφοί» του ἀναλαμβάνουν τὴν εὐθύνην τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως εἰς ὅλην τὴν συγκέντρωσιν.

β) Ἐπισκέπται γίνονται πάντοτε εὐπρόσδεκτοι καὶ εἰς τὰς πρῶινὰς συγκεντρώσεις καὶ εἰς τὸ μάθημα τῶν ἠθροσκευτικῶν. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς ἔκτης τάξεως καὶ κατὰ τὸ μάθημα τῶν

ἠθροσκευτικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας παρουσίασα ἀλληλοδιαδόχως ἐν μέλος τῆς Ὁρθόδοξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, δύο καθολικούς ἱερεῖς ἐκ Καναδά, ἕνα ἐπιθεωρητὴν Μουσουλμανικῶν σχολῶν ἐκ Μαλαισίας, Βουδδιστὰς φοιτητὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Liverpool, μίαν κυρίαν τουρκικῆς καταγωγῆς ἐκ Κύπρου, Νιγηροὺς καὶ Γερμανοὺς. Ἐκ τῆς ἐξέδρας τῆς αἰθούσης, εἰς πρῶινὰς συγκεντρώσεις, ἀπηυθύναμεν χαριετισμὸν πρὸς Ἴταλοὺς προσκόπους καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνα φίλον μου ἱατρὸν κ. Βασίλειον Χρήστου. Ὁ οἰκογενειακὸς μου ἱατρὸς ὠμίλησεν εἰς ὁμάδα μαθητῶν μου περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἱατροῦ. Ἐπίσης μᾶς ἐπεσκέφθη ἐν μέλος τῆς γνωστῆς ὁμάδος εὐαγγελιστῶν τοῦ Billy Graham. γ) Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπραγματοποιήσαμεν ἐξωσχολικὰς ἐπισκέψεις πρὸς αὐξήσιν τῶν ἠθροσκευτικῶν μας γνώσεων ὡς π.χ. εἰς γήπεδον τοῦ βορείου Λονδίνου διὰ ν' ἀκούσωμεν τὸν περιφημον Billy Graham ὁμιλοῦντα πρὸς ἕνα πλῆθος 10.000 περίπου ἀτόμων καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Πάσχα. δ) Ἐνίοτε ὀργανῶνω ἰδιαιτέρας συναντήσεις λατρείας διὰ τοὺς ἐπιμελητὰς εἰς τὸ ἰδιαίτερόν μου γραφεῖον καθ' ἣν στιγμὴν γίνεται ἡ συνήθης συγκέντρωσις εἰς τὴν αἴθουσαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν καθηγητῶν. Ἐπίσης παρουσίασα εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς μερικὰς ἀπὸ τὰς μεταφράσεις εἰς τὴν Ἀγγλικὴν τῶν «ἀπόψεων» τοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ «Ἀκτίνες», τὸ ὁποῖον λαμβάνω. ε) Ἀπὸ τινων ἐτῶν παρακολουθῶ μαζί με τοὺς μαθητὰς τῆς ἔκτης (καὶ εἰς τὰ δύο ὑπὸ τὸν ἑλεγχόν μου γυμνάσια) εἰς τὰς ἐκτομπὰς τοῦ Β.Β.С. σειρὰν ὁμιλιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐρησκεία καὶ Φιλοσοφία». Ἀλλὰ περὶ τούτου θ' ἀναφέρω περὶσσότερα εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον.

(Συνεχίζεται)

Dr R. E. Witt

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ

I

Ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ μέγας αὐτὸς Διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ ὁ θερμὸς πατριώτης, δὲν μᾶς εἶναι ὅσον θὰ ἔπρεπε γνωστός. Δὲν ἔχομεν ἀκόμη μίαν πλήρη βιογραφίαν τοῦ ἀνδρός, ἀνταξίαν τῆς προσωπικότητός του καὶ τοῦ πολυπλεύρου ἔργου του. Οὔτε τὸ τεράστιον, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σημερινήν, συγγραφικὸν τοῦ ἔργου μᾶς εἶναι γνωστόν. Ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, ὁ σοφὸς ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος καὶ ἐλάχιστοι ἄλλοι ἐπρόσεξαν ἰδιαιτέρως τὸν Νεόφυτον Δούκαν καὶ ἐτόνισαν τὴν ἀξίαν του⁽¹⁾.

Γέννημα καὶ θρέμμα καὶ ὁ Δούκας τῆς «εὐάνδρου Ἡλείου», ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1760 εἰς τὴν κομόπολιν Ἄνω Σουδενὰ τοῦ Ζαγορίου καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1845⁽²⁾. Ὄταν ἐτελειώσῃ τὴν φοίτησιν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μετσόβου, ἔρχεται εἰς τὸ Βουκουρέστι, ὅπου ἱκανοποιεῖ τὸν σφοδρὸν πόθον τῆς μαθήσεως μὲ τὴν παρακολούθησιν ἀνωτέρων μαθημάτων εἰς τὴν Αὐθεντικὴν Σχολήν, τὴν ὁποίαν διηύθυνε ὁ Ἰωαννίτης λόγιος Λάμπρος Φωτιάδης (1750-1815).

Τὸ 1803 γίνεται ἐφημέριος τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Βιέννης, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ 12 ἔτη διδάσκων καὶ συγγράφων συγχρόνως.

Τὸ 1815, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λ. Φωτιάδη, ἔρχεται εἰς τὸ Βουκουρέστι καὶ ἀ-

ναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τῆς Αὐθεντικῆς Σχολῆς, ὅπου ἀνέπτυξε σπανίαν καὶ ἐξαιρετικὴν δρασίαν διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς Σχολῆς. Τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἀπένευμε τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, εἰς ἀναγνώρισιν τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του καὶ τῆς λαμπρᾶς διοικήσεως τῆς Σχολῆς.

Ὄταν ἐξεροράγῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὁ Νεόφυτος Δούκας γίνεται ἕνας μέγας ἐθναπόστολος καὶ «διαπρύσιος κήρυξ» τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Διασχίζει τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς ὅλους τὴν φλόγα τῆς ἀγάτης καὶ τῆς βοηθείας πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα.

Μετὰ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Αἰγίνης, τὸ ὁποῖον ἱδρυσεν ὁ Καποδίστριας. Μετὰ τὴν μεταφορὰν του εἰς τὸ Ναύπλιον ὁ ἴδιος παρέμεινε εἰς τὴν Αἶγινα, ὅπου ἐδίδασκεν εἰς τὸ ἐκεῖ κοινὸν σχολεῖον «ἀμισθὶ καὶ κατ' ἰδίαν»⁽³⁾. Ἀργότερα ἦλθε εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔγινεν ἕνας ἐκ τῶν κυρίων ἐμπνευστῶν καὶ πρωτεργατῶν τῆς ἱδρύσεως τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν διωρίσθη καὶ ὁ οὐσιαστικὸς πρῶτος διευθυντής της. Δὲν ἐπρόλαβεν ὅμως νὰ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του, διότι ἀπέθανε τὴν 20 Δεκεμβρίου 1845.

Ὁ Νεόφυτος Δούκας, «τὸ σέμνωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος⁽⁴⁾, «ὁ ἀθάνατος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐεργέτης καὶ διδάσκαλος»⁽⁵⁾, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς του καὶ τῆς μεγάλης συγ-

(3) Σ. Λῶλη, ἔν. ἀ. σ. 20.

(4) Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. θ'.

(5) Μανουῆλ Ι. Γεδεών, Ἀποσημειώματα Χρονογράφου, Ἀθήνα 1942, σ. 77.

(1) Ἡ ἐπὶ διδακτορία διατριβὴ τοῦ Σοφ. Λῶλη «αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Νεοφύτου Δούκα», Νέα Ὑόρκη 1949, εἶναι ἕνα σπουδαῖον ἔργον, διὰ τὴν γνωριμίαν τῶν θρησκευτικῶν συγγραμμάτων τοῦ Δούκα.

(2) Περισσότερα διὰ τὴν ζωὴν του ἴδε καὶ Α. Γούδα, Βίοι παράλληλοι, τ. 1ος καὶ Κ. Ράλλη, Βίος Νεοφύτου τοῦ Δούκα, Χρυσάλλης 1869, σελ. γ' ἔ., κ. ἄ.

γραφικῆς, διδακτικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἔθνικῆς δράσεώς του ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐτιμήθη πολὺ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του, Ἕλληνας καὶ ξένους. Οἱ ξένοι φιλόλογοι τὸσον πολὺ ἐξετίμων τὸν Δούκαν, ὥστε παρέπεμπον εἰς τὰ ἔργα του μὲ τὴν φράσιν «Ducas dixit». Τὸν ἐτίμησαν μὲ μεγάλην παράσημα καὶ ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν καὶ σεβασμὸν πρὸς τὸν «πεπαιδευμένον ἄνδρα», ὅπως θὰ φανῆ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς αὐτόν, ἡ ὁποία δημοσιεύεται κατωτέρω. Μὲ τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 22 Ἀπριλίου 1837 διωρίσθη μεταξὺ τῶν πρώτων καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ ἰδρυομένου τότε Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν⁽⁶⁾.

Τὸ τεράστιον συγγραφικὸν του ἔργον, ἡ ἀκάματος ἐργατικότης του, οἱ ἔντιμοι κόποι του ἀπέδωσαν εἰς τὸν Νεόφυτον Δούκαν σημαντικὴν περιουσίαν. Συνεχίζων ὁμως τὴν λαμπρὰν παράδοσιν τῶσων ἄλλων προγενεστέρων του εὐεργετῶν, τὴν παράδοσιν τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἀγάτης, ἀπεγυμνώθη ἀπὸ ὅλην τὴν περιουσίαν του χάριν τῆς πατρίδος του, πολὺ πρὸ τοῦ θανάτου του. Καὶ ὁμως ὁ μέγας αὐτὸς εὐεργέτης, ὅταν κάποιος τὸν ἀπεκάλεσε εὐεργέτην τῆς Πατρίδος, διαμαρτύρεται ἐντόνως καὶ ἀρνεῖται νὰ δεχθῆ αὐτὸν τὸν τιμητικὸν τίτλον. «Οὐδεὶς, γράφει, πόποτε ἀπετόλμησεν εὐποῖαν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ τοκέας καυχῆσασθαι... Ἐγὼ περιῶν ἔτι καὶ ζῶν, πῶς ἂν εἶην αὐτῇ εὐεργέτης, ὁπότε οὐδὲ τὸ χρέος ἀπέτισα ὅλον, ὡς μήπω καὶ τὸ αἷμ' αὐτό, ὅπερ παρ' ἐκείνης ἐδανεισάμην, ἀξιοθεις ὑπὲρ αὐτῆς ἐκχέαι; μάχου γάρ, φησιν, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος... Ἄ δέ μοι πεπόνηται, ταῦτ' εὐγνωμοσύνην μὲν τινα ἐμοῦ μὲν πρὸς τὴν πατρίδα, ζῆλον δὲ τῶν ἄλλων ὄντινοῦν ἔχειν εἴποιμ' ἂν πρὸς ἐμέ· εὐποῖαν δ' οὐκ ἂν φαίην»⁽⁷⁾.

Ὁ Χ. Παμπούκης εἰς τὸν ἐπικήδειον

(6) Ἰ. Πανταζίδου, Χρονικὸν τῆς πρώτης 50ετίας τοῦ Ἑλλήν. Πανεπιστημίου, Ἀθήναι 1889, σ. 38. Δ. Πασγάλη, Θεόφιλος Καίρης, Ἀθήναι 1928, σ. 58 κ. ἄ. κ. ἄ.

(7) II B 84.

του γράφει χαρακτηριστικῶς διὰ τὸν Δούκαν: «Ἀπέκτησεν ἐντίμως, πένης ἐκ πενήτων γεννηθεὶς, κολοσσιαίαν, ὡς πρὸς τὸ ἐπάγγελμά του, καταστάσιν... ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν πενήτηντα χιλιάδας δραχμὰς ἐδανήσθη εἰς τὰ δωρεὰν διανεμηθέντα βιβλία του. Ἐπὶ τέλους δὲ εὐεργετῶν ἐξηγλήθη τοσοῦτον, ὥστε ἐπ' ἐσχάτων τῶν γηρατειῶν του ἐπένετο· ἐπ' ἐσχάτων ἐκ πλουσίου κατέστη πενέστατος κατὰ προαίρεσιν, διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τὴν Πατρίδα, καὶ οὐδὲ τὰ πρὸς τρυφήν, οὐδὲ τὰ πρὸς τροφήν, οὐδὲ τὰ πρὸς ταφὴν κατὰ τὸν θάνατόν του τῷ εὐρέθησαν»⁽⁸⁾.

Ἡ ἡμέρα τῆς κηδείας του ἦτο ἓνας ἀληθινὸς λαϊκὸς συναγεμὸς καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων ἔστειλεν ἀντιπροσωπείαν τῆς. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐτάφη εἰς τὸν περίβολον τῆς Ριζαρίου σχολῆς, ὅπου ὁ τάφος του εὐρίσκειται καὶ μέχρι σήμερον. Τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου του, 21 Δεκεμβρίου 1845, ἡ Βουλὴ, μὲ εἰδικὸν ψήφισμά της, κατέταξε τὸ ὄνομά του καὶ δικαίως μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος.

II

Μέσα εἰς τὴν τόσῃν ἀγάπῃν του πρὸς τὴν Ἑλλάδα ξεχωρίζει μὲ ἓνα τρόπον συγκινητικὸν ἢ ἰδιαιτέρα ἀγάπη του πρὸς τὴν σπουδάζουσαν νεότητα. Ἐνα ζωντανὸν δείγμα αὐτῆς τῆς ἀγάτης του ἀποτελεῖ, μεταξὺ τῶσων ἄλλων, καὶ ἡ ἀπόφασις του νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ διδάξῃ τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν νεολαίαν τῆς. Ἡ το τόσον σφοδρὸς ὁ πόθος του, ὥστε οὔτε πρὸς στιγμὴν τὸν ἀναχαιτίζει τὸ προχωρημένον τῆς ἡλικίας του—ἦτο ἤδη 70 ἐτῶν—οὔτε οἱ κόποι καὶ αἱ νέαι περιπέτειαι εἰς τὰς ὁποίας ἔρριπτε τὸν ταλαιπωρημένον ἑαυτόν του. Τὴν ἀπόφασίν του συνοδεύει καὶ μὲ ἔμπρακτον ἐκδήλωσιν ἀγάτης καὶ ἐνδιαφέροντος πρὸς τοὺς νέους.

Ἄς ἀφήσωμεν ὁμως τὸν ἴδιον νὰ ὀμιλήσῃ μέσα εἰς τὰς ἐπιστολάς του, τὰς ὁποίας ἀποστέλλει ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι εἰς

(8) Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ αἰσιδίου Νεοφύτου Δούκα... Ἐν Ναυπλίῳ 1846, σ. 13.

τὴν Ἑλλάδα, ὀλίγον καιρὸν πρὶν ἔλθῃ καὶ ὁ ἴδιος. Ἡ πρώτη ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Μουστοξύδη, τὸν γενικὸν ἔφορον τῶν σχολείων Αἰγίνης, καὶ εἶναι γραμμένη τὴν 5ην Ἰουνίου 1830, ὅπως πληροφοροῦμεθα ἀπὸ σχετικῆν ἐπιστολὴν τοῦ Μουστοξύδη.

Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Νεόφυτον Δούκαν, εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν Ἐπιστολῶν του καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς: (9).

Τῷ Ἀνδρέᾳ

Ἡ Ἑλλάς, ἥς ὁ φθόγγος ἐπέδραμεν ἐν δεκαετεί μεγίστῳ κινδύνῳ μικροῦ δεῖν ἐπὶ πάσαν τὴν οἰκουμένην, ἀπαλλαγείσα ἤδη τῶν κακῶν τῆ ἀρετῆ τῶν ἑαυτῆς Ἡρώων, συνάγει σπουδῆ νῦν, ὥσπερ ὄρνις τὰ νοσσία, καὶ τὰ ἀπόλεμα ἔξωθεν τέκνα, τῆ τῶν ζωογόνων ἑαυτῆς περὺγων κολπῶσει αὐτὰ ὑποθάλπουσα· διὸ ἄλλοι ἄλλοθεν σπουδῆ κατατείνοντες, εἷς τινας πρότεροι γένηται, τρέχουσιν, ὡς ἔλαφον διψῶσαι, πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ἡδίστων αὐτῆς ναμάτων. Τούτους οὖν μιμούμενος κἀγὼ ὁ τεσσαράκοντα μὲν καὶ πέντε μάλιστα ἔτη, δῆλον, ὅτι πλείω ἢ σύμπα τὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων ποτὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ, περιπλανώμενος μὲν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, μηδὲ ποτὲ δὲ τῶν κόλπων τῆς πατρίδος ἐκκεντρισθεὶς τῷ ἔρωτι καὶ τῇ διανοίᾳ, παρασκευάζομαι ἤδη, ἅμα τῶν ἀπὸ τῆς ὥρας καυμάτων ὑπολωφησάντων, κατελθεῖν εἰς Ἀθήνας, τὴν θ' ἱερὰν αὐτοῦ γῆν κύσων πόθῳ καὶ τὴν σὴν κορυφὴν τῆ προσηκούσῃ καταστέψων τιμῇ. Ἀλλὰ γε πρὸ τούτου, ἐπειδὴ ἡ πατρίς ὡς διὰ πολλοῦ συνεχῶς κακωθεῖσα δεῖται πολλῶν πρὸς ἀνάρρωσιν καὶ ἀπαίτηι δικάιως παρ' ἐκάστου τὸν προσήκοντα ἔρανον, δέξαι (σοὶ γὰρ ὡς γενικῶ τῶν σχολείων ἐφόρῳ, οἶμαι, ἐμπέπιστευται ταῦτα) καὶ παρ' ἐμοῦ, ὃ μοι ὁ ἀπόλεμος καὶ φιλήσυχος κάλαμος φθὰς ἔξεπόννησε, κιβώτια βιβλίων τριάκοντα καὶ τέσσαρα μυριάων καὶ δύο χιλιάδων τὸν ἀριθμόν, ὡς ἐκ τοῦ διαγράμματος ἔξεστι μαθεῖν τούτο, ὅσα δηλονότι δεδύνημαι διασῶσαι, ἢ μάλλον εἰπεῖν δευτέροις ἀναλώμασιν ἀνασῶσαι τῆς φρικτῆς ἐνταῦθα συμβάσης αὐτῶν ἀρπαγῆς· δεξάμενοι δὲ ταῦτ' ἐπὶ τῆς Σύρας ἀμισθί (προκατέβαλον γὰρ τὸ τ' ἀγώγιον αὐτῶν καὶ τὸν ναῦλον ἐνταῦθα) διαιτήσετε αὐτὰ, ὅπως ἂν δόξῃ τῷ σοφῷ Κυβερνήτῃ· ἐπειδὴν δὲ σὺν Θεῷ μετ' ἀλλήλων γενώμεθα, πειρασόμεθα ἀνευρεῖν καὶ ἄλλα πολλὰ, οὐ πολὺ τούτων ἐλάττω, ἃ ἡ τῶν καιρῶν χαλεπότης ἐν πολλαῖς συνεκάλυψε πόλεσιν. Ἐρρωσο.

(9) «Ἐπιστολαὶ πρὸς τινὰς ἐν διαφόροις περιστάσεσιν», ἐν Αἰγίνῃ 1835, σελ. 130.

Ἡ μεγάλη καὶ πολύτιμος δωρεὰ τοῦ Δούκα καὶ κυρίως ἡ ἀπόφασίς του νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ διδάξῃ, ἐχαροποίησεν ἔξαιρετικῶς τὸν Μουστοξύδη, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε ἰδιαίτερον σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τὸν γέροντα, σοφὸν διδάσκαλον. Τὰ συναισθήματά του αὐτὰ ἐκδηλῶνει εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν γενικὸν Γραμματέα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Παιδείσεως Ν. Χρυσόγελον, ὁποῦ τὸν πληροφοροεῖ καὶ διὰ τὴν γενναίαν δωρεάν τοῦ Δούκα.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δημοσιεύεται διὰ πρῶτην φορὰν(10)· καὶ εὐρίσκεται εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους(11).

Πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δ. Παιδείσεως Γραμματέα.

Ἐνῶ ἤμεθα λυπημένοι διὰ τὴν αἰφνιδίαν ἀπώλειαν τοῦ Βαρδαλάχου(12) / ἐλάβαμεν ἄλλην καλὴν ἀγγελίαν διὰ νὰ μᾶς παρηγορήσῃ. Ὁ γέρον Ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Δούκας, ἀνὴρ ἀξιόλογος καὶ ἀπεινετός διὰ τὴν / ἀρετὴν του καὶ τὴν μεγάλην του ἐμπειρίαν / εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· ἔτι δὲ καὶ / διὰ τὰς πολυαριθμοὺς του ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, μὲ ἀναγγέλλει διὰ γράμματός του ἀπὸ Βουκουρεστίου τῶν 5 Ἰουνίου / ὅτι αὐτὸς ὁ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἔτη ἦδη / περιπλανώμενος εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἐ/τοιμάζεται νὰ καταβῇ εἰς τὴν φίλην πα/τρίδα· καὶ ταύτην του τὴν ἀπόφασιν με / τὴν ἐκφράζει με τὴν ζωηρότητα, μὲ τὸσον πόθῳ, ὥστε τοῦτο κάμνει τιμὴν εἰς τὴν καρδίαν / του· ἔπειτα πράττων ἔργον ἐνδεικνὺν τὴν θαυ/μασίην του γενναϊότητα, μὲ στέλλει μέχρι Σύρας / ἐλεύθερα ἀπὸ ναύλου τριανταπέντε κιβώτια / με βιβλία πρὸς χρῆσιν τῆς νεολαίας. Τὰ πλείστα τούτων εἶναι διάφορα ἀντίτυπα τῶν παρ' / αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἱστοριογράφων, ρητόρων / καὶ φιλοσόφων καὶ συμποσούνται εἰς ὅσα ὁμοῦ / 10.017 τόμοι. Τὰ βιβλία ταῦτα καὶ ὀλίγον ἐκτιμώμενα, ἀξίζουσιν περίπου 3 χιλιάδας τάλληρα, καὶ θέλουσιν συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ ἐπαυ-

(10) Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν σχετικῆν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Α. Μουστοξύδη, δὲν εἶναι ἐκδεδομένη. Ἴδε Φάνη Μιχαλοπούλου, Βιβλιογραφία Ἑλλήνων λογίων καὶ ἐπιστημόνων. Ἀνδρέας Μουστοξύδης (1785-1860). Γεν. Ἑλλ. Βιβλιογραφία. Ἐκδ. Ε. Βαγιονάκη, Ἀπρίλιος 1935, τεύχος 6 σελ. 88 ἔ.

(11) Γ.Α.Κ. Γραμματεία Ἐκκλησιαστικῶν, Φάκελλος Σχολικῶν, 8 Αὐγούστου 1830.

(12) Σοφὸς διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατὰ τὴν μετάβασίν του εἰς τὴν Αἰγίνα διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον, τὸ πλοῖον ἐναυάγησε καὶ ὁ Β. ἐπίνγη.

ξήσῳσι / τὴν ἀγάπην τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ τῆς ἀληθοῦς / καὶ βασιμίου φιλολογίας. Ὁ Διοικητὴς τῆς Σύρας / μοῦ μηνύει, ὅτι θέλει φροντίσει νὰ σταλῶσιν εἰς / παραλαβὴν μου μὲ πρῶτον δι' ἐδῶ πλοῖον. / Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀγαλιώσα / θέλει ἀκούσει τὴν ἀγγελίαν ταύτην τοῦ δώρου / καὶ θέλει τιμήσει ἢ διὰ γράμματος ἢ διὰ δημοσίου τινὸς ἐπιγραφῆς τὴν λαμπρὰν / προσφορὰν τοῦ σεβασμίου Δούκα.

Ἐν Αἰγίνῃ 8 Αὐγούστου 1830
Α. Μουστοξύδης.

Ὁ Μουστοξύδης ἀποστέλλει εἰς τὸν Ν. Χρυσόγελον καὶ τὸν ἰδιόχειρον κατάλογον τῶν ἀποσταλέτων 10.017 βιβλίων ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Περικλείεται εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Μουστοξύδου.

Τὴν ἄλλην ἐπιστολὴν τοῦ τὴν ἀπευθύνει ὁ Δούκας πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστριαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἀφίνει νὰ ἐκδηλωθῶσιν ὅλα τὰ βαθεῖα συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἐπλημμύριζαν τὴν ψυχὴν του διὰ τὸν «σοφὸν Κυβερνήτην», τὸν ὁποῖον πιστεύει ὅτι ἀπέστειλεν ὁ Θεός, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν σῶσιν ἀπὸ τὸν ἀφανισμόν. Κατόπιν ἀνακοινώνει καὶ εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πατρίδα, καθὼς καὶ τὴν ἐκ 10.017 τόμων μεγάλῃν δωρεάν του «εἰς χρῆσιν τῆς πτωχῆς νεολαίας, ταύτης δὴ τῆς ἀγαθῆς τῶν νέων Ἑλλήνων ἐλπίδος».

Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν δημοσιεύει καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν Ἐπιστολῶν του⁽¹³⁾. Εἰς τὰ γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ὑπάρχει καὶ ἡ ἰδιόχειρος πρωτότυπος ἐπιστολή. Ἡ δημοσιευομένη ὑπὸ τοῦ ἴδιου παρουσιάζει ἀρχετὰς μεταβολὰς ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν ἔστειλε τελικῶς πρὸς τὸν Κυβερνήτην. Φαίνεται λοιπὸν ἢ ὅτι ἐκράτησε κατόπιν, ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀντίγραφον ἀπὸ μνήμης—καὶ ἦτο φαινόμενον μνήμης ὁ Δούκας—ἢ ὅτι δὲν ἐσημείωσε εἰς τὸ ἀντίγραφο τὸ ὁποῖον ἐκράτησε τὰς μεταβολὰς, τὰς ὁποίας ἐπέφερε εἰς τὴν τελικὴν μορφήν τῆς ἐπιστολῆς. Μᾶλλον ὁμως τὸ πρῶτον θὰ συμβαίη.

Ἐδῶ δημοσιεύεται ἡ ἰδιόχειρος ἐπιστολή του, ἀντιγραμμένη ἀπὸ τὰ Γ.Α.Κ.⁽¹⁴⁾.

(13) Ἐν. ἀ. σελ. 131.

(14) Γραμματεία Ἐκκλησιαστικῶν, Σχολικά, 12 Αὐγούστου 1831.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁ Δούκας ἐλησμόνησε νὰ γράψῃ τὴν ἡμερομηνίαν ἀποστολῆς ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι. Δι' ἄλλης χειρὸς ὁμως εἶναι σημειωμένον: «ἐλήφθη τὴν 12 Αὐγούστου 1830».

Ἐξοχώτατε Κυβερνήτα.

Ἐν ὄσφ μὲν τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, σαλευόμενα, ὡσπερ ἀνερ/μάτιστον πλοῖον, ἐταλαντεύοντο ἄλλοτ' ἄλλως πολυειδῶς ἐφ' ἐκάτε/ρα, μὲχρι τοῦτου οἱ ἐρασταὶ μὲν τῆς κοινῆς εὐτυχίας, ἀδύνατος δὲ ἄλ/λως νὰ συνεισφέρωσι τὶ τῷ κοινῷ ἐκ τῶν ἔργων, ἦσαν μακρόθεν / ἀπλοῖ θεαταί, ἀναπέμποντες μόνον τὰς ἑαυτῶν εὐχὰς εἰς τὴν πρόνοιαν / νὰ ἐξαποστείλῃ οὐρανόθεν τὸν ἄξιον πρὸς τὴν τοῦ περιουσίου τοῦτου λαοῦ σωτη/ρίαν. Νῦν δὲ εἰσακουσθεισῶν τῶν εὐχῶν, καὶ ἐπιφανείσης τῆς ὑμετέρας / ἐξοχότητος εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν πραγμάτων, οὐδεὶς πλέον μένει πόρρωθεν / ὡς ἀπλοῦς θεατῆς, ἀλλὰ πᾶς τις ἔρωται νὰ ἔλθῃ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν / κοινὸν τῶν πραγμάτων σωτήρα, λέγων μετὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ οὐκέτι περὶ / τοῦ προφήτου, ἀλλ' ἐν μέρει περὶ τοῦ Κυβερνήτου, ἐγένετο ἀνθρώπος / ἀπεσταλμένος ἡμῖν θεοθεν, ᾧ ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης· καὶ / ἔχομεν ἦδη ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν τὴν βεβαίωσιν τοῦτου. Ἐκεῖνο δὲ μένει / ἔτι πως ἀμφιρρεπὲς εἰς τὴν τελείαν ἐρμηνείαν τοῦ πράγματος· πότερον / προηγεῖτο εἰς τὸν βυθὸν τῆς θείας προνοίας, ἡ γέννησις τοῦ τοιοῦτου ἀνδρός / ἢ ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ὅ ἐστι, πότερον, διότι ἐγένετο ὁ τοιοῦτος / ἀνθρώπος ἐπετάχυνεν ὁ Θεὸς τὴν ἀπολύτρωσιν ἡμῶν, ἢ, ἐλθόντος τοῦ / χρόνου τοῦ πληρώματος πρὸς τὴν σωτηρίαν, προηδόκησε τὴν γέννησιν τοῦ τοιοῦτου; Ἀλλὰ τοῦτο κείσθω ὡς ἀπόρρητον εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν θεῶν κρι/μάτων. Ἐγὼ δὲ μετὰ δύω μηνῶν ἐλπίζω καὶ αὐτοπροσώπως νὰ / ἀξιωθῶ νὰ προσκυνήσω τὸν κοινὸν εὐεργέτην. Νῦν δὲ προσπέσειλα ὅσα / μοι βιβλία τῶν ἐκδόσεών μου περισώθησαν ἐκ πολλῶν κινδύνων κιβώ/τια τριάκοντα τέσσαρα εἰς χρῆσιν τῆς πτωχῆς νεολαίας, ταύτης δὴ τῆς ἀγαθῆς / τῶν νέων Ἑλλήνων ἐλπίδος, τὰ ὁποῖα ἡ ἐξοχος τῆς κυβερνήσεως πρόνοια / θέλει τὰ διατάξῃ κατὰ βούλησιν, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων.

Ἐγὼ δὲ μένω
τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος

ταπεινὸς εὐχέτης πρὸς Θεὸν
καὶ δοῦλος ἐλάχιστος

Νεόφυτος Δούκας
ὁ ταπεινὸς Ἀρχιμανδρίτης καὶ διδάσκαλος.

Τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ἡμέραν τῆς λήψεως τῆς ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, παρὰ τὸν φόρον τῶν τόσων ἄλλων ἐργασιῶν του, ἀπαντᾷ εἰς τὸν Δούκαν ἐκφράζων τὴν

χαρὰν καὶ τὰς εὐχαριστίας του. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἀποδεικνύει τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Καποδίστρια πρὸς τὸν «γνήσιον υἱὸν τῆς Ἑλλάδος», ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ.

Ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς, μὲ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Κυβερνήτου, ὑπάρχει εἰς τὸν ἴδιον φάκελλον τῶν Γ.Α.Κ. (15).

Ὁ Κυβερνήτης

Πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον / Ἀρχιμανδρίτην Κύριον / Ν. Δούκαν.

Σπεύδομεν νὰ σοὶ ἐκφράσω / μετὰ τὴν ὁποίαν μὰς ἐπροξένησε / χαρὰν ἡ ἐπιστολή σου τῆς 5 Ἰουνίου / ἀγγέλλουσα τὴν εἰς τὴν φίλην πατρίδα ἐπιστροφήν σου.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει / δεχθῆ μετὰ ἀνοικτὰς ἀγκάλας γνήσιον / υἱὸν τῆς Ἑλλάδος· ὅστις ἔρχεται νὰ ἀφιέρωσιν καὶ τὰς τελευταίας ἡμέρας του εἰς ὠφέλειαν τῶν Ὁμογενῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἔπαυσεν, οὔτε θέλει παύσει ὠφελῶν διὰ τῶν πολλῶν / καὶ σοφῶν ποιημάτων του.

Ἡ δὲ πτωχὴ νεολαία εὐχε/ται νὰ ἴδῃ συντόμως τὴν ἡμέραν, / καθ' ἣν θέλει μαρτυρήσῃ ἡ ἴδια / τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς πρὸς τὸν / μέγιστον εὐεργετήσαντα αὐτὴν / διὰ τῆς δωρεᾶς τῶν πολλῶν καὶ / ἀξιολόγων βιβλίων.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 12 Αὐγούστου 1830

Ὁ Κυβερνήτης

Ι. Α. Κ. (αποδίστριας).

Τέλος ἀξιίζει νὰ δημοσιευθῆ καὶ μία ἀκόμη ἐπιστολὴ τοῦ Δούκα πρὸς κάποιον Λάμπρον, σχετικὴ μὲ τὸ ζήτημα τῆς δωρεᾶς καὶ ἄλλων βιβλίων πρὸς τὴν «πτωχὴν νεολαίαν τῆς Πατρίδος», ἡ ὁποία ὁμιλεῖ καὶ αὐτὴ κατὰ εὐγλωττον τρόπον διὰ τὰ αἰσθηματὰ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς καὶ τὸν «δὴν ἔσχεν ἔρωτα» πρὸς τὴν «γεννήσασαν» (16).

Τῷ Λάμπρῳ.

Ἀπὸ μὲν τῶν βιβλίων ἐλευθεριάζομεν ἤδη ἀπεστάλακαμεν γὰρ πάντα εἰς Ναύπλιον διατεθροσάμεν αὐτοῦ, ὅπως ἂν δόξῃ τῇ βουλῇ καὶ τῷ Κυβερνήτῃ· καὶ ἤδη τὴν ὁδὸν ἀπραγμονεστέραν ἑαυτοῖς πεποιήκαμεν· ἐπειδὴν δὲ σὺν Θεῷ ἐκέλευε γενώμεθα, σκεψώμεθα ὅπως δεήσει συναγαγεῖν καὶ τ' ἄλλα ἐκ Βυζαντίου, καὶ Σερρών, καὶ Θεσσαλονίκης, καὶ εἴτιν' ἔτι ἄλλοθι διεσώθησαν ἐν τῷ ταραχῇ τῶν πραγμάτων· συμποσοῖντο γὰρ ἂν καὶ ταῦτ', οἶμαι, οὐκ ἔ-

(15) Σχολικά, 12 Αὐγούστου 1830. Καθ' ὅσον ἠρεύνθηκα καὶ γνωρίζω καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτῆ τοῦ Καποδίστρια εἶναι ἀνέκδοτος.

(16) Ἐπιστολαί, τ. 1ος, ἐν Αἰγίνῃ 1835, σελ. 134.

λάττω τῶν τριάκοντα κιβωτίων· ἃ χρὴ καὶ ταῦθ' ὁμοίως τοῖς ἄλλοις κοινὰ γενέσθαι· σὺ δ' ἔρευνήσας αὐτοῦ, ποῦ ποτε κείναι τὰ πέντε κιβώτια, ἃ περιῶν ἔτι Νικόλαος ὁ Πολυαῖνης διέσωσεν εἰς Κισινόβην, καὶ εὐρὺν πέμψων μοι αὐτὰ εἰς Γαλάζιον τὴν ταχίστην· ἔνθα μετὰ μικρὸν ἀφικόμενος λήψομαι· ἐκείθεν γὰρ ἀναχθεῖς, πλεύσωμαι διὰ τοῦ Βοσπόρου ἐπ' αὐτὰς τὰς Ἀθήνας· σὺ δ' ἴσως ἀπορεῖς, ὅπως ποτ' οὐκέτι μέμνημαι περὶ Ζαγορίου, ὑπὲρ οὗ τὸν πάντα πεπόνηκα χρόνον· φεῦ! αὐτοῖς γὰρ πόνοις συναπέπτησαν ἤδη καὶ αἱ ἐλπίδες, τρισχιλίων, φησιν, Ἀλβανῶν ἀγόντων καὶ φερόντων τὰς κώμας, καὶ μονοῦ εἰς ἀνδραποδισμὸν ὠρηκῶτων· ἀπαιτήσαντες γὰρ τὸν Σουλτάνον, δὴν ὀφείλει αὐτοῖς ἐπὶ τῷ πολέμῳ μισθόν, καὶ μὴ τυχόντες, ἐτράποντο εἰς ἀρπαγὴν καὶ ληστείαν, ἀμυνόμενοι ἐπ' ἄλλοτρίοις ἀναλώμασι τὸν δεσπότην, ὃ οὐδὲ μικρὸν μέλει Ζαγορίου καὶ τῶν τοιούτων. Ἐκ τούτων τοῖσιν ἀπολέσαντες, δὴν ἔσχομεν ἔρωτα ποτ' ἐκείνου μεταφυτεύομεν αὐτόν, ἔνθα γελᾷ ἤδη ἡ ἐλευθερία, περὶ ἧς καὶ ἀπόλεμοι ὄντες, ἀλλ' οὐδὲν κάκ' τῆς κλίνης αὐτῆς σύνοιμεν ἡμῖν αὐτοῖς πολλὰ συμπεποννηκότες. Ἐρρωσο.

Παρ' ὅλον τὸν βαθὺν πόθον τοῦ Δούκα νὰ ἔλθῃ εἰς προσωπικὴν ἐπαφήν μὲ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν δὲν ἐπέπρωτο νὰ ζήσει αὐτὴν τὴν χαρὰν. Ὄταν, μετὰ μακροχρόνιον ἀπουσίαν, ἐπάτησε κατασυγκινημένος τὸ χῶμα «τῆς φιλάτης πατρίδος», καὶ τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναχωροῦσε ἀπὸ τὴν Αἴγινα διὰ τὸ Ναύπλιον, ὅπου θὰ συναντοῦσε τὸν Κυβερνήτην, ἔμαθε τὴν θλιβερὰν εἰδήσιν τῆς τραγικῆς δολοφονίας του. Καὶ ὁ γέρον σοφός—ἦτο τότε 71 ἐτῶν—ἐθρήνησε τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ μάρτυρος εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ γέρον διδάσκαλος δὲν ἀποθαρρύνεται. Θέλει ὀλωσθήποτε νὰ προσφέρῃ ἐθελοντικῶς τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὸ μόλις ἀπελευθερωθὲν ἔθνος. Καὶ στρέφεται πρὸς τὸν προσωρινὸν διάδοχον τοῦ Κυβερνήτου, τὸν ἀδελφόν του Αὐγουστῖνον, ὁ ὁποῖος ἔγινε πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας. Συνεχίζων τὴν δωρεὰν προσφορὰν τῶν μακροχρονίων κόπων του ζητεῖ τὴν ἔκδοσιν καὶ τῶν ὑπολοίπων ἔργων του, διὰ νὰ τὰ διαθέσῃ τὸ ἔθνος ὅπου καὶ ὅπως θέλει.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σχετικὴ ἐπιστολὴ, τὴν ὁποίαν στέλνει πρὸς τὸν Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν (17).

(17) Δημοσιεύεται ἀπὸ τὴν ἰδιοχείρῳ ἐπι-

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον καὶ Σεβαστὸν πρόεδρον
τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Πεντήκοντα χρόνοι εἶναι, ἀφ' οὗ καταγίνο-
μαι εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐ/πάγγελμα, ἐξ ὧν
τοὺς τριάκοντα κατηνάλωσα εἰς τὸ γράφειν τὰ
ἀναγκαῖα / ἀπαιτούμενα εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχο-
λεῖα· εἰς τὸ ὅποιον ἐπάγγελμα διὰ τὰ εὐ/κο-
λύνω περισσότερον ἑμαυτὸν, ἐπέρασα εἰς Βιέν-
νην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν / ἐν διαστήματι ἐτῶν δύο
καίδεκα ἔστειλα ἐξω εἰς ὅλον τὸ γένος ἐξ ἰ/δίου
μου καὶ κόπων καὶ ἀναλωμάτων ἐβδομήκοντα
περίπου χιλιάδας / βιβλία· ἐκ τῶν ὁποίων τὰ
μὲν ἐπωλήθησαν, τὰ δὲ ἐδωρήθησαν εἰς διά/φο-
ρα σχολεῖα, ὅπου σώζονται Ἑλληνες, καὶ εἰς
τοὺς ἀπανταχοῦ λογίους τοῦ γένους. / *Ἄλλα
δὲ περίπου ἑνδεκα χιλιάδες ἀφιέρωσα πέρυσι
εἰς τὸ ἔθνικὸν βιβλιοπωλεῖον, ἀποστειλάς αὐτὰ
δι' ἰδίων ἐξόδων ἐκ τοῦ Βουκουρεστίου, / καὶ
ἀφιέρωσας εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ πατρὸς
ἡμῶν καὶ σωτήρος, τοῦ / αἰοιδίου Κυβερνή-
του, τὰ ὁποῖα καὶ σώζονται νῦν εἰς τὴν βιβλιο-
θήκην / τοῦ ὄρφανοτροφείου· ἐλπίζω δὲ νὰ
προσθεθῶσιν ἔτι καὶ ἄλλα ἱκανὰ εἰς αὐ/τά,
ἐρχόμενα ὀπισθεν ἐκ διαφόρων μερῶν· καὶ ταῦ-
τα μὲν οὕτως. /

Εἰς δὲ τοὺς παρελθόντας χρόνους μετὰ τὴν
ἐπανάστασιν, ἐπειδὴ μὲ ἐρ/ριψεν ἡ τύχη εἰς τὰ
βορειότερα κλίματα τῆς Εὐρώπης, διὰ τὰ μὴ
μείνω παν/τελῶς ἀσυντελής εἰς τὴν κοινὴν βελ-
τίωσιν τῶν νέων Ἑλλήνων, ἤρχισα / πάλιν τὸ
σύνθηες ἔργον τοῦ γράφειν ἀκαταπαύστως δέ-
κα ὀλόκληρα ἔτη / ἕως πέρυσι· καθ' ὃν χρόνον
ἐπεξεργάσθην τὸν Ὀμηρον, τὸν Εὐριπίδην, /
καὶ τὸν Σοφοκλέα, παραφράσας αὐτοὺς καὶ
ὑποσημειώσας πρὸς εὐκολίαν / τῶν μαθητῶν,
καὶ συντομίαν τῶν ἐν τοῖς σχολείοις κατανα-
λισκομένων χρό/νων. Συνέγραψα δὲ ἔτι καὶ μί-
αν σειρὰν ἐπίτομον τῆς φιλοσοφίας· οἶον, / ρη-
τορικὴν, Λογικὴν, Μεταφυσικὴν, καὶ Ἠθικὴν
καὶ πρὸς τοὺτοις μίαν / συνοπτικὴν Φυσικὴν,
ὡς εἰσαγωγὴν τῆς ἐντελεστεράς φυσικομαθημα-
/ τικῆς καὶ τῆς χημικῆς· καὶ ἄλλους παντοί-
ους λόγους συντελοῦντας ὡς γυ/μνάσματα εἰς
τὴν ρητορικὴν, καὶ Ἠθικὴν, καὶ γραμματικὴν.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ πονήματά μου λαβὼν ἐφέτος,
κατέβην εἰς τὴν Αἴγιαν / ἐλπίζων εἰς τὴν ἀ-
ρετὴν τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, καὶ εἰς
τὴν πρὸς ἐμὲ καὶ νῦν / καὶ πρότερον τῆς
μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς ἰδιάζουσαν εὐνοι-
αν, νὰ ἀρχίσω / αὐθις τὴν ἔκδοσιν τῶν δευ-
τέρων μου κόπων, καὶ νὰ ἀφιέρωσω καὶ
αὐτὰ εἰς / τὸ κοινόν, καὶ οὕτω τὰ δώσω εὐ-
χαριστήμενος καὶ τέλος τοῦ βίου εἰς τὰς ἀγκά-
λας τῆς φίλης Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὀ-
λεθρία τύχη μεταξὺ τῶν / Ἑλλήνων ἀπέκοψεν
ἀποτόμως πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἐμὴν ἰδιαι-
τέ/ραν ἐλπίδα ἐκείνην, ἀναλαμβάνω τὸ θάρ-

ρος νῦν νὰ καταφύγω / εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐθις
τῆς ὑμετέρας σεβαστῆς ἐξοχώτητος, τοῦ καὶ
ἀδελ/φοῦ, καὶ μιμητοῦ καὶ διαδόχου τοῦ ἀ-
οιδίμου ἐκείνου πατρὸς τῶν Ἑλλήνων / μὲ τὸν
αὐτὸν αὐθις σκοπὸν νὰ ἀφιέρωσω καὶ τοὺς νε-
ωτέρους τούτους πόνους εἰς / τὸ κοινόν.

Τὰ βιβλία, ἐξοχώτατε, ταῦτα εἶναι διδακτι-
κὰ τῆς προγονικῆς / τῶν νέων Ἑλλήνων σο-
φίας, καὶ συντελεστικώτατα εἰς τὸ νὰ συντέ-
μωσι τὸ / ἡμῖσι τὸν χρόνον διάστημα εἰς τὸ
στάδιον τῆς τῶν νέων σπουδῆς καὶ παιδείσεως·
/ πρὸς δὲ τούτοις, ὡς ἀφιερῶματα, θέλουν ἀφή-
ση καὶ κέρδος εἰς τὸ ἔθνικὸν / τυπογραφεῖον
ὄχι ὀλίγον· καθότι τὰ πρῶτα συμποσούμενα
μὲ τὰ δευ/τερα εἰς τριάκοντα χιλιάδας καὶ ἔ-
τι πρὸς, θέλουσι συστήσῃ ἐν καπιτάλι / τετρα-
κοσίαν περίπου χιλιάδων γροσίων, εἰς μετρίαν
ἐκτιμηθέντα / τιμὴν· ὥστε πωλουμένον αὐτὰν
ἐξῆς, καὶ τυπουμένον ἑτέρον ἐκ τῶν / αὐτῶν
νὰ αὐξάνῃ διὰ παντὸς καὶ τὸ κεφάλαιον, καὶ
τὸ γένος νὰ ἀποκ/τήσῃ πλουσίως τὰ μέσα τοῦ
φωτισμοῦ του, καὶ τὸ τυπογραφεῖον νὰ οἰκο-
νο/μῆται ἐκ τούτων.

Εἰς τὴν ἔκδοσιν τούτων λοιπὸν προσφέρω
καὶ ἐγὼ τὴν ὑπόλοιπὸν μοι / περισσίαν, ἄλ-
λὰ δὲν εἶναι ἱκανὴ μῆτις διὰ τὸ ἡμισίαν μέρος
τῆς ὄλης / ποσότητος· καθότι ἡ ἔκδοσις θέ-
λει φθάσῃ εἰς εἰκοσιν ἴσως τόμους· διὸ πα/ρα-
καλῶ τὴν σεβαστὴν αὐτῆς ἐξοχώτητα νὰ μὲ
συνδράμῃ μὲ τὸ ἔθνικὸν / τυπογραφεῖον· καὶ
ὅπως ἄλλως συγχωροῦσιν αἱ περιστάσεις· ἐ-
πειδὴ εἶναι ἀ/νάγκη νὰ ἀναλάβω μόνος μου
τὸν ἀγῶνα τῆς διορθώσεως τοῦ τύπου / ἔχων
ἔτι καὶ δύο νέους πεπαιδευμένους εἰς τὴν πα-
ραβολὴν μάλιστα / τοῦ κειμένου· καθότι ἡ διόρ-
θωσις τῶν ποιητῶν μετὰ παραφράσεων ἀντι-
κρυσ, / καὶ ὑποσημειώσεων κάτωθεν καὶ μάλι-
στα χειρογράφων, ἀπαιτεῖ καὶ προσοχὴν / ἄ-
κραν, καὶ ἐμπειρίαν ποιητικῆς οὐκ ὀλίγην.

Καὶ ἡ ἀρετὴ λοιπὸν μετὰ τῆς πρὸς μὲ εὐ-
νοίας τοῦ αἰοιδίου Κυβερνήτου, / καὶ ἡ κα-
τὰ προαίρεσιν μίμησις τῆς ὑμετέρας ἐξοχώτη-
τος πρὸς ἐκείνον κα/τὰ φυσικὴν οἰκειότητα μὲ
ὑποχρεώνουσι νὰ εἶμαι εἰς τὸν οἰκείων / ἐλά-
χιστος μὲν, προθυμώτατος δέ, καὶ εὐπειθέστα-
τος εἰς τὰς προσταγὰς / τῆς ὑμετέρας σεβα-
στῆς ἐξοχώτητος.

Τῇ 16^ῃ Φεβρουαρίου αὐλῶ

ἐκ τῆς Αἰγίνης

Νεόφυτος Δούκας ὁ ταπεινὸς
ἀρχιμανδρίτης καὶ διδάσκαλος

Καὶ ὁ Αὐγ. Καποδίστριας τοῦ ἀπαν-
τᾶ⁽¹⁸⁾:

στολὴν τοῦ Δούκα ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὰ Γεν.
Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Γραμμ. Ἐκκλησ., Σχο-
λικά 12 Φεβρ. 1832.

(18) Γ.Α.Κ. Γραμμ. Ἐκκλ., Σχολικά 24
Φεβρ. 1832.

Ὁ Πρό(εδρος) τῆς Ἐλ. Κυβερνήσεως
Πρὸς τὸν Σεβασμιὸν Διδάσκαλον /
Κύριον Ν. Δούκαν.

Ἀνέγνωμεν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν / τὴν ἀ-
πὸ 12 τοῦ παρόντος πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴν
σου, διὰ τῆς ὁποίας προσφέρων δι' ἡμῶν / εἰς
τὴν φίλην Πατρίδα τοὺς πολίτιμους καρ/ποὺς
τῶν γεραιῶν κόπων σου; ἐξαιτεῖσαι τὴν / ἐκ
μέρους τῆς Κυβερνήσεως συνδρομὴν, / διὰ νὰ
καταστήσῃς διὰ τῶν τύπων κοι/νὴν τὴν ἐκ τού-
των ὠφέλειαν εἰς τὴν παιδευομένην νεολαίαν.

Χάριν τῆς ὀφειλομένης παρὰ τοῦ Ἔθνους
εὐγνωμοσύνης πρὸς ἄνδρα, ὅστις ἀφιέρωσεν ὅ-
λον ἑαυτὸν εἰς τοῦ Κοινοῦ τὴν ὠφέλειαν / καὶ
διὰ τὸν ὁποῖον τρέφομεν πῶθον νὰ / προμηθεύ-
σωμεν τὰ ἀναγκαῖα στοιχειώδη βιβλία εἰς τὴν
ἐκπαιδεύσιν τῆς Νεολαίας, / διατάττομεν νὰ ἐν-
ασχοληθῇ πρὸ πάντων / ἡ ἐν Αἰγίνῃ Ἔθν. Τυ-
πογραφία εἰς τὴν / ἔκδοσιν τῶν φιλολογικῶν
σου πονημάτων; θέλομεν δὲ χορηγήσει ἐκ τῶν
/ ἐνόντων καὶ τὰ ἐλλείποντα βοηθήματα, / διὰ
τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου.

Δέχθητε Σεβάσμιε Γέρον! δι' ἡμῶν / τὴν
ὀφειλομένην σοι παρὰ τοῦ Ἔθνους / εὐγνωμο-
σύνην, ἀμοιβὴν ἀξίαν τῶν / πρὸς αὐτὸ εὐεργε-
τημάτων σου· καὶ πρέπου/σαν εἰς τὴν γενναίαν
σου ψυχὴν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 24 Φεβρουαρίου 1832

Ὁ Πρόεδρος
Α. Α. Καποδίστριας

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ δολοφονηθέντος Κυ-
βερνήτου νὰ διδάξῃ ὁ Δούκας τὴν «πτω-
χὴν νεολαίαν» ἐξεπληρώθη. Ἡ Διοικητικὴ
ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωρίζουσα καὶ
αὐτὴ τὴν ἀξίαν τοῦ σοφοῦ διδασκάλου, τὸν
διώρισε «μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν Αἰ-
γίνῃ Ὀρφανοτροφείου» ἀντὶ τοῦ Θ. Φαρ-
μακίδου, μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 21 διάταγμά της
τῆς 18 Μαΐου 1832⁽¹⁹⁾.

Τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν
τῆς Ἐπιτροπῆς φανερῶνει καὶ τὸ σχετικὸν
ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπέστει-
λεν ἡ Γραμματεία πρὸς τὸν «Σεβασμιώτα-
τον Ἱεροδιδάσκαλον»⁽²⁰⁾.

(19) Γ.Α.Κ. Γραμμ. Ἐκκλησ., Σχολικὰ 18
Μαΐου 1832.

(20) Γ.Α.Κ. Γραμμ. Ἐκκλησ., Σχολικὰ 19
Μαΐου 1832.

Ἀριθ. 70

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς
Δημοσ. Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεία
Πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιμαν-
δρίτην καὶ Διδάσκαλον Κύριον Ν.
Δούκαν.

Σεβασμιώτατε Ἱεροδιδάσκαλε!

Ἡ Σ. Διοίκησις, κηδομένη τῆς ὀρθῆς / παι-
δαγωγίας τῶν ἐν τῷ κατὰ τὴν Αἰγίνα / Ὀρ-
φανοτροφείῳ ἐκπαιδευομένων νέων, ἐκρι/νεν εὐ-
λογον νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ἐπιστάσιαν / καὶ
διεύθυνσιν αὐτοῦ τοῦ Καταστήματος εἰς / τρι-
μελῆ Ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας σὰς διώρι/σεν
ἡδὲ μέλος διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 21 Διατάγματος.

Ἀντίγραφον τοῦ Διατάγματος τούτου, / κα-
θὼς καὶ τῶν λοιπῶν διαταγ/μάτων, ὅσα ἀφο-
ρῶσι τὰ καθήκοντα τῆς / ἐπιτροπῆς αὐτῆς καὶ
τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων τοῦ καταστήματος, διευ-
θύνουσα πρὸς Ὑ/μᾶς ἡ Γραμματεία, σὰς πλη-
/ροφορεῖ ἀσμένως, Σεβασμιώτατε Διδάσκαλε,
ὅτι προσ/φορωτέραν ἐκλογὴν δὲν ἠδύνατο νὰ
κάμῃ / ἡ Κυβέρνησις.

Τὸ ἱεροπρεπὲς τοῦ χαρακτῆρος, ἐπικο/σμού-
μενον ἀπὸ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας, οἱ
/ ὑπὲρ τῆς πατρῶας φωνῆς ἀγῶνες σας,
διὰ τοὺς / ὁποίους προσεκτήσασθε τηλικαῦ-
τα δικαιώματα / εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν
Μουσοτρόφων, τὰ / πάντα ἐν ἐνὶ λόγῳ χορη-
γοῦσιν ὑπὲρ ὑμῶν / εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐχέγ-
γυον τὸ ἐνδόσιμον / τοῦ νὰ ἐλπίζῃ τὰ βέλτιστα
ὡς πρὸς τὴν ἡθικὴν / διαμόρφωσιν τῆς ἐν τῷ
Ὀρφανοτροφείῳ νεολαίας / διευθυνομένην τοῦ
λοιποῦ ἀπὸ τὴν φιλογένειαν / καὶ τὰ φῶτα
Σας.

Ὑμεῖς δὲ, ἐφορῶντες τὴν ἐπικαρπίαν τῶν
/ ἀγῶνων Σας, θέλετε ἀπολαμβάνει ἀρίζηλον
/ ἀντ' αὐτῶν ἀμοιβὴν τὰς εὐλογίας τῶν ὀρφα-
νῶν τούτων, καὶ τὴν ἐνδόμυχον / πεποιθήσιν, ὅ-
τι τοὺς ἀνεδείξατε ἱκανοὺς νὰ ἀποδώσουν ἐν
καιρῷ τὰ θρέπτρα πρὸς / τὴν εἰσποιησάμενην
αὐτοὺς Πατρίδα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 19 Μαΐου 1832

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησ. καὶ τῆς Δημοσίου
Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεὺς
Ἰακωβάκης Ρίζος—Νεροῦλδος

Δικαίως λοιπὸν ὁ Νεόφυτος Δούκας συγ-
καταριθμεῖται μεταξὺ τῶν μεγάλων εὐεργε-
τητῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ δικαίως ὁ Ἄνδρέας
Κορομηλᾶς ἔστησε ἐπάνω εἰς τὸν τάφον
του μαρμαρίνην ἀναθηματικὴν στήλην «Αἰ-
ωνίας μνημεῖον εὐγνωμοσύνης» καὶ ἄλλοι
σοφοὶ ἄνδρες συνέθεσαν ἐπιτύμβια ἐπι-
γράμματα, τὰ ὁποῖα εἶναι χαραγμένα εἰς
τὰς τέσσαρας πλευρὰς τῆς μαρμαρίνης βᾶ-
σεως. Ἄς γνωρίσωμεν τὰ δύο:

Δ'. Πλευρά:

«ΚΛΑΥΣΑΝ ΚΑΙ ΜΟΥΣΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟΛΛΩΝ ΑΡΓΥΡΟΤΟΞΟΣ
ΦΟΡΜΙΣΣΕΝ ΓΟΕΡΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΕΝΘΑ ΟΤΕ
ΚΗΡ ΟΛΟΗ ΔΑΜΑΣΣΕ ΤΑΝΗΛΕΓΕΟΣ ΘΑΝΑΤΟΙΟ
ΔΙΟΝ ΝΕΙΟΦΥΤΤΟΝ ΚΑΛΛΙΜΟΝ ΎΨΙΝΟΟΝ
ΟΣ ΒΙΒΛΟΤΣ ΠΟΛΛΑΣ ΓΡΑΨΕΝ ΤΑΣ ΠΡΟΦΡΟΝΙ ΘΤΜΩ,
ΔΩΡΟΝ ΕΔΩΡΗΣΕΝ ΤΕΙΡΟΜΕΝΟΙΣ ΓΕΝΙΗΙ.»

Α'. Πλευρά:

«ΜΟΥΣΩΝ ΜΥΣΤΙΠΟΛΟΣ ΓΕΓΑΩΣ ΠΕΡΙΣΕΜΝ' ΕΜΤΗΣΕΝ
ΤΙΕΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΡΓΙΑ ΠΙΕΡΙΔΩΝ
ΝΕΙΟΦΥΤΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ ΚΛΕΙΝΟΣ ΓΟΝΟΣ ΗΠΕΙΡΟΙΟ
ΟΥ ΣΟΦΙΗΝ ΤΟΣΣΑΙ ΜΑΡΤΥΡΕΟΥΣΙ ΒΙΒΛΟΙ.
ΑΓΝΟΝ Δ' ΕΞΑΝΤΣΑΣ ΔΟΛΙΧΟΝ ΒΙΟΥ ΕΚ ΧΘΟΝΟΣ ΗΡΘΗ
ΕΝΘΑΔΕ ΓΗΡΑΙΟΝ ΣΩΜ' ΑΠΟΔΥΣΑΜΕΝΟΣ»⁽²¹⁾.

ΕΛΕΝΗ Ε. ΚΟΥΚΚΟΥ

(21) Τὸ ἐπίγραμμα αὐτὸ εἶναι τοῦ καθηγ.
Φιλ. Ἰωάννου. Ἴδε Φιλ. Ἰωάννου Φιλολογικά
Πάρεργα, Ἀθήναι 1865, σ. 413.

« ΕΝ ΓΗ ΕΡΗΜΩ »

Γιὰ τὸν ταξιδευτὴ πού χάθηκε
στὶς χώρες τῆς Ἀνατολῆς
τῆ θλιβερῆ ἱστορία
(ὥρα χρυσή παραμυθιοῦ στοῦ τζάκι)
θᾶχης ἀκούσει δίχως ἄλλο.

«...Καὶ δρόμους πῆρε, ἀφῆκε δρόμους,
βουνὰ ψηλά, κάμπους γυμνοὺς,
σ' ἄμμους κι' ἐρήμους πεζοπόρησε
δίχως ποτέ του νὰ σταθῆ
μόνο ζητοῦσε, μόνο γύρευε,
μερονυχτὶς παντοῦ ρωτοῦσε
γιὰ τὸ λευκὸ μὲ τὴ χρυσή
χαίτη μονάκριβο φαρί.
Καὶ ποῦ δὲν πῆγε ποῦ δὲν ἔφτασε,
μὲ τὴ λαχτάρα στὴ ψυχὴ
δίχως νὰ σκέφτεται τὸ πίσω
κι' ἦταν οἱ κίντυνοι πολλοὶ
κι' ἦταν οἱ τόποι ἔρμοι κι' ἄξενοι
κι' οἱ ἀνθρώποι δίχως ἔλεο, δίχως λύπη.
Ὅμως τραβοῦσε καὶ ξεμάκραινε
ρωτώντας καὶ ξαναρωτώντας
ζητώντας τ' ἀκριβὸ φαρί

στῆς γῆς τὰ βᾶθη καὶ τὰ πέρατα.
Καὶ κεῖθε πιά δὲν ξαναγύρισε
κι' οὔτε καὶ ἔμαθε κανεὶς
γιὰ τὸ σκληρὸ ἀφανισμό του».

Γιὰ τοὺς ταξιδευτὲς πού χάθηκαν
—τί σπαραγμὸς τὸ πλῆθος ποῦναι!—
αἱματηρὲς πορεῖες ὀδεύοντας
στὴ φημισμένη Ἀνατολή,
ὄλοι γυρεύοντας κι' ὄλοι ρωτώντας
τὸ ἴδιο πρᾶγμα ὄλοι ζητώντας
(φαρί τὸ παραμῦθι μόνο τῶθελε)
ποιὸς τὸ δάκρυ νὰ κρατήσης;

ᾠ τοὺς ταξιδευτὲς πού χάθηκαν,
καὶ νᾶναι τόσο ὠραῖο τ' ὄνειρό τους,
...νὰ μὴν περάσουν κι' ἀπ' τὴ Δαμασκὸ!

ΠΑΥΛΟΣ ΣΠΥΡΑΛΗΣ

Ο Τ Α Φ Τ Α Σ

Είναι μεγάλος πειρασμός αυτή η βιτρίνα:

«Έμπριμέ παριζιάνικα» (άχ! κάτι σχέδια-θαύμα!) Μόνον από 79 δραχμές και πάνω... Μπλουζες—«δργκάντζα έλβετική» όλομέταξη (μούρλια!). Μόνον από 298 και πάνω... Κασκόλ σέ φανταχτερή ποικιλία (νά σοῦ φύγη τὸ μυαλό)... Καί ἐκεῖνες οἱ τουαλέττες—μέ τὰ «άνσάμπλ»; Μιά ζωνίτσα καί μιὰ τσαντίτσα «μπόξ» μαζὺ μέ τὸ μαῦρο ταφταδένιο φόρεμα! (ὄνειρο!)... Ὅλα μαζὴ γύρω στό ἑκατομμύριο... Δηλαδή, νά τὰ λέμε, δέν εἶναι πολλά. Χωρίς τὰ μηδενικά χίλιες δραχμές! Ὁμολογούμενος «χαρακίρι» τιμῶν ἦταν...

Γιὰ ποιὸν ὁμως;

Ἔκανε νά φύγη ἡ Δήμητρα, γιατί ἐμπόδιζει τὴν κυκλοφορία καθὼς στέκεται στό στενὸ πεζοδρόμιο, ἀκίνητη σὰν ὑπνωτισμένη. Κοντοστάθηκε ὁμως ἔπειτα ἀπὸ λίγα βήματα καί ξαναγυρίζει πάλι στή βιτρίνα.

Ἀχ, νόμιζε ὅτι ἔβλεπε ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὸ διάφανο κρύσταλλο, τὴν ντουλάπα μέ τις ἑκατὸ τουαλέττες τῆς κυρίας Φιφίκας... Κάποτε, φεύγοντας γιὰ μιὰ δεξιῶσι, εἶχε ἀφήσει ὀρθάνοιχτες τις ντουλάπες καί ἡ Δήμητρα, μόνη στό σπῆτι, τις εἶχε θαυμάσει μιὰ πρὸς μιὰ τις τουαλέττες. Εἶχε ἀκόμη δοκιμάσει μερικέες...

Ἀκουγε συχνὰ τὴν κυρία τῆς νά λέη πὼς ἦταν «κοινωνικὴ ἀνάγκη» νά μὴ φορέση δεύτερη χρονιά τὸ ἴδιο φόρεμα κ' ἄς ἦταν ὑπέροχο. «Ἀλλαγὴ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ» ἦταν ὁ νόμος... («Σκληρὸς ὁ νόμος» ἀλλὰ εἶναι ὁμως νόμος!» λέει ἕνα γνωμικό).

Ἔσκυθαν λοιπὸν τὸ κεφάλι σ' αὐτὸν τὸν «νόμο» οἱ ὑποτελεῖς του—μαζὴ καί ἡ κυρία Φιφίκα. Καί ἡ Δήμητρα—θῦμα τῆς ντουλάπας μέ τις ἑκατὸ τουαλέττες—στέκει τώρα ἀκίνητη μπροστὰ στή βιτρίνα καί

δαγκώνει ἑλαφρὰ τὸ δάκτυλό τῆς, κάνοντας τοὺς ὑπολογισμούς τῆς:

...Ἐχει στό μπουλο τρεῖς λίρες ἀκόμη. Περίσσειαν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ οἰκοπεδάκι στό Περιστέρι, πού πήρε μέ τοὺς μισθοὺς δέκα χρόνων σκληρῆς δουλειᾶς...

Καί ἐκεῖνο τὸ κομψὸ φόρεμα ἀπὸ ταφτᾶ, μαζὴ μέ τὰ «άνσάμπλ» ἐκόστιζε «μόνον» ἔννηακόσιες σαράντα χιλιάδες... Οὔτε τρεῖς λίρες!

Ἔνας ὑπαίθριος πωλητῆς στάθηκε τώρα ἐκεῖ κοντὰ καί μαζεὺει τὸν κόσμο γύρω του παρουσιάζοντας στό κοινὸ μιὰ γυμνασμένη μεγάλη πράσινη σαῦρα. Καί ἔπειτα πλασάρει στοὺς περιέργους τὸ ἐμπόρεμά του:

—Μέ δέκα δραχμές κυρίες καί κύριοι... Μὲ δύο τάλληρα δηλαδή, παίρνετε ἕνα πορτοφόλι νάυλον καί τὸ γεμίζετε μέ τὰ ἄλλα δέκα τάλληρα πού θὰ δίνετε γιὰ ἕνα δερμάτινο! Μὴν πετᾶτε τὰ λεφτὰ σας ἀλλοῦ! Τὰ λεφτὰ εἶναι ἀκριβὰ σήμερα... Ὅριστε, διαλέγετε καί παίρνετε. Κάνετε καί τὴν οἰκονομία σας... Φασούλι τὸ φασούλι γεμίζει τὸ σακκοῦλι!...

Ἡ Δήμητρα ἔρριξε μιὰ ἀδιάφορη ματιά καί ξαναγύρισε τὸ κεφάλι στὴν βιτρίνα. Βιαστικοὶ οἱ διαβάτες σκοντάβουν ἀπάνω τῆς, μουρμουρίζοντας γιὰ τὴν ἀφηρημάδα τῆς. Ἀναγκάστηκε νά προχωρήσῃ λίγο καί στάθηκε πάλι, βυθισμένη στίς σκέψεις τῆς:

... Μὲ τὸν μαῦρο ταφτᾶ δέν θὰ μπορούσε πιά νά φοράη τὰ παπούτσια πού εἶχε γιὰ «καλά» τῆς. Δέν ταίριαζαν. Πόσο ἀράγε θὰ στοίχιζε ἄν...

Ἔνας δισταγμὸς διαγράφεται στὰ χαρακτηριστικά τῆς:

Μιὰ σειρὰ ἀπὸ νέες ἀνάγκες ἄρχιζε νά ξετυλίγεται μπροστὰ στὰ ἔκθαμβα μάτια τῆς... Ποῦ θὰ ἔφθανε ἔτσι;

Ἐνίκησε ὅμως τοὺς δισταγμούς της καὶ πῆρε τὴν ἀπόφασί της. Θὰ πάρῃ τὸν ἀκριβὸ ταφτά.

...Στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, εἶναι βεβαία ὅτι τὸν ἀγοράζει μόνο καὶ μόνο γιὰ χάρι τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της... Πόσο θὰ χαρῆ νὰ τὴν δῆ στὸ μπράτσο του ἔτσι καλὰ ντυμένη!

Ἄπλανόδιος πωλητὴς ἔχωσε τὴν σαύρα στὴν τσέπη του, ἄρπαξε τὸ πανέρι μὲ τὰ πορτοφόλια νάυλον καὶ ἔφυγε βιαστικός. Ἕνας ἀστυφύλακας ἐρχόταν νὰ προστατεύσῃ τὴν κυκλοφορία.

★

Τὴν Κυριακή, στὸ σπίτι τῆς θείας της ἢ Δήμητρα, ὁ ἀρραβωνιαστικός της ὁ Σωτήρης καὶ ὁ Μαστρο-Μῆτσος, ὁ ἐργολάβος, σκυμμένοι ὄλοι στὸ τραπέζι τῆς μέσης κάνουν λογαριασμούς.

Ὁ Μαστρο-Μῆτσος ἔβγαλε ἓνα χαρτί γεμάτο ἑλληνικοῦρες, ἀμέτρητες ἀνορθογραφίες καὶ νοῦμερα. Ἦταν ὁ τελευταῖος «προϋπολογισμός» καὶ «μετὰ τελειώνομε» εἶπε. Σὲ λίγο, στὸ οἰκοπεδάκι τῆς Δήμητρας, ἐκεῖ κοντὰ στὸ Περιστέρι, θὰ ἦταν ἐτοιμὴ ἢ φωλιά τοῦ νέου ζευγαριοῦ: Ἀπὸ δωματιάκια καὶ μιὰ ψευτο-κουζίνα—ὄλες οἱ οἰκονομίες τοῦ Σωτήρη ἀπὸ τὸ μεροκάματο τῶν πενήντα χιλιάδων. Τὶς ἔρριξε ἀδίστακτα, ἐκεῖ στὸ οἰκόπεδο τῆς μνηστῆς του. Καὶ ἔπειτα θὰ γινόταν ὁ γάμος.

Ὁ Μαστρο-Μῆτσος ἐρμηνεύει τίς «καλλιγραφίες» του, ὅπως τίς λέει:

«Ἰδρωχρωματισμός 475—(Ἡ μαστοράντζα πρώτη ἔκοψε τὰ τρία μηδενικά!)—Ἐπάλιψις μπετοῦ δαπέδου 325—Ἐξωτερικός σοβάς 700—Ἡλεκτρικὴ ἐγκατάσταση (ἓνα φός) 250.—Κουφώματα (καρφοτά) 3.500. (Κάτι σοῦπα, κάτι μούπες...). Ὁληκόν (αὐτὸ ἐνδιαφέρει περισσότερο): 8.000.

—Δὲ βάζουμε ἐργατικὰ βοηθοῦ, μιὰ πού θὰ βοηθήσῃ ὁ Σωτήρης...

Πρόσθεσε ὁ Μαστρο-Μῆτσος.

Ὁ Σωτήρης ἀνασηκώθηκε ἀπὸ τὸ τραπέζι πρῶτος καὶ ξεροκατάπαιε.

Χμ! Δὲ θὰ φτάσουν τὰ λεφτά μας....

Πῆρε τὴ Δήμητρα κατὰ μέρος καὶ κάνουν πρόχειρο συμβούλιο.

Κάτι λίγα τοῦ ἀπόμειναν ἀλλὰ χρειάζονταν γιὰ τὰ ἔκτακτα τοῦ γάμου. Καὶ ὁ Σωτήρης διορθώνει τὸ κολλάρο τοῦ σακακιοῦ του ποὺ φαίνεται νὰ τὸν στενοχωρεῖ πολὺ τώρα. Ἐπειτα κυττάζει καὶ ξανακυττάζει τὸν «προϋπολογισμό» καὶ προσπαθεῖ νὰ περιορίσῃ τὰ «κοντύλια» του:

—Ἡ ἐπάλιψις τοῦ «μπετοῦ» μπορούσε νὰ γίνῃ κι' ἀργότερα... Καὶ ὁ ἐξωτερικός σοβάς (ἔξυσε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ ἐμπνευσθῇ κι' ἄλλη περικοπὴ)... Ἄς ξεκινούσαν καὶ μὲ λάμπα τοῦ πετρελαίου (πάει καὶ τὸ «φός»)... Ἀλλὰ δὲ γίνεται χωρὶς μιὰ ἐξώπορτα νὰ σὲ χωρίζῃ ἀπὸ τὸν ξένο κόσμο! (μέσα στὸ σπίτι σου ἔχε ὅση φτώχεια θέλεις, δὲ σὲ βλέπει ὁ ἄλλος!). Καὶ ἤθελε ἢ ἐξώπορτα, μὲ μιὰ ἑλαφρὰ «σιδεριά» καὶ πόμολο, κοντὰ στὸ ἓνα ἑκατομμύριο... Αὐτὸ ἔλειπε τώρα!

—Δηλαδὴς οὔτε τρεῖς λίρες γιὰ τὴν ἀκρίβεια... Ἐξήγησε γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος ὁ Μαστρο-Μῆτσος.

Ὁ Σωτήρης σκουπίζει τὸ μέτωπό του ποὺ ἰδρώνει ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῶν λογαριασμῶν.

Ἡ θεία, γιὰ νὰ δώσῃ διέξοδο στὴ δύσκολη στιγμή σερβίρει τὸν καφέ στὸν ἐργολάβο.

—Πάρε κύρ-Μῆτσο!... Ξέρεις ἐσὺ ἀπὸ τέτοιες δυσκολίες...

Ρούφηξε ἐκεῖνος μιὰ γουλιὰ, ἐσκούπισε τὰ μουστάκια του μὲ τὴν ἀνάστροφη τοῦ χεριοῦ του καὶ στήριξε τὴν τραγιάσκα του στὸ γόνατο, γιὰ τὸ ἔγγλυστῶ κάθε τόσο. Ἐπειτα τοὺς παρηγόρησε:

—Μμ! Καὶ βέβαια ξέρω ἀπ' αὐτά! Δὲ χτίζω πολυκατοικίες ἐγώ... Ἐδῶ μὲ τὴ φτωχολογιά τὰ βολεύουμε. Τὴν μιὰ μέρα νὰ κόψουμε πλῆθρα γιὰ κανένα λαθραῖο—«ἐκτὸς σχεδίου»... Τὴν ἄλλη θὰ συγυρίσωμε κανένα ψευτοδωματιάκι στὸν συνοικισμό...

Ἐπειτα πῆρε βαθειὰ ἀναπνοή, βλέποντας τὸ ἀδιέξοδο:

—Ἐ, ὕγεια νάναί... Ἀργότερα θὰ τὸ τελειώσετε παιδιά μου. Κι' ἐδῶ εἴμαστε!

Ἐτοιμάσθηκε νὰ φορέσῃ τὸ κασκέτο του. Ἐπειτα, ὄρθιος ἔδωσε νέες συμβουλές του στὸν Σωτήρη καὶ νέες ἐλπίδες:

—Τ' ἄλλα μπορεῖ νὰ γίνουν κι' ἀργότερα... Ἀλλὰ τὰ κουφώματα δὲ μπορεῖ,

θά τὰ προτιμήσης. Αὐτὰ κάνουν τὸ γιὰ πὶ σπιτί... Θά'λεγα μάλιστα νὰ γίνουν περ-
στά ὄχι καρφωτά... Αὐριο, πὸν λές, ρί-
χνεις ἓνα μωσαϊκάκι χάμου, τὸ ἀνεβάζεις
μιά κλάσι τὸ σπιτάκι σου, νοικιάζεις κι'
ἓνα δωμάτιο...

Ὁ Σωτήρης καὶ ἡ Δήμητρα τὸν κύτ-
ταζαν μὲ ἀγωνία νὰ φεύγη...

Αὐτὴ ἡ δυσκολία ἐσήμαινε πάλι νέα ἀ-
ναβολὴ στὸν γάμο.

Γιὰ ἓνα ἑκατομμύριο! Κι' ὄχι ὀλόκλη-
ρο! Γιὰ μιὰ ἀπλὴ ἐξώπορτα μὲ φτηνὴ σι-
δεριά... οὔτε τρεῖς λίρες... Μὰ ἔλα δὰ πὸν
ἔδῳ στέρευε τὸ νερό...

Ὁ Σωτήρης ξεπροβοδίζει τὸν ἐργολάβο.

Καὶ μένει μόνη τῆς ἡ Δήμητρα, ὄρθια,
σκεπτικὴ, δαγκώνοντας ἑλαφρὰ τὸ δάκτυ-
λο... Ὅπως ἀκριβῶς μπροστὰ στὴ βιτρι-
να μὲ τὸν ἀκριβὸ ταφτᾶ...

Νὰ σκέπτεται τὴ ντουλάπα τῆς κυρίας
Φιφίκας ἢ τὸν ταφτᾶ μὲ τὰ «ἀνσάμπλ»;
Τὸν εἶχε πληρώσει ἀκριβῶς ὅσο ἐκόστιζε
μιὰ ἀπλὴ ἐξώπορτα μὲ τὴ σιδεριά καὶ τὸ
πόμολο.

Τὴν λυπήθηκε ἔτσι πὸν τὴν εἶδε ὁ Σω-
τήρης γυρίζοντας ἀπὸ ἔξω.

—Ἐ, ἔχει ὁ Θεός! Ὁ' ἀργήσουμε πάλι
λιγάκι... Ἄλλὰ κᾶτι ἀπὸ δῶ, κᾶτι ἀπὸ κεῖ,
θά τὰ οἰκονομήσουμε κάποτε.

Τῆς εἶπε μαλακὰ παίρνοντας κι' αὐτὸς
θάρρος.

★

Τὴν ἄλλη Κυριακὴ ἡ Δήμητρα παρου-
σιάστηκε στὸ Σωτήρη μὲ τὸ ταφταδέλιο
φόρεμα.

—Μὲ γειά σου, μὲ γειά σου... Τῆς εἶπε
ἐκεῖνος χωρὶς πολλὴ ὄρεξι.

Ἐκεῖνη ἐπέμενε νὰ μάθη τίς ἐντυπώσεις
του. Καὶ ὁ Σωτήρης, κυττώντας λοξὰ τὸν
ἀπέναντι τοῖχο τῆς «ἀνοιξε τὴν καρδιά
του»:

—Νά... Γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐμένα
μοῦ ἄρεσε πὸ πολὺ ἐκεῖνο τὸ ἀπλὸ φορε-
ματάκι πὸν φοροῦσες, δταν συναντηθήκαμε
γιὰ πρώτη φορὰ...

ΟΥΤΙΣ

ΚΥΤΤΑΞΕ ΠΑΝΩ ΚΑΙ ΖΗΣΕ

Francis C. Anberson

Ἄπὸ τίς πεδιάδες πὸν ἔφραξαν οἱ κοπριές κι' ἡ λάσπη... κύτταξε τοὺς καθαροὺς
πράσινους λόφους μὲ τὸν ὕψηλὸ πόθο.

Ἄπὸ τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἀδερφὸ σου, πὸν δέθηκε μὲ τίς ἀλυσίδες τῆς ἀγνοίας καὶ
τῆς ἀμαρτίας

...Πρόσβλεψε μ' ἐλπίδα στὸν ἀδερφὸ σου, πῶς μπορεῖ νὰ καλυτερεύσει κι' ἡ καρ-
θ' ἀνοίξει πλατιά νὰ τὸν δεχτεῖ.

Ἄπ' τὸ μολυσμένο, ἀχρωμάτιστο καὶ στυφὸν ἀγέρα, πὸν βαρὺς στριφογυρίζει καὶ
κοίτεται...

Κύτταξε πάνω, ἄπλωσε καὶ ξανάνοισε μὲ τὸ δροσερὸ καὶ γαλάζιον οὐρανὸ.
Περπάτησε μὲ τὰ πόδια, πὸν σέρνονται ἀνάμεσα στὴ λασπώδικη καὶ σάπια μᾶζα
τῶν φύλλων πὸν ἔπεσαν ὅταν τὸ καλοκαίρι πέθανε... Μὰ νά, κύτταξε στ' ἄγονα
κλαδιά νὰ μπουμπούκια τῆς ζωῆς, πὸν μάλιστα
ὁ θάνατος δὲν μπορεῖ νὰ κρύψει.

Πέρα ἀπ' τὸ ἀργό, θολὸ ρεῦμα πὸν φέρνει ὄλη τὴ μόλυνση τοῦ παρελθόντος
πὸν κλείνει ἡ πόρτα σου... κύτταξε τὸ κρουσταλέλιο

βουνίσιο ρυάκι ὅ,τι κρατεῖ σήμερα
στὴν ἀποθήκη του.

Γνώρισε τὰ ἐλαττώματά του, τὰ λάθη πὸν ἔκανες καὶ πὸν
πνίγουν τὸ περιθώρι τῆς καρδιάς σου

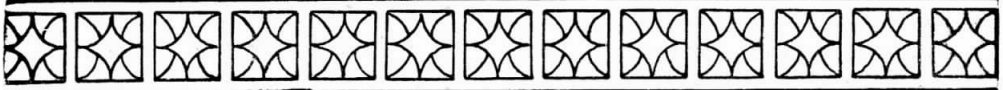
μὲ τ' ἀγριόχορτα... διάβασε τὸ νόμο τῆς ζωῆς ξανά,

τὸ κάλεσμα σὲ κινεῖ μπροστὰ καὶ σὲ κρατᾶει γιὰ τὸ δῶρο—τοὺς νέους σπόρους.
Σηκώνουμε τὰ μάτια μας πάνω, κι' ἡ καρδιά μας ἔξω μόνη κραυγάζει:

«Εὐχαριστεῖ τὸ Θεὸ τούτη τὴ μέρα, καὶ κάθε μέρα πὸν εἶναι ἐμπρὸς κι' ἀγνωστος!»
Εὐχαριστίες κάνοντας ὄχι τόσο γιὰ ὅ,τι εἶναι δοσμένο ἀπ' τὴ ζωὴ σὲ μένα,

ὅσο γιὰ ὅ,τι ἐγώ, στὸ κύτταγμα πάνω, μπορῶ νὰ ἰδῶ.

Ἀπόδοση: Φοίβου Δέληφ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΝΔΗΜΕΙ ΑΡΑΓΕ ;

Φοβούμεθα, ὅτι ἤρχισε νὰ ἐνδημῆ εἰς τὴν χώραν μας ἡ ἐπάρατος ἐκεῖνη νόσος ἡ ὁποία λέγεται ἀναισθησία! Διότι ἄλλως δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ πῶς, ἐνῶ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἀνεκοινώθησαν νεώτερα πορίσματα, ἐξόχως ἀνησυχητικά, σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ μισοῦ σχεδὸν μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν τούτοις δὲν συγκινούμεθα. Πράγματι, ἐγράφη, μῆνες τώρα, ὅτι ἐπὶ πληθυσμοῦ ἐπτὰ ἑκατομμυρίων ἐννεακοσίων δέκα ἑξ χιλιάδων Ἑλλήνων, τὰ τρία ἑκατομμύρια ἑπτακόσρια εἴκοσι χιλιάδες στεροῦνται τῶν μέσων πλήρους διατροφῆς, διότι δύο ἑκατομμύρια τετρακόσιες εἴκοσι χιλιάδες εἶναι ἄποροι, τριακόσιες χιλιάδες εἶναι ἄνεργοι, καὶ ἕνα ἑκατομμύριον ἀσχολοῦνται ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἔπρεπε, ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἡ πλήρης ἀπασχόλησις.

Εἶναι μήπως οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ ἀνακριβεῖς, ὑπερβολικοί; Μακάρι! Τότε ὅμως ἄς γίνῃ ἔλεγχος διὰ νὰ μάθωμεν ποιοὶ εἶναι οἱ ἀκριβεῖς ἀριθμοί, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν.

Ἐὰν ὅμως οἱ ἀνακοινωθέντες ἀριθμοὶ εἶναι ἀκριβεῖς, τότε ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ μάθῃ ποῖον ἄλλο θέμα ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ θέμα πῶς θὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν δυστυχίαν μας αὐτὴν; Εἴτε ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς, εἴτε ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς, εἴτε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς σκοπιμότητος, ἐθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἀτομικῆς ἐπὶ τέλους, εἶναι νοητὸν ὅτι ὑπάρχει θέμα, ὃχι σπουδαιότερον, ἀλλ' ἀμιλλώμενον κάπως εἰς σπουδαιότητα μὲ τὸ θέμα αὐτό;

Ἄλλὰ τί πρέπει νὰ εἰπῆ κανεὶς ἀπὸ τῆς πνευματικῆς, τῆς χριστιανικῆς ἀπόψεως; Εἰς μίαν χώραν, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς εἶναι πιστὸς εἰς τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις του ὅσον ὀλίγοι ἄλλοι λαοὶ καὶ δείχνει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του καὶ σεβασμὸν καὶ στοργὴν ὑποδειγματικὴν, εἰς μίαν τοιαύτην χώραν

ἡ Ἐκκλησία — καὶ ἐννοοῦμεν ὄχι μόνον τὴν διοίκησιν ἀλλὰ καὶ τὸ εὐσεβὲς καθ' ὅλου πλήρωμα — δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη αὐτὸ ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν θέμα; Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουιν συνεδριάσεις ἐπὶ συνεδριασεων, συσκέψεις ἐπὶ συσκέψεων, ἔκτακτοι σύνοδοι τῆς Ἱερωσίας, συνέδρια τῶν σωματείων, ἐπιστρατεύσεις εἰδικῶν καὶ μὴ εἰδικῶν; Δὲν θὰ ἔπρεπε ἐπιτελεῖν νὰ καταρτισθοῦν, διὰ νὰ γίνῃ κάποιο σχέδιον, κάποια μελετημένη καὶ συντονισμένη ἐργασία, καὶ νὰ ἰδοῦμε τί τέλος πάντων ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ διὰ νὰ ἀντιμετωπισθῆ ἡ φοβερὰ αὐτὴ κατάσταση;

Καὶ ὅμως δὲν γίνεται τίποτε! Νὰ κατηγορήσωμεν; Ποῖον; Μὰ.. τὸν ἑαυτὸν μας πρῶτα-πρῶτα. Ἄλλ' ἀντὶ κατηγοριῶν ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα:

Μήπως ἄρα γε ἐνδημῆ πλέον εἰς τὴν χώραν μας ἡ νόσος ἡ ὁποία λέγεται ἀναισθησία;

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΘΗ

Φαίνεται ὅτι αὐτὴν τὴν φορὰν, μὲ τοὺς σεισμοπλήκτους τῆς Θεσσαλίας ἄτι ἔγινεν ἀπὸ τὸ κράτος. Καὶ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι ἡ πείρα ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους ἔγινε μάθημα, ἀφοῦ δυστυχῶς ἤρχισε νὰ διαθέτῃ ἡ χώρα μας τὸ κεφάλαιον αὐτὸ πὸν λέγεται: πείρα θεομηνιῶν. Ἄλλὰ μὲ τὴν κρατικὴν ἀντιμετώπισιν, τὸ ζήτημα βεβαίως δὲν ἔληξε. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει οὐδενὸς ἡ διαβεβαίωσις ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναλαμβάνωνται οἱ σεισμοὶ ἴσως καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος, τὸ ζήτημα ἔχει καὶ αὐτὴν τὴν πλευράν, τὸ τί θὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον, διὰ μελλούσας, τυχὸν συμφορᾶς.

Ἡ σιγή αὐτὴ, ἃς ἐπιτραπῆ ἡ ἔκφρασις, ἐβράχυνε νὰ φωνάζῃ συνεχῶς ὅτι τὸ θέμα τῶν σεισμοπλήκτων πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῆ μὲ πληρότητα σχεδίου καὶ μὲ ὄλην μας τὴν κα διὰ. Ὅτι ἐκεῖνο πὸν ἔχει γίνῃ ἔως τώρα εἶναι ἀπλῆ ἀπαρχή,

καὶ δὲν προσεγγίζει κἄν τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς. Νὰ εἰποῦμε πάλιν καὶ διὰ τὴν νέαν αὐτὴν θεομηνίαν τὰ ἴδια πράγματα... τί ὠφελεῖ;

Καὶ ὅμως κάτι ὠφελεῖ. Ἴσως μὲ κάτι τέτοια ὀξείας μορφῆς συμπτώματα θὰ ἀφυπνισθοῦμε, ὥστε νὰ καταπολεμηθῇ αὐτὴ ἡ ἀναισθησία μας περὶ τῆς ὁποίας εἰς τὸ προηγούμενον μας σημείωμα ὀμιλοῦμεν καὶ ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται καὶ ὡς πρὸς τοὺς σεισμούς.

Εἰς τὸ τέλος-τέλος Χριστιανισμὸς εἶναι ἀγάπη, καὶ ἀγάπη ἔμπρακτος. Καὶ ἐὰν εἰς τὰς θεομηνίας δὲν δειχθῇ ἀγάπη, ἅς ἐτοιμαζώμεθα τότε, παρὰ πᾶσαν πνευματικὴν ἀνθησιν τῆς σήμερον, ἅς ἐτοιμαζώμεθα διὰ πνευματικὰς πλέον θεομηνίας τῆς αὔριον! Θὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς σημερινῆς σπορᾶς, τῆς ἐλλείψεως ἀγάπης.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δείχνει τὴν ἀγάπην του εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία ἐπὶ κεφαλῆς ἀλλὰ καὶ καθόλου ὅ,τι τὸ ἐνσυνειδήτως χριστιανικὸν εἰς τὸν τόπον, πρέπει νὰ κινητοποιηθῇ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην εἰς τὸν δοκιμαζόμενον λαόν, ἔμπρακτον, πλουσίαν καὶ ἀποτελεσματικὴν!

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Πλησιάζουν νὰ συμπληρωθοῦν δέκα χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ τὸ παρὸν περιοδικόν, μὲ τὸ ἄρθρον τοῦ Π. Μελίτη «Χριστιανισμὸς καὶ πολιτικὴ», ἐξεκαθάρισε τὴν στάσιν ὅχι μόνον τῶν «Ἀκτινῶν» ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης συγγενοῦς προσπαθείας ἔναντι τῆς πολιτικῆς. Ἡ δεκαετία αὐτὴ ποὺ ἐπέφρασεν, ἀπετέλεσε, φρονοῦμεν, ὅ,τι ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τραγὴ ἀπόδειξις τοῦ πόσον ἡ γραμμὴ αὐτὴ τῆς πλήρους, τῆς σχολαστικῆς ἀποχῆς ἀπὸ ὅ,τι δήποτε ἔχει σχέσιν μὲ πολιτικὰ κόμματα, πόσον, λοιπόν, ἡ γραμμὴ αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ζωὴ τῆς προσπαθείας μας. Ἀκόμη τὰ δέκα χρόνια ποὺ ἐπέφρασαν ἀποδεικνύουν πόσον ἡ γραμμὴ αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ὀρθή.

Ἄς ἐπαναλάβωμεν, λοιπόν, καὶ τώρα εἰς πάντα ἐρωτῶντα, διαποροῦντα, ἐλπίζοντα, φοβούμενον: Δὲν πρόκειται νὰ

γίνῃ ἡ παραμικρὰ παρέκκλισις ἀπὸ τὴν γραμμὴν αὐτὴν. Καὶ ἀπάντησιν καλυτέραν εἰς οἰουσδήποτε διαλογισμοὺς δὲν ἔχομεν ἀπὸ τὸ προγραμματικὸν ἄρθρον ἐκεῖνο ἀφ' ἑνός, τὴν ἔκτοτε πιστὴν, σχολαστικὴν καὶ κατὰ γράμμα μὲχρις ἴωτα καὶ κεραίας τήρησίν του ἀφ' ἑτέρου.

Ἄς τὸ διαβάσουν, λοιπόν, ἄλλην μίαν φορὰν τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον, ὅσοι ἔχουν τοιαύτας ἀπορίας. Εἶναι εἰς τὸ τεῦχος Σεπτεμβρίου 1945, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἀνατυπωθῆ εἰς ἴδιον τεῦχος εἰς τὰς ἐκδόσεις τῆς «Δαμασκοῦ». Ἄς ἴδουν καὶ τί ἐγινε μὲ τὰς βάσεις αὐτὰς κατὰ τὴν δεκαετίαν ποὺ ἐπέφρασεν ἔκτοτε. Θὰ ἔχουν ἔτσι ἐμπρός των καὶ τί θὰ γίνῃ εἰς ὅσας δεκαετίας δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἐκδηλοῦται τοιαύτη χριστιανικὴ προσπάθεια, ὡς ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν καὶ αἱ «Ἀκτίνες» διακονοῦν.

ΕΝΑ ΑΔΕΛΦΙΚΟΝ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος, τί θὰ γράφῃ ἄρᾳ γε ὅταν θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ θέμα ποὺ λέγεται «Κύπρος»; Πῶς θὰ εὐρίσκῃ τρόπον διὰ νὰ δικαιώσῃ ὅχι ἠθικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως στοιχειώδους λογικῆς καὶ πολιτικῆς σκοπιμότητος ἀκόμη, τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν, μεγάλην φίλην καὶ σύμμαχον δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν τόσοι κοινοὶ ἀγῶνες μᾶς ἔχουν συνδέσει, τηρεῖ ἔναντι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους;

Φαίνεται, ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ εἰσέρχεται πλέον εἰς μίαν φάσιν ἐξόχως ὀξείαν. Ποίαν ἀνεκτίμητον ὑπηρεσίαν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς βρετανικῆς αὐτοκρατορίας θὰ προσφέρῃ ἡ δεξυτῆς αὐτὴ δὲν ἠμποροῦμε νὰ τὸ καταλάβωμε. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, μὴ διαθέτοντες τῆς περιέργου αὐτῆς διπλωματίας τὴν ἀμφίβολον διορατικότητα καὶ τὸν ἐλιγμὸν τοῦ ἀνεξιχνιάστου, μὲ τὴν ἀπλότητα ἡ ὁποία καθώριζε πάντοτε καὶ τὰς σχέσεις μας καὶ τὴν αὐτοθυσίαν ἀπέναντι λαῶν ποὺ τοὺς ἐθεωρούσαμε φίλους καὶ συμμάχους, ἡμεῖς ἠξυέρομεν κάτι ἄλλο. Ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας τρόπος οἰασδήποτε δικαιολογίας διατὶ τετρακόσιες εἴκοσι χιλιάδες Ἕλλήνων νὰ μὴ ἐνωθοῦν μὲ τὴν πατρίδα τους.

Καὶ ὅταν θὰ ἐνωθοῦν—διότι θὰ ἐνω-

θοῦν! — τότε νὰ τὸ δῆτε: ὄλοι οἱ περίφημοι Ἄγγλοι... Ταλλεϋράνδοι, θὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι ὁ μέχρι τοῦδε βίαιος χωρισμὸς ἦταν ἓνα ἔγκλημα ἢ, ἂν προτιμοῦν, κᾶτι χειρότερον ἀπὸ ἔγκλημα: λάθος!

Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι αὐτὰ πρέπει ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ὁμολογοῦνται, δὲν πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ διαγινώσκωνται. Αὐτό, βλέπετε, εἶναι ὑψηλὴ διπλωματία!

Ὅπως δὴ ποτε αἱ «Ἀκτίνες», μὴ διαθέτουσαι κανενὸς εἶδους διπλωματίαν, θὰ πέμπουν ἄλλην μίαν φορὰν τὸν ἀδελφικὸν των χαιρετισμὸν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας οἱ ὅποιοι δὲν ζητοῦν τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο πού θεωρεῖται τὸ πρῶτον στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας!

ΚΑΙ ΕΙΣ ΧΡΥΣΟΥΝ ΑἪΩΝΑ

Τὸ θέμα τῶν σχέσεων τοῦ χριστιανισμοῦ μὲ τὸν οὐμανισμόν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν σπουδῶν τῶν ἀρχαίων κλασικῶν δηλ. κυρίως τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, μᾶς ἀπησχόλησε καὶ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἀκόμη περισσότερο. Ἐνδιαφέρον ὅμως εἶναι ὅτι συγκινεῖ πλέον καὶ τὴν ξένην κοινὴν γνώμην καὶ δὴ ὄχι πλέον μόνον τοὺς εἰδικούς ἀλλὰ καὶ τὰ εὐρύτερα στρώματα τῆς κοινῆς γνώμης. Οὕτω τὸ πασχαλινὸν κύριον ἄρθρον τῶν Κυριακάτικων «Times» ἦτο ἀφιερωμένον ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σταματήσῃ ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Μία ὥραία ἀνάπτυξις τοῦ τί θὰ ἐγίνετο μὲ μίαν τοιαύτην σύνθεσιν ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τοῦ ἀρθροῦ αὐτοῦ πραγματικῶς ἐμπνευσμένην. Εἶναι κᾶτι τὸ πολὺ ἐνθαρρυντικόν.

Οἱ δύο παράγοντες αὐτοί, ἡ ἀρχαία πίστις καὶ ἡ «καινὴ διδαχὴ» τὴν ὁποίαν ἐκήρυσεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς Ἀθήνας, καιρὸς εἶναι πλέον νὰ μὴ θεωροῦν ἀλλήλους ὡς ἐχθρούς. Τὸ ὁποῖον σημαίνει, ὅτι αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ δὲν ἔμπορουν πλέον νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς «καμουφλάζ» τῆς ἀντιχριστιανικῆς ἀρνήσεως καὶ ἡ χριστιανωσύνη πρέπει νὰ μάθῃ τὴν τέχνην νὰ ἀξιοποιῇ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Καὶ οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πού ἔδωσαν τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς Χριστιανωσύνης θὰ εἶναι οἱ ἀριστοὶ διδάσκαλοι τῆς τέχνης αὐτῆς, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ καὶ εἰς ἓνα νέον χρυσοῦν αἰῶνα, ἀκριβῶς εἰς τὴν σημερινὴν μαῦρην ἐποχὴν!

ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

Ἐλέχθη—καὶ πολὺ σωστά—ὅτι ἡ ἀρνητικὴ νοοτροπία τῆς περασμένης γενεᾶς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην Φέξη, ἡ ὁποία εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ ἐκδόσεις ὑλιστικοῦ περιεχομένου. Ἦτο βλέπετε ἡ ἐποχὴ, ὅπου ὁ ὑλισμὸς ἐπόζαρεν ὡς τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς ἐπιστήμης, ἐνῶ τώρα πρέπει νὰ ψάξῃς διὰ νὰ εὔρῃς ἓνα ἐπιστήμονα ὁ ὁποῖος ὄχι νὰ τὸν παραδέχεται ἀλλὰ νὰ τὸν συζητῇ ἔστω εἰς τὰ σοβαρά.

Σήμερον βεβαίως μία τοιαύτη βιβλιοθήκη δὲν θὰ ἠμποροῦσε οὔτε κᾶν τὴν πρώτην ἐμφανισίαν της νὰ κάμῃ. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετόν. Χρειαίεται καὶ ἡ ἐργασία τῆς θετικῆς δημιουργίας καὶ ἀντιμετωπίσεως. Εἰς τὰς ἐκδόσεις «Ψυχολογία καὶ ζωὴ» τοῦ «Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς» ἔχομεν μίαν συμβολὴν διὰ τοιαύτην θετικὴν ἐργασίαν,— θὰ ἐλέγαμεν διὰ τὴν κατὰ τὸ 1954 διδομένην ἀπάντησιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην Φέξη — τὸ βιβλίον τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ καὶ μέλους τῆς Ἱατρικῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας Jean Lhermitte «Ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ σκέψις».

Εἰς μίαν ὥραϊαν μετάφρασιν τοῦ ἱατροῦ κ. Δημ. Χαροκόπου, τὸ βιβλίον αὐτὸ κατατοπίζει ἐπὶ ὄλων αὐτῶν τῶν θεμάτων τῶν σχετιζομένων μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγεται ἀκριβῶς ἡ ὑλικὴ πλευρὰ τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἀπόσταγμα ἐργασιῶν πού ἐγιναν τὸ ἔτος 1950 εἰς τὸ Λονδίνον εἰς ἓνα συνέδριον νευρολόγων καὶ βιολόγων ἐπ' αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν θεμάτων καὶ ἀποδίδει πλήρως ἐκεῖνο πού εἶναι ἡ τελευταία λέξις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου.

Νὰ εἶχεν ἐκδοθῇ τὸ βιβλίον αὐτό, ὅταν

αὶ ἐκδόσεις τῆς βιβλιοθήκης Φέξη ἐπροσπαθοῦσαν νὰ πείσουν τὸν οἰονδήποτε Ἑλληνα γυμνασιόπαιδα, ὅτι δὲν ὑπάρχει πνεῦμα, δὲν ὑπάρχει ψυχὴ, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὕλην, τόσον εἰς τὸν κόσμον τοῦ ὄντος ὅσον καὶ εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον, κατὰ ἀναπότρεπτον συνέπειαν!

Ἐὰν ὑπῆρχε τότε τὸ βιβλίον αὐτό... νὰ σκεφθῆ κανεὶς, πόσοι σπουδαῖοι ὄντως ἀνθρώποι, ποῦ πῆγαν «στράφι», διότι ἐστραβώθησαν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ πνευματικὸν εἰς τὸν κόσμον, θὰ ἦσαν πραγματικοὶ πνευματικοὶ ἐργάται καὶ ἡγήτορες!

Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀφοῦ ὑπῆρξε τὸ κύμα τῆς καταστροφῆς, ὑπάρχει τώρα τὸ κύμα τῆς πνευματικῆς ἀνορθώσεως. Μόνον ὅτι καὶ τὸ κύμα αὐτὸ χρειάζεται τὴν ἀξιοποίησίν του. Καὶ διὰ νὰ τραφῆ ἀκόμη κανεὶς πρέπει ὄχι μόνον νὰ ὑπάρχη τροφὴ ἀλλὰ νὰ ὑπάρχη καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ τὴν προσλάβῃ, καὶ θὰ τὴν ἀφομοίωσῃ μέσα του. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον θεωροῦμεν ὑποχρέωσιν, ἀκριβῶς διὰ τὸν ὑγιᾶ πνευματικὸν μας προσανατολισμόν, νὰ συστήσωμεν ὅπως ἰδιαίτερος τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Γάλλου σοφοῦ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Καβαρνός, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπεῖ ἄριστα τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βορείου Καρολίνας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὅπου διδάσκει, μᾶς ἔχει βέβαια προσφέρει πολλὰς συμβολὰς αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον ἔχουν ἰδιάζουσας ἐπιστημονικὴν ἀξίαν ἀλλ' ἀποτελοῦν καὶ ἀρίστην ἐθνικὴν προβολήν. Θὰ ἠθέλαμεν ὅμως, ἀκριβῶς ἐν σχέσει καὶ μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ ἐμφανισθῆ ἡ ἀξία τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, νὰ παρουσιάσωμεν μίαν ἐργασίαν του περὶ τῆς αἰσθητικῆς ἀξίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Athene».

Πυκνὴ, μὲ μελέτην καὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἀλλὰ καὶ ἀναγωγὴν εἰς τὰς γενικὰς ἀρχάς, ἐνημερωμένη καὶ φιλοσοφημένη, μὲ γνώσιν καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐργασιῶν, ἡ ἐργασία αὐτὴ «The Aesthetics of

Byzantine Art», εἶναι κάτι ποῦ πρέπει νὰ τὸ χαιρετήσωμεν ἰδιαίτερος.

Ἐξ ἄλλου, ἀναγνώστης μας ἀπὸ τὸ Μίτσιγκαν μᾶς ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ κριτικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν, σχετικῶς μὲ ἐργασίας ὡς πρὸς τὴν βυζαντινὴν ζωγραφικὴν καὶ γενικῶς τὴν βυζαντινὴν τέχνην.

Καὶ νὰ σκεφθῆ κανεὶς ὅτι δὲν εἶναι δὰ καὶ τόσος πολὺς χρόνος, ὅπου καὶ μόνη ἡ λέξις Βυζάντιον προεκάλεε δυσφορίαν τῶν «προοδευτικῶν» καὶ βυζαντινισμὸς ἐθεωρεῖτο ταυτόσημος μὲ πᾶσαν ὀπισθοδρομησιν πρὸς τὸ σκότος, καὶ παντὸς πολιτισμοῦ τὴν ἀπάρνησιν. Καὶ ἀκόμη νὰ σκεφθῆ κανεὶς, ὅτι τοιαῦται προκαταλήψεις, τὰς ὁποίας κανεὶς δὲν παίρνει σήμερον εἰς τὰ σοβαρά, ὠδήγησαν ὅμως εἰς μίαν νοοτροπίαν μὲ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα, δυστυχῶς, πρέπει πλέον νὰ τὰ ἀρῶμεν εἰς τὰ σοβαρά!

ΟΙ ΑΓΡΟΤΑΙ ΜΑΣ

«Πάλιν καὶ πολλάκις» θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα τῶν ἀγροτῶν, τὸ θέμα τῆς ὑπαίθρου. Τὸ ἐπανελάβομεν καὶ θὰ τὸ ἐπαναλαμβάνωμεν. Βεβαίως εἶναι συμφορὰ τὸ ὅτι Ἑλλάς καταντᾷ νὰ εἶναι αἱ Ἀθῆναι. Ἄλλ' ἡ συμφορὰ αὐτὴ τῆς ἀστυφιλίας δὲν θὰ πολεμηθῆ μὲ στεῖρα, ἄψυχα, καὶ ἀνελικρινῆ συνθήματα: «κάτω ἡ ἀστυφιλία» κτλ. Χρειάζεται ἐργασία, ἀγὼν διὰ νὰ κάμωμεν φορητὴν τὴν ζωὴν τοῦ κατοικοῦ τῆς ὑπαίθρου, ὅποτε δὲν χρειάζεται αὐτὸς συνθήματα διὰ νὰ μὴν ξεπιτωθῆ.

Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως θὰ ἠθέλαμεν νὰ συστήσωμεν ἰδιαίτερος τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἄρθρου τοῦ συνεργάτου μας κ. Δ. Χριστοφίδου εἰς τὸ παρὸν τεῦχος μὲ τὸν τίτλον «Αἱ κοινότητες τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις» ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποῖαν μᾶς ἔστειλε ἕνας δημοδιδάσκαλος σχετικῶς μὲ τὸ δράμα τοῦ σημερινοῦ ἀγρότου καὶ τὴν ὁποῖαν δημοσιεύομεν κατωτέρω. Εἴτε ἀθηναῖοι εἴτε κάτοικοι τῶν πλέον ἀπομακρυσμένων χωριῶν, οἱ ἀναγνώσται μας ἔχουν πολλὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τοῦ

ἄρθρου καὶ τῆς ἐπιστολῆς... Καὶ ἐπιφυλάσσομεθα νὰ ἐπανέλθωμεν!

ΕΝ Τῷ ΚΑΘΕΥΔΕΙΝ

Δὲν ξεύρομεν ἂν ἔχη νόημα νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἐφέτος ὅ,τι κάθε χρόνον τονίζομεν, ὅτι πρέπει τέλος πάντων κάποιος νὰ ἐνδιαφερῆθῃ διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀξιοποίησιν τῶν κατασκηνώσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ τοῦτο τὸ καλοκαίρι θὰ πλημμυρίσουν τὴν Ἑλλάδα. Αἱ παιδικαὶ κατασκηνώσεις ἀφ' ἑνός, κατόπιν αἱ κατασκηνώσεις οἰκογενειῶν εἰς διαφόρους ἑξοχάς, προσφέρουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μίαν ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐργασθῆ καὶ νὰ δώσῃ τροφοδοσίαν καὶ νὰ δημιουργήσῃ ψυχικὸν δεσμόν, ὃ ὁποῖος θὰ κάμῃ θιάματα! Τίποτε ἄλλο, καὶ μόνον αὐτὸ ἂν ἐγίνετο κάθε καλοκαίρι, θὰ ἦτο κατὰ πού θὰ ἔφερε καρποὺς καὶ θὰ εἰσέδιδε βαθειὰ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διότι καὶ τὸ παιδί εἰς τὴν κατασκήνωσιν εἶναι περισσότερον εἰς τὴν διάθεσιν τοιαύτης ἐργασίας παρὰ ὅταν γυρίζῃ εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως ἀλλὰ καὶ ὁ ἐνήλικος εἰς τὴν ἑξοχὴν εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερον προσιτὸς διὰ τοιαύτην προσπάθειαν, παρὰ ὅταν εἶναι εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὴν τύρβην τὴν παντοειδῆ.

Δὲν ἔχομεν σκεφθῆ τί τεραστίαν εὐκαιρίαν ἀποτελοῦν αὐταὶ αἱ κατασκηνώσεις. Κατατριβόμεθα εἰς πράγματα ἀσυγκρίτως μικροτέρας σπουδαιότητος, ἢ εἰς ὄνειρα καὶ σχέδια ἀσυγκρίτως μικροτέρου ρεαλισμοῦ — ὅταν βέβαια δὲν κατατριβόμεθα μὲ ἄλλα τρισευρότερα — καὶ ἀφίνομεν μίαν τοιαύτην ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν νὰ πάῃ χαμένη.

Δηλαδή ἀκριβῶς χαμένη δὲν πάει. Χρησιμοποιεῖται ὡς εὐκαιρία. Μόνον ὅτι δὲν χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται... μὰ διαβάστε εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον κεφ. ιγ' 25 «ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἤλθεν ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρε ζιζάνια...»

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ἜΤΟΥ ΦΤΩΧΟΥ ΤΟ ΔΙΚΙΟ,

Ἀξιότιμο κ. Διευθυντά,

Αἱ κατ' ἐπανάληψιν δημοσιευθεῖσαι σχετικαὶ διατριβαὶ εἰς τὰς «Ἀκτίνες» μοῦ ἔφεραν εἰς μνήμην τὰ ἀκόλουθα τὰ ὁποῖα, νομίζω, βοηθοῦν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τῆς Ἀστυφιλίας.

Μαζὺ μὲ συναδέλφους ἐφοίτων κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1929-30 εἰς τὸ Γεωργικὸν Φροντιστήριον τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Μίαν ἡμέραν σεβαστὸς μου καθηγητῆς διδάσκων ἡμᾶς παρενέβαλε καὶ τὰς φράσεις «οἱ δημοδιδάσκαλοι τῶν Ἐπαρχιῶν πού ζῆτε στὰ χωριά ἐν μέσῳ τῶν ἀγροτῶν ἔχετε ὑποχρέωσιν νὰ πολυμήρητε τὸ ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας διδάσκοντες τοὺς χωρικοὺς νὰ κυττάζουν τὰ κτήματά των καὶ νὰ μὴν ὄνειρευόμηναι Ἀθήνα κλπ.»

Στὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ δημοδιδάσκαλος κ. Ρ. ἠγέρθη διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν διαφωνίαν του.

Θὰ ὁμιλήσω διὰ δύο παραδειγματῶν, εἶπε. Ὁ ἀγρότης Α. πεντηκοντούτης σχεδόν, εἶναι ὁ εὐπορώτερος νοικοκύρης στὸ πόδι ἔ,τι πρόσκειρον βρεθῆ καὶ ὁ πατέρας θὰ εἶπῃ: «Σὺ, Γιῶργω, πᾶρ τὸ ζευγάρι καὶ πήγαινε νὰ ὀργώσῃς τὸ τάδε χωράφι, θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ ἀϊελάφη σου κοντὰ νὰ σπάῃ τίς μπλάνες. Σὺ, Γιάννη, πᾶρ τὸ σπόρο καὶ τὸ ἄλλο ζευγάρι καὶ πήγαινε νὰ σπείρῃς στὸ τάδε χωράφι. Φεύγουν καὶ μὲ τὴν ἀνατολὴν ἀρχίζει ἡ δουλειὰ στὸ χωράφι γιὰ φαγητὸ τὸ μεσημέρι τρῶνε ἔ,τι βάλῃ ἡ γρηὰ στὸ ταγάρι-σκουλι τῶν, συνήθως ἑλῆς, κρεμμύδια, λίγο τυρὶ, φωμί καὶ κρασί· τρῶγουν σχεδόν στὸ πόδι· ἔτσι περνᾷ ἡ ἡμέρα. Τὸ βράδυ θὰ γυρίσουν κατάκοποι καὶ ἐξηντιλημένοι ἔ,λοι καὶ χωρὶς οὔτε νὰ πλυθοῦν, θὰ καθίσουν σταυροπόδι στὸ σουφρᾶ καὶ θὰ φᾶνε τὸ φαγητὸ πού τοὺς ἐτοίμασε ἡ γρηὰ (συνήθως ὄσπρια) βουτώντες ἔ,λοι σὰ μὴ λικάνη πού εἶναι στὴ μέσῳ τοῦ σουφρᾶ καὶ μετὰ τοῦτο, κατάκοποι, ὅπως εἶναι, θὰ πέσουν νὰ κοιμηθοῦν χωρὶς οὔτε τὰ ροῦχα τῆς ἐργασίας των νὰ ἀλλάξουν. Ὁ πατέρας ἡ μαζὺ των ἢ λίγο ἀργότερα πήγαινε νὰ ἐποπτεύσῃ τὰς ἐργασίας των, καὶ βοηθῆ εἰς ἔ,τι πρέπει. Ἀλλὰ καὶ πίσω ἂν μείνῃ, φροντίζει νὰ κανονίσῃ τὰς ἐργασίας τῆς ἐπομένης, νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις πού τυχόν θὰ παρουσιασθοῦν εἰς σπόρους, τροφὰς ζώων κλπ.

Ἰδοὺ ἡ ζωὴ των σχεδόν καθ' ἐκάστην.

Ποῦ πρῶτ, νύχτα σχεδόν, θὰ σηκωθοῦν ἔ,λοι, θὰ κολατσιοῦν στὸ πόδι ἔ,τι πρόσκειρον βρεθῆ καὶ ὁ πατέρας θὰ εἶπῃ: «Σὺ, Γιῶργω, πᾶρ τὸ ζευγάρι καὶ πήγαινε νὰ ὀργώσῃς τὸ τάδε χωράφι, θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ ἀϊελάφη σου κοντὰ νὰ σπάῃ τίς μπλάνες. Σὺ, Γιάννη, πᾶρ τὸ σπόρο καὶ τὸ ἄλλο ζευγάρι καὶ πήγαινε νὰ σπείρῃς στὸ τάδε χωράφι. Φεύγουν καὶ μὲ τὴν ἀνατολὴν ἀρχίζει ἡ δουλειὰ στὸ χωράφι γιὰ φαγητὸ τὸ μεσημέρι τρῶνε ἔ,τι βάλῃ ἡ γρηὰ στὸ ταγάρι-σκουλι τῶν, συνήθως ἑλῆς, κρεμμύδια, λίγο τυρὶ, φωμί καὶ κρασί· τρῶγουν σχεδόν στὸ πόδι· ἔτσι περνᾷ ἡ ἡμέρα. Τὸ βράδυ θὰ γυρίσουν κατάκοποι καὶ ἐξηντιλημένοι ἔ,λοι καὶ χωρὶς οὔτε νὰ πλυθοῦν, θὰ καθίσουν σταυροπόδι στὸ σουφρᾶ καὶ θὰ φᾶνε τὸ φαγητὸ πού τοὺς ἐτοίμασε ἡ γρηὰ (συνήθως ὄσπρια) βουτώντες ἔ,λοι σὰ μὴ λικάνη πού εἶναι στὴ μέσῳ τοῦ σουφρᾶ καὶ μετὰ τοῦτο, κατάκοποι, ὅπως εἶναι, θὰ πέσουν νὰ κοιμηθοῦν χωρὶς οὔτε τὰ ροῦχα τῆς ἐργασίας των νὰ ἀλλάξουν. Ὁ πατέρας ἡ μαζὺ των ἢ λίγο ἀργότερα πήγαινε νὰ ἐποπτεύσῃ τὰς ἐργασίας των, καὶ βοηθῆ εἰς ἔ,τι πρέπει. Ἀλλὰ καὶ πίσω ἂν μείνῃ, φροντίζει νὰ κανονίσῃ τὰς ἐργασίας τῆς ἐπομένης, νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις πού τυχόν θὰ παρουσιασθοῦν εἰς σπόρους, τροφὰς ζώων κλπ.

Αὐτὸ ἐξακολουθεῖ ὡς νὰ τελειώσουν τὰ ὀργώματα καὶ ἡ σπορά. Μετὰ ἀκολουθοῦν ἄλλες δουλειές· ἔσλακώματα, ὀργώματα στὰ ὄσπρια, μάζμα ἐλαιοκάρπου, κλαδεύματα, ποτίσματα, σκα-

λίματα, άμπελουργικαί έργασιαί, προμήθεια καυσόξυλων διά τόν χειμώνα κλπ. Καί όταν ο καιρός δέν είναι κατάλληλος γιά έξω, πάλι μέσα στό σπίτι βρίσκονται δουλειές πού νά άπασχολούδν όλους. Οί γεωργοί ποτέ δέν μένουν άσργοι. Αυτή είναι ή ζωή των. Δέν τούς μένει χρόνος διαθέσιμος γιά άλλα. Καί τήν Κυριακήν άκόμα θά έξιστάσουν και θά διορθώσουν τά ξινάρια, τά τυχόν σπασμένα ή έλαττωματικά άλττρια, τά κομμένα λουριά, θά περιποιηθούδν τά ζώα των, οικόσιτα και άροτριώντα, θά έρωδν και κανένα έργάτην, άν χρισιοθή και θά κινούνισουν τάς έργασίας τής έπομένης έβδομάδος.

Καί έρωτάται τώρα: Πότε αύτοι οι άνθρωποι έχουδν άνάπαυσιν; Πότε θά αισθανθούδν όλίγην ψυχαγωγίαν; Άφού ούτε στήν έκκλησίαν δέν προφθάνουδν νά πάν. Πότε θά μάθουδν νά κάνουδν τόν σταυρόν των, νά χαιρετούδν κοσμούς, νά τρώγουδν και νά ντύνωδνται άνθρωπίνως; Με-ουδν τελειώδν άμόρφωτοι μη διαφέρουδντε πολλάκις άπό τά ζώα των με τά όποια συζούδν. Καί όπως είπαμε είναι οι ευρωτότεροι στό χωριό.

Έρχόμεθα τώρα εις τήν αντίθετον πλευράν. Ο Β. είναι άπύπτως ό οικογενειάρχης με γυναικα, δύο παιδιά άρσενικά και ένα κορίτσι. Δέν έχει ούτε αυλακά χωράφι, ούτε τεχνίτης είναι, ούτε ζευγάρια άροτριώντα, ούτε τίποτα. Ζή με τό έργατικό μεροκάματο τήν οικογένειά του φτωχικά.

Όταν τό πρώτο παιδί του βγάλη τό Δημοτικό Σχολείο του λέγει: «Παιδί μου δέν ήμπορώ άλλο νά σέ θρέψω έγώ» ειρται άνάγκη νά έργασήδν και τό θά σέ στείλω στήν Πόλι, στήν Άθήνα, νά πιάσθης καιμιά δουλειά. Καί τό παιδί φεύγει γιά τήν Άθήνα. (Πολλά τέτοια παιδιά έξυπνα, φίλτρα και φιλότιμα πιάνουδν καλές δουλειές σέ έμπορικά, σέ μπακάλικα, σέ έστιατόρια, κλπ και εύδοκιμούδν). Καί ό δικός μας έπιασε δουλειά, δέν λέγω σάν τους παραπάνω, άλλα τό νομιζόμενον ως χειρότερο επάγγελμα' έγινε λούστρος.

Στήν άρχή βέβαια θά τά φέρνη δύσκολα οι' οικονομικά, άλλ' όμως θά δουλειή τήν ήμέραν και τό βράδυ θά του μένη χρόνος δι' άνάπαυσιν' σάν τήν χρόνον αυξανόμενης και τής πλετασίας του θά δύεται νά οικονομή τό φαγητό τής ήμέρας και τόν ύπνο σέ δωμάτιο' θά κοιμάται σέ κρεβάτι, θά τρώγη σέ ξενοδοχείο, έστω και φθηνό μαγειρείον, όμως θά κάθη και σέ καρέκλα, θά τρώγη σέ τραπέζι με πιάτο, με μαχαίρι, πιηροδνι, κουτάλι, πετσέτα' θά βλέπη πώς κάθηνται οι άλλοι. πώς τρώγουδν και θά φροντίζη νά τούς μιμείται σέ όλα, στήν σάσιν, στήν συναστοσην. Στήν πόλι τελειώνοντας τή δουλειά του θά έχη διαθέσιμον χρόνον γιά ένα περίπατο σέ αξιοθέατα μέρη, γιά μιάν άναψυχή, γιά τήν Εκκλησίαν τήν Κυριακήν κλπ. Φτωχόπαιδο και συνειθισμένο στήν οικονομία, θά φροντίζη νά του μένουδν λίγα χρήματα και θά πάρη μ' αυτά παπούτσια καινούργια, ρούχα, καπέλλο κλπ. και θά γείνη μετ' όλίγον άλλος άνθρωπος' θά θυμηθή και τούς γονείς του και θά τούς στείλη λίγη ζάχαρι, λίγο καφφέ, κανένα χειρομάνδηλο, ένα

ζευγος κάλτσες τής άδελφής του και ό.τι άλλο νομίζει καλόδν (είναι εύκολον νά φαντασθή τις τήν χαράν των γονέων και τήν διαφήμισιν του παιδιού των στή γειτονιά).

Μένων ο νέος σ'ήν Πόλι παρακολουθεί και τά νέα τής ήμέρας, γίνεται ένδιαφέρων πολύτης, διαβάζει έφημερίδας, γνωρίζεται με διαφόρους φίλους, πηγαίνει κάποτε μ' αυτούς στό ζαχαροπλαστείο και παίρνουδν τό γλυκό τους.

Ζών και' αυτόν τόν τρόπον και μορφώνων τόν έαυτόν του ο νέος θυμάται μετά έτος ή δύο έτη και τό χωριό του και όταν φθάση τό πανηγύρι άποφασίζει και έρχεται στό χωριό φέρων και άπό έν μικρόν δώρον γιά γονείς και φίλους. Φρέσκοκ - φρέσκοκ, καλοντυμένος, με γραβάτα, κολλάρα και καπέλλο τελευταίας μόδας, ξυρισμένος, καλοχτενισμένος, και με παπούτσια τής ώρας Πηγαίνει τήν Κυριακήν στήν Έκκλησία, πηγαίνει στό καφφενείο, κάθεται σέ καρέκλα, προστάζει καφφέ ή γλυκό, διαβάζει έφημερίδες και γίνεται τό αντίκείμενον συζητήσεως στό χωριό. Ποιός είναι αυτός; Τίνος είναι αυτό τό παιδί; Αυτό τό φτωχόπαιδο έγινε τέτοιος Κύριος; Κρίμα στά πλούτη του Α.

Πώς λοιπόν όταν ο Α βλέπη αυτά νά μη σκεφθή: έγώ νά μην έχω βραδύ άς ύπνο, νά δουλειώ ά σκιάδος, νά έχω παιδιά άμόρφωτα πού νά μην ξεύρουδν πώς ζή ο κόσμος; Θά τά πουλήσω όλα και θά πάγω στήν Άθήνα νά ζήσω και με λιγότερους κόπους και με περισσότερη άνεια.

Ίδού, κύριε Καθηγητά, συνέχισον ο κ. Ρ. γιατί δέν ήμπορώ έγώ, ως διδάσκαλος, νά είπω σ'όν χωρικό «κάθισε εδώ στό χωριό' μην πάς στήν Άθήνα».

Όταν ο άργότες δουλειή Ιωωρον και οχι Ζάωρον, όταν τρέφεται κανονικά, όταν εύρίσκη στήν αγορά ό τι του χρειάζεταιται, όταν έξύρη πότε και πώς θά έραζέται, πότε και πώς θά ψυχαγωγείται, όταν έχη τήν κανονικήν του τακτικήν συγκοινωνίαν και τήν φτηνία των πόλεων, όταν θά έχη τόν Πιπά, τό Δάσκαλο και τό Γιατρό πνευματικούς δθηγούς τής ζωής του, δασκάλους κοινωνικής άγωγής αυτού και τής οικογενείας του και παραδειγματα συμπεριφοράς στή ζωή του Χωριού, όταν διαθέτη τά προϊόντα του σέ καλές τιμές και οχι νά του τά παίρνη τζάμπα ο έκμεταλλευτής έμπορος, όταν θά έχη τόν γεωπόνον συμπαραστάτην στήν δουλειά του, όταν άγοράζη λιπάσματα και μάθη ποτα, πώς, πότε και πού πρέπει νά τά μεταχειρισθή και δέν πάν οι κόποι του χαμένοι εξ άνομιαν χρήσεως, όταν βίεπη θησαυρό ο κερποδς άπό τή δουλειά του, τότε δέν θά αισθάνεται τήν άνάγκην νά φύγη άπό τά κτήματά του, άπό τό σπίτι του και άπό άφεντικό νά γίνει ύπηρέτης άλλων.

Τί νά κάμη όμως όταν άκούη γεωπόνων και γεωπόνων δέν βλέπει, άφού οι έξέρχόμενοι των γεωπονικών σχολών φροντίζουν νά προσκολληθούδν στόν προπολογισμό τού κράτους και άμα τό πestyχον πιάνουδν τά γραφεία και άπό εκεί με έγκυκλίους προς τούς κοινοτάρχαδν διευθύουδν τήν γεωργίαν τής επαρχίας των. Ποιός γεωτό-

νος πήγε στο χωριάτη γεωργό τήν ώρα πού ξεσπερνε ἢ πού κλάθευε ἢ πού ἔρριχνε λιπάσματα νά τοῦ εἰπῆ: ὄχι ἔτσι· νά πῶς γίνεται αὐτή ἡ δουλειά.

Γιὰ νά δοῦν ὁμορφιά στό χωριό, γιὰ νά γίνη ἡ ζωὴ σ' αὐτό πιό ἀνιτη, πιό χαρούμενη καί πιό δημιουργική πρέπει νά καταρτισθῆ ἰδικῶς γιὰ τὸ χωριό πρόγραμμα (πενταετία σχεδόν) ρυθμίζον ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νά κρατήσῃ τὸν γεωργό στό χωριό. Τὰ ἡμίμετρα μένουں πάντα ἡμίμετρα.

Μαζὺ μὲ τὸ κράτος πρέπει καί ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία νά βοηθήσῃ. Ὡς πρῶτον τοιοῦτον βοήθημα βλέπω τὰ Κοινωνικά μορφωτικά κέντρα, τοὺς «Φάρους» τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός».

Εἰς τὸ ἔργον τούτων δραματίζομαι τήν ἐλπίδα ὅτι καλύτεραι ἡμέραι θά ἀνατεῖλουں διὰ τὸν ἀγρότην καί γενικά διὰ τὸ ἔθνος μας.

Μὲ ἐκτίμησιν
Βασίλειος Ν. Δυμπέρης
τ. Δημότης νῦν συνταξιούχος
Δαυλεία Βοιωτίας

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

Π. Ν. Τρεμπέλα: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον. Ἐκδόσεις Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ Ζωῆ. Ἀθήναι 1954.

Ἰω. Ν. Εηροτύρη, Διευθυντοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Γενικὴς προϋποθέσεις μεθοδικῆς διδασκαλίας Θεσσαλονικῆ 1954.

Ἰωάννου Χρ. Πούλου, Γυμνασιάρχου: Πολιτεία καί πολιτικοὶ ἄρχοντες. Γνώμαι-ιδέαι - ὑποδείξεις Ἰσοκράτους. Ἀθήναι 1954.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου: Περὶ ἀκαταήπτου τοῦ Θεοῦ. Εἰσαγωγή - κείμενον - μετάφρασις - σχόλια, ὑπὸ Παναγιώτου Κ. Χρήστου, ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονικῆς. Ἀθήναι 1953.

Γ. Α. Χατζηαντωνίου, Δ. Θ.: Κύριλλος Λούκαρις. Ἀθήναι 1954.

Γιῶργου Δ. Καλφούντζου: Ἐμεῖς ποῦ μεῖναμε [Διηγῆματα]. Ἀθήναι 1953.

Χρυσοστομική Ἀνθολογία. Ἐκδόσεις Ὁρθόδοξου Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος «Ἡ Ἀπολύτρωσις». Θεσσαλονικῆ 1954.

Δ. Μ. Στρομπούλη, Πτ. Θ.: Ταμῆον, ἦτοι ἐδρετήριον ἑλων τῶν κυρίων ὀνομάτων [προσώπων, τόπων κλπ.], τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Ἀθήναι 1954.

Ἀρχιμ. Πολυεὐκτοῦ Φινοφινῆ: Σύγχρονοι Ψαλμοί. Ἅγιος Φραγκίσκος, Καλλιφόρνια 1954.

Κούλη Μ. Κάση: Ὁ σοφὸς Γεροκέμης. Ἀθήναι 1954.

Δάυρας Παπαδοπούλου: Ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς, [Μακεδονικῆ ἡθογραφία]. Θεσσαλονικῆ 1954.

Ἀθανασίου Κομίνη: Σύμμεικτα. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου ΝΖ' τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηνᾶ». Ἀθήναι 1953.

Ἐάνθου Λυσιώτη: Καπετὰν Γιαννάκης [Διήγημα]. Κύπρος 1953.

Ἡλία Μηνιάτη: Ἐομοιομορφικαὶ Διδαχαι-Εἰσαγωγή - σημειώσεις Σ ε β. Σ α λ α β ε ἰ λ Ἀθήναι 1954.

Δρος Ἀλεξ. Κρίκου: Μεταναστεύσεις Ἑλλήνων πρὸς τὸν νέον κόσμον. (Πληροφορία καί σκέψεις). Ἀθήναι 1953.

E. Kothlin: Die Zentralnervösen Wirkungen von Heilmitteln, G. Thieme Verlag, Stuttgart.

Prof. Dr. Med. Kurt Podleschka: Das Geburtshilfliche Gutachten im Vaterschaftsprozess. G. Thieme Verlag, Stuttgart.

Prof. Dr. A. Hasselwander: Die Objektive Stereoskopie an Röntgen bildern (Eine Diagnostische Methode). G. Thieme Verlag, Stuttgart.

Prof. Dr. C. R. Griebel: Die Mund- und Rachenkrankheiten Klinik und Therapie. (Ein Leitfaden für Ärzte und Studierende). G. Thieme Verlag, Stuttgart.

Dr. Med. W. D. Germer: Viruserkrankungen des Menschen. G. Thieme Verlag, Stuttgart.

Professor Dr. Ernst Leopold: Die Bedeutung des Blutchemismus. G. Thieme Verlag, Stuttgart.

Paul Karrer: Lehrbuch der organischen Chemie. G. Thieme Verlag, Stuttgart.

Περιοδικόν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδόσεις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύστη 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 - 023. — Θεογνικῆς: Ἄγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Φίλωνος 34α. — Ὑπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία Φαδιέρου 39α, Ἀθήναι (1). — Ἐτησίαι συνδρομῆ δρχ. 25.000, ἔξωτερ. δολλ. 3. — Πρῶστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.